

БРАНИЧ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ

ОРГАН УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА У СРБИЈИ

ИЗЛАЗИ:
сваког месеца.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК:
МАРКО ТРИФКОВИЋ
ПРАВОЗАСТУПНИК.

УРЕДНИШТВО:
Краљев трг Бр. 2

ЈЕДАН ПРИЛОЖАК

К ОБЈАШЊЕЊУ §-а 399 ГРАЂ. ЗАКОНИКА

У нашем чланку „Касациони Суд и унука у питању наслеђа дедовине“¹⁾ изнели смо више противуречних одлука Касационог Суда у овом питању. По једнима (старијим) „унука нема права према стрицу на наслеђе дедовине“ (разуме се кад је њен отац умро пре деде) а по другима (новијим) има то право. Шта више и монографије наших правника изјашњавају се за мишљење *новијих* одлука јер из права „представљања“ и „правичности“ изводе то право за унуку.

Међу тим овај прилог као и остали слични²⁾ из године 1837 говори у корист гледишта *старијих* одлука: да унука тога права нема, што је доказ, да је § 396 који је мушкињу у наследству дао приоритет над женскињем — тај приоритет задржао у § 399 само за *мушку унучад*, јер да је хтео друге он би у истом §-у 399 изоставио реч „унучад мушка“ па ставио „унучад“ што не би сметало на случај ако би покојник оставио после себе мушку и женску децу, да мушка деца прва добију наследство с обзиром на § 396 или да иза речи „унучад мушка“ дода, или ако их нема „унуке.“

1) Види „Бранич“ бр. 2. стр. 128. тек. год.

2) „Остали слични“ налазе се у рукописима г. *Димитрија Богдановића* судије првостепеног крагујевачког суда, чијом смо добротом до овога прилога дошли.

Но сад станимо овде и пустимо нека говори поменути прилог који од речи до речи гласи овако :

„Кметови съ присуствуюћимъ срезкимъ старѣинама, святицима срезова грузжанскогъ и крагујевачкогъ и члена Магистрата окружја Крагујевачкогъ на предложена имъ питаня »о наслѣдію и притяжанію земаля« мнѣніемъ своимъ одговорили су слѣдуюће :

пит. 1^{во}

По смрти отца и матере оће ли мушка и женска дѣца по међу себе маалъ дѣлити?

одгов.

да ништа безъ разлике еднако дѣлити немогу, но даю е братъ као сестру по могућству иманя нѣговога дужанъ пристойно удати као правни домаћинъ и наслѣдникъ иманяѣ отца свога съ тимъ да нити братъ нити кои другі кои девојку удае, ништа безъ разлике даровнине не иште нити онај кој проси шта да има дати. У случаю ако бы іой братъ безъ дѣтанъ умро то сестра нѣгова да савъ маалъ наслѣди, осимъ ныве и ливаде, кое припадаю синовцима као фамиљама, *тежећи да земля иде на мушку линію*. У случаю ако би и сестра му умрла а удата была макаръ и безъдѣтна была то опетъ да савъ маалъ покретни кој е одъ брата наслѣдила мужу іой остане.

пит. 2го

Оће ли два рођена брата на еднаке дѣлове маалъ дѣлити?

одгов.

да дѣле и то у свачему.

Како ће се њивама и ливадама поступити у случају кадъ треба да иѣ наслѣде нѣкиѣ мушкиѣ а нѣкиѣ женскиѣ, а догоди се да е женско ближе у сродству него мушко?

ОДГОВ.

да њива и ливада припадне мушкоме ако е и даљи родъ, а осталиѣ маалъ да припадне женскоме као ближнѣму роду.

Подписнициѣ вышереченога уговора слѣдујуѣи су:

1. Петеръ Трифуновиѣ из Вучковице
2. Марко Илиѣ из Борча
3. Ђорђе Вукиѣвиѣ из Гунцата
4. Ђока Тодоровиѣ из Драгунице
5. Максимъ Ђокиѣ из Книѣа
6. Јованъ Х. Трифуновиѣ писаръ среза грузанскогъ
7. Илиѣ Јовичевиѣ из Белошевца
8. Радосавъ Милутиновиѣ из Јовановца
9. Симо Радивоевиѣ из Крагуевца
10. Петар Вѣиѣ из Крагујевца
11. полукап. Митаръ Милевиѣ старѣшина среза крагујевачког
12. цѣлѣи капетанъ член магистрата крагујевачког
Гая Ризниѣ 24 новембра 1837 год.

Тако гласи поменут прилог, који, као што се види, даје у наследству првенство мушкињу над женскињем. То изводимо из одговора на прво питање: „*да ништа безъ разлике еднако дѣлити не могу но даю је братъ као сестру по могућству имања нѣговога дужан пристойно удати*“ (отуд § 396); из друге тачке истога одговора „*то сестра нѣгова да савъ маалъ наслѣди осимъ њиве и ливаде, кое припадаю синовцима као фамилијама*“, „*тежећи да земля иде на мушку линију*“; из одговора на треће питање „*да њива и ливада припада мушкоме ако је и даљи родъ.*“ (отуд § 399. грађ. зак.)

И пошто је тај прилог из године 1837, дакле пре издања грађ. законика (1844) онда се види, да је таква грађа била основ наслеђу из §-а 396 и 399, којима је

дато у наследству првенство мушкињу а то је првенство црпено из *правних обичаја и убеђења* нашега народа, што се поред овога прилога, потврђује и писаним споменицима у расправи „о *праву наследства код Срба*“ од д-ра Б. Петрановића³⁾

По овоме право представљања из § 399 важи само за мушку унучад односно праунучад, те позивање на то право за унуку према стрицу погрешно је, јер разлика је између нашега законика и законика других земаља баш у овој тачки наследнога права (§ 396 и § 399), као што је погрешно и позивање на правичност, јер се она узима у обзир у случају кад је закон нејасан или кад у закону нема нарочита прописа за спорни случај (§ 8 и 10).

Свакојако § 399 с обзиром на противуречност наше јуриспруденције има се законодавно објаснити у *смислу правнога убеђења нашега народа.*

Ст. Максимовић.

³⁾ Rad jugoslovenske akademije knj. XXIII стр. 24 1873 год. Загреб.

О АКЦИОНАРСКИМ ДРУШТВИМА

РАСПРАВА

из упоредног трговинског законодавства

Изучавање упоредних трговинских законодавстава јевропских народа од неоспорног је значаја. Потврду за ово имамо у томе, што је ово изучавање уведено као посебан предмет у наставни план највиших приватних завода код модерних народа.

Изучавајући овај предмет постизава се двојака корист: правник се теориски боље образује, проширује му се круг правног знања и са већом тачношћу може оцењивати наше правне одредбе, упоређујући их критички са одредбама страних законодавстава; друго познавање страних трговинских закона често је судији неминовно потребно. Што су трговински односи многобројнији између појединих држава, то је и ова потреба јача тако, наше судије могу имати да примене на законе наше земље, из трговинског законодавства страних земаља, где је спорни цосао био.

Изучавање узгредних трговинских законодавстава има свога врло великог интереса за приватна лица трговце или нетрговце који обављају трговинске послове а на које се страни трговински закони примењују. Узмимо н. пр. кад једно приватно лице жели да пласира свој капитал у страну неко друштво, оно има интереса, да познаје законе под које је подчињено то друштво. Исто тако кад једно лице ступи у односе са неким трговцем, важно је за њега, да зна законодавство земље, где живи тај трговац, на случај пада његовог под стециште и т. д.

Ми смо желели нагласити само колику важност и значај има ово упоредно изучавање. Немајући намеру ићи одвише далеко и удаљавати се од нашег предмета,

ми то остављамо за сад на страну, да другом приликом посебице и опширније проговоримо. Питање о акционарским друштвима то је данас актуелно питање код нас, проучавајући га на овој основици држимо да ћемо допринети бољем познавању ове материје, а само овим путем може се доћи и до бољих резултата у нашем законодавству.

I.

Може се рећи да је, од тридесет година па на овамо, законодавна реформа стављена на дневни ред о друштвима код свију модерних народа, а нарочито за акционарска друштва.

Наш закон о акционарским друштвима од 1896 има својих недостатака и не може да одговори потребама, с тога је и код нас истакнуто ово питање о његовим изменама. Постојао је већ и један пројекат овог закона у 1898, но он није ни дошао пред законодавно тело.

Ми смо имали прилике да критички пропратимо одредбе нашег закона од 1896.¹⁾ Овде се нећемо дотичати његових одредаба прво с тога, што смо о њему већ говорили, а друго што наш закон није изворан но скраћен превод немачког закона о акционарским друштвима, а о овоме биће овде говора.

Да бацимо један легитимичан историски поглед на европска законодавства, па ћемо за тим прећи на одредбе садашњих законодавстава о акционарским друштвима.

* * *

Човек безграничан у својим жељама, али ограничен у својим силама, приметио је изодавна да му ваља тражити у удружењу средство да умножи своје силе да би задовољио своје жеље. Ова се потреба удружења није врло живо осећала у епоси кад су саобраћајна средства била врло тешка, а трговинска и индустријска предузећа нису ни могла бити већих размера. Али поступно у колико су се трговина и индустрија све више и више развијали и проширивали поље својих послова, колективна предузећа у облику трговинских и грађанских друштава заузела су место и заменили су лична подuzeћа.

¹⁾ Види Бранич 1897

То се да сасвим природно разумети, јер треба признати да кад се она паметно примене, удружења издижу економску моћ до невероватних граница и њима се постигавају резултати које индивидуална моћ појединаца никад не може достићи. Благодареви удружењу омогућено је било да се успе у гигантским предузећима која ни најбогатији ни најодважнији човек не би се усудио отпочети; благодареви њему, могла су се подузети извесна предузећа веома плодносна и веома корисна, али чији је резултат по кад кад био неизвестан или тако далек, да се једно лице не би усудило да их подуме. А овај напор који само једно лице није смело подухватити се да га учини, било је сасвим вољно да својим извесним делом учествује и да га у друштву са другим предузме.

Нарочито код нас ова удружења могу дати неоцењене користи, јер код нас нема великих нагомиланих богастава у појединаца, а удружења могу потпомоћи да се и код нас предузму извесна трговинска, индустријска и финансиска предузећа, што је већ и дало извесних резултата.

Но и ако су ове економске користи од друштава врло велике и плодносне морамо признати да ту има и незгода које собом доносе акционарска друштва, њихов капитал створен на акције подстиче спекуланте и капиталисте на спекулацију и тим путем они извлаче за себе користи, па се често дешава да наивни нарочито мањи акционери бивају преварени и упропашћени.

Дужност је законодавца да предупреди свима средствима све могуће преваре, како не би наступила реакција у овом почетном нашем напредовању; а овде онде да се већ код нас приметити, да се под режимом данашњег нашег закона о акционарским друштвима јављају неповољни знаци, који могу произвести врло неповољне резултате тиме што ако се буде допустило, да се они још у већој мери развију, онда ће се осетити још јачи назадак но после банкротства наше прве банке, која се лудо бацила у предузећа врло сумњиве природе, и после овога безуспешног покушаја, имаоци капитала нису хтели за дуго улазити у друштвена предузећа ове врсте, ма да су очевидно била корисна.

Удружења на трговинске операције врло су старог порекла. Знано се да само трговинска друштва могу

достићи циљ, који једно лице никад не може остварити.¹⁾ У текстовима римског права налази се одредба о трговини, они говоре о друштвима т. ј. о закупцима порезе.

Без сумње идеја о удружењу која је била примењивана на друштво врло је стара, али облици који су друштво узели на себе нови су. Требало је изнаћи нов облик за друштва, који би могао ујединити огромне капитале који су нужни за велика предузећа. Данас у свима континенталним земљама могу се разликовати анонимна друштва и командитна друштва на акције. Командитна друштва на акције била су предмет многобројних модификација, а постоји и данас врло живо кретање задовољно у свима земљама.

Ево један пример који показује, да је било врло много закона створено о друштвима у континенталним земљама. У Француској од 1856 до 1867, није мање било од три о командитним друштвима на акције: 17 јула 1856 о командитним друштвима на акције, 23 маја 1863, о друштвима са ограниченом одговорношћу; 24 јула 1867 закон о друштвима који постоји данас са изменама по закону од 10 августа 1893.

У Енглеској имамо три врло значајна закона: закон од 1856, закон од 1862 и закон од 1867, а од тада питање је о разменама.

У Немачкој одељак трговачког права који говори о друштвима био је измењен са законима, који су редом један за другим следовали; постао је први закон од 11 јуна 1870 и одредбе овог закона беху измењене другим законом од 18 јула 1884. Сем тога има закон од 20 јуна 1892 о друштвима са ограниченом одговорношћу.

У Белгији, за дуго време није било дирано у трговински законик, али 18 маја 1873 донесен је закон о друштвима и овај је закон измењен са законом од 22 маја 1886.

У Аустрији није се мењало законодавство о друштвима, био је тамо чињен један покушај, да се измени онај део законика који говори о друштвима.²⁾

Ово законодавно кретање објашњава се врло лако; друштва на акције чине врло велику корист, али она имају и незгода, јер чине многобројне преваре наспрам чланова. Законодавства су се свуда старала, да стану

²⁾ Législation comparée sur les sociétés — Valasseur p. 11.

на супрот овим преварама и злоупотребама. То је циљ нових закона. До данас са свима учињеним напорима није се успело. Без сумње, успело се да се неке преваре спрече, но апсолутно није се могло успети, јер су се могле спречити само оне које се виде. Ваља спречити преваре од велике важности, а опет оставити друштвима, да могу добро функционисати и развијати се у њиховој пуној слободи.

У овој нашој расправи ми ћемо по на особ говорити о свима великим државама о законима који регулирају акционарска друштва, остављајући за моменат на страну Енглеску, у којој историски развој њених законодавстава има са свим засебан карактер.

Одредбе француског права о трговинским друштвима не налазе се уједно у једном закону; има их у чл. 18 и 64 трговинског законика. Закон од 24 јула 1867 измењен је законом од 10 августа 1893, а закон од 30 маја 1857 што се тиче одредаба о страним друштвима, допуњава се одребама грађанског законика.

Француски трговински законик и допуни закони разликују четири врсте друштава:

- 1-о Друштва јавних ортака
- 2-о Камандитна акционарска друштва
- 3-е Анонимна друштва
- 4-о Проста командитна друштва.

Овоме би требало додати друштва са промењивим капиталом или комперативна друштва.

Неузимајући у обзир ова друштва могла би се учинити друга подела, и поделити их у две велике групе:

- 1-о Друштва са ограниченом одговорношћу
- 2-о Друштва са неограниченом одговорношћу.

Код друштава са неограниченом одговорношћу чланови су одговорни за све друштвене дугове свом својом имовином.

Док код друштава са ограниченом одговорношћу, што је карактерна црта анонимних друштава, они су само одговорни за дугове својим уделом.

Има друштава мешовитог карактера; она имају чланова, који су одговорни за све друштвене дугове целом својом имовином, и који су одговорни за њих само својим уделом. То су командитна друштва.

Поред ове велике поделе можемо поменути још једну.

Има друштвава којима је главно удружење више лица и друштвава на акције.

Ова разлика почива на лакоћи која се даје члановима, да могу уступити свој друштвени део и да могу заменити другом личношћу, или почива на узајамном поверењу који они улевају, или на одличном уважавању тих лица.

Код ових друштвава, један члан не може уступити свој део без пристанка и сагласности својих другова.

Поред овог има друштвава где ове личне особине не играју никакву улогу, или сваки члан може бити замењен с другим страним лицем, уступајући му свој удео.

Код извесних друштвава друштвени се удео зове акција.

Мало имамо што рећи о друштвима јавног ортаклука. Ми се ограничавамо само да дамо разлога, који чини да ова друштва нису удесна за велика подухећа.

Друштво јавног ортаклука, то је најпростија врста друштвава. Одредбе које смо ми нашли код њих ове су:

1-о Сви чланови одговарају солидарно за дугове — то се сматра као битни услов код ових друштвава.

2-о Ово друштво престаје смрћу једног од чланова, услед пада под стечај и т. д.

3-е Код овог друштва ни један члан његов не може у место себе заменити се другим лицем без сагласности осталих чланова.

4-о Ово друштво може бити основано ма под каквим именом, али оно мора имати своју фирму, која ће служити да га разликује и коју ће употребљавати руковалац који има право да потписује фирму друштвену. Фирму сачињава једно или више имена чланова друштва са додатком „и Комп.“

Али тако се исто налази фирма код друштвава командитних мешовитих па чак и код акционарских командитних друштвава.

Друштво јавних ортака, о коме је било реч овде, чије одредбе мало час изложисмо, може да ужива извесан кредит због солидарности чланова, али оно се оснива само у циљу предузећа мањег размера. За ово има више разлога на првом месту оно нема те сигурности за своје трајање, што се дешава кад један члан умре, и оно се не продужава између осталих чланова.

У овој врсти друштава нема да се види велики број чланова. Ради уортачавања треба да имају један у другог доста велико поверење.

Поред овога друштва ми налазимо у континенталним европским земљама и просто командитно друштво, оно је врло старог порекла датирајући од поручбених уговора.

Трговци имајући поверења у неког капетана лађе давали су му своју робу да је препрода, и капетан не улажући ништа имао је права у оствареном добитку.

Овај уговор у старој Француској примењиван је на све врсте трговине. У почетку овај је уговор био тајан. Као што се зна племству је било забрањено да се бави трговином под казном губитка племићске титуле, али они су имали ватрену жељу, да се путем трговине што више обогате, и тако је велики број племства ушао у ова друштва као командитори, и њихова имена нису улазила у фирму. И тако ова забрана племству била је узрок постанку простих командитних друштава.³⁾

Ова друштва дају доста великих користи, може се рећи, да допуштају удружење капитала и рада; један човек који нема капитала може створити прост командит.

Проналазач који нема капитала може по некад прибавити га путем зајма, али то је далеко лакше образуюћи командитно друштво. Јер зајмодавац не може вући већи интерес сем законом опредељен, док командитори у друштву имају права на део у добити, и тако дешава се да се лакше овим путем капитал створи.

И ова друштва као и друштва јавних ортака нису ни мало више повољна за велика предузећа, јер ни она не могу више удружити велике кашитале за то.

Код простог командитног друштва има две врсте чланова:

1-о Они су одговорни целом својом имовином за друштвене дугове.

2-о они који одговарају само својим уделом за њих.

Ова врста друштава, исто тако као и друштва јавних ортака почива на консидарацији лица — *justus personae*. Отуда излази ово:

1-о Чланови су или командитори или командити, немају права да уступе свој удео без пристанка својих другова.

³⁾ Galeilles, Les Anales de droit commercial 1895.

2-о Тешки неподвиђени догађаји који могу десити се појединим члановима имају за последицу ту, да друштво може престати као н. пр. смрт, стечај и т. д.

Командитно просто друштво може да удружи више лица но друштво јавних ортака, и за ово има два узрока:

1-о Код ових друштава, чланови који имају потребе у капиталу не могу се заменити другим лицима.

2-о Чланови простог командитног друштва нису нимало сигурни што се може сутра десити, јер друштво може престати да постоји смрћу једног од њих. Да би се доскочило овој незгоди створена су акционарска друштва.

Акционарска су друштва данас продрла у све државе. Има две врсте друштава на акције и акционарска командитна друштва.

Код анонимних акционарских друштава код акционарских командитних друштава, консидације личности не играју никакву улогу. Јер код акционарских анонимних друштава смрт нема никаквог утицаја на друштво па ни за другог. Сем тога код анонимних друштава сваки командитор може уступити свој удео и у место себе друго лице увести без пристанка својих другова. Овај је облик у опште усвојен за велика предузећа.

Код анонимних акционарских друштава ни један члан није обвезан за дугове друштвене преко свога удела; пошто ова друштва у неку руку уједињују капитале, не могу бити означене под фирмом, она узимају себи име према предмету подuzeћа чл. 29 и 30 законика трг.

Као што смо рекли овде анонимна друштва немају у себи елемената личних. Али тако већ није у Енглеској; ми ћемо доцније видети да у овој земљи друштва, која одговарају анонимним друштвима на континенту, означена су под именом једног лица, коме они додају реч „limited,“ што ће рећи са ограниченом одговорношћу.

Код командитних акционарских друштава сви чланови нису одговорни само својим уделом. Има код командитног акционарског друштва две врсте чланова.

1-о Командити који су одговорни за друштвене дугове.

2-о Командитори који одговарају само својим уделом.

Велика је разлика између акционарског командитног и командитног простог друштва, што су удели у

акцијама и што оне могу бити уступљене немајући потребе да се тражи пристанак чланова.

Код командитног друштва разлика што постоји између њега и друштва јавног ортаклука за ресто има више индивидуа, чије особине играју улогу, а то су командити.

Код акционарских друштава, обвеза је, да би се констатовало право чланова, да им се предају акције које имају то преимућство да им допунтају уступљење много лакше њиховог удела у друштву.

Ове исправе — акције имају два облика, на доносиоца или на име. Исправа на доносиоца не означава ничије име (чл. 35 зак. трг.) и преноси се из руке у руку; ту нема могућности да се зна чија је исправа што гласи на доносиоца, а и не зна се кроз чије је руке једно за другим прошла; на против исправа на име означаје име лица коме припада, преноси се путем писменог преноса на друштвеном регистру, а лако може се знати, кроз чије је руке прошла. Исправе на доносиоца имају извесне незгоде поред великих користи, једна од највећи користи је та што се преноси лако, али има две незгоде а то су:

1-о Не зна се у чијим је рукама исправа.

2-о Оне могу бити врло лако предмет спекулације.

Као што се зна, друштвене акције нису увек потпуно уплаћене, бива да је само један део уплаћен. У овоме случају, ако су исправе на доносиоца и ако друштво хоће да тражи уплату, врло је тешко што друштво не зна у чијим се рукама налазе.

Да напоменемо да у Енглеској, акције на доносиоца беху одобрене код друштава законом од 1867.

У Немачкој, до закона од 1884 акције на доносиоца нису биле допуштене код командитних друштава на акције. Најпосле код више европских држава, поглавито у Немачкој, акције на доносиоца не могу бити док нису потпуно уплаћене.

Од ових двају акционарских друштава, анонимно и командитно друштво, анонимно је друштво много старије. Ова су се друштва прво појавила у Италији у средњем веку. Прво су овакво друштво створили закупци порезе као у Ђенови 1426. Командитно друштво на акције датира много доцније од командитног акционарског друштва; оно је постало у овоме веку; француски

трговински законик од 1807 први је признао ова друштва. Друштво командитно на акције распростраило се по целом континенту, сем у Угарској.

Има две врсте акционарских друштава; то долази од двојне употребе и то се објашњава тиме што се свако разликује и одговара својој различитој потреби. Анонимно друштво годи подузећима за која се тражи трајашност, за то и јесу железничка друштва и рударска — анонимна.

Код већине страних друштава управници анонимних друштава могу бити изабрани изван акционара.

Одредбе које режирају ове две врсте акционарских друштава претрпиле су знатне измене у већини држава. Француски трговински законик од 1807 поставио је разне одредбе за друштва; једне су се могле управљати слободно, а друга могаху само под владиним надзором. Прено што би одобрила анонимна друштва влада је проучавала њихове статуте и часност оснивача; могла је одобрити или одбити потврду; имала је право надзора и после претходног овлашћења. Законом од 24 јуна 1867; који је и данас у снази, укинута је оторизација владина а одржата је само за осигуравајућа друштва. Овим законом донете су и одредбе о акционарским командитним друштвима, он је заменуо закон од 17 јула 1856.

Акционарска друштва која се могу основати без овлашћења владиног нису апсолутно слободна, за њих су прописане нарочите одредбе. Поменути закон за акционарска анонимна друштва као и за командитна акционарска друштва прописао је велики број рестриktivних одредаба. Систем трговинског суда, што се тиче друштава, био је измењен; друштва су била потчињена једним правилима; анонимна друштва нису била више потчињена надзору владе, но нарочитим правилима, и ове су реформе биле извршене готово у свима континенталним земљама: у Немачкој, у Белгији у Италији, у Швајцарској, у Шпанији, у Португалији.⁴⁾

Претходно се допуштење тражи код нас, у Аустрији, у Холандији, у Румунији, у Русији, у Турској, и у Грчкој, али у овим разним земљама оно нема увек исти карактер; тако у Румунији, према закону од 1887 влада не даје ово допуштење већ трговачки суд.

⁴⁾ Pineau, Des priétés commerciales en droit international prive' 1893.

У Америци, систем претходног овлашћења није потпуно ишчезао, он постоји у Чили и републици Аргентини.

У Немачкој трговински законик од 1861 чл. 208 захтеваоше владино овлашћење за акционарско командитна и анонимна друштва, али свако је друштво имало право да определи како нађе за добро.

Са два закона од 1870 и од 1884 учињене су измене у закону трговинском од 1861 у одредбама које су се односиле на акционарска друштва. Једним законом од 11 јуна 1870 укинута је претходно одобрење у целој конфедерацији савезне Немачке и акционарска друштва подчињена су била великом броју рефлективних одредаба. Овим законом од 1870 остало је и даље претходно одобрење за безимена друштва, која су се опредељавала према предмету свога подузета. У Елзас Лотрингији француски закон о осигуравајућим друштвима остао је у сили. Закон од 18 јуна 1884 није тражио претходно одобрење, али друштва су била поново подвргнута правилима.⁵⁾

Одредбе о акционарским друштвима, која нису била подчињена претходном одобрењу у Немачкој од 1870 биле су врло неугодне; с тога законом од 20 априла 1892 створен је један нов тип друштва, који је назван друштво са ограниченом одговорношћу и ова друштва потчињена су одредбама мање строгим. Хтело се допустити лицима која оснивају друштва од мањег значаја да их остваре не подчињавајући их одредбама сувише строгим.

Између земаља где је укинута претходна организација налази се Белгија. До 1873 акционарска су се друштва управљала по француском закону од 1807. До 1873 никакве измене нису биле учињене, али после тога у Белгији приступило се изменама трговинског законодавства француског.

Закон од 1871 занима се свима трговинским друштвима у опште, укинуо је претходно одобрење, и подчинио је анонимна акционарска друштва нарочитим одредбама, но овај је закон био измењен законом од 22 маја 1886 год.⁶⁾

Измене које су биле учињене у Француској, Немачкој, Белгији биле су извршене у Италији.

⁵⁾ L'annuaire de législation étrangère, année 1885. p. 98.

⁶⁾ в. L'annuaire de législation étrangère, année 1887 p. 470.

Први законик краљевине италијанске од 1865 подчинио је био претходном одобрењу обе врсте друштава, али нови италијански законик од 1882 изменио је овај режим; укинуо је претходно одобрење и надзор владин за ове две врсте друштава.

Претходно одобрење не постоји у Угарској; али што се тиче законика од 1864, важно је да се забележи једна посебност, јер то је једини законик на континенту, који признаје само једну врсту друштава, анонимно друштво. Овај законик не допушта надзор владин и ограничава се на одредбе овога друштва.

За то је овај законик одстранио командитна акционарска друштва. Угарско законодавство полази од доста чудноватог и специјалног разлагања; рекло се да у земљама као Француска и Немачка, где је претходно одобрење укинуто, командитна су акционарска друштва замењена са анонимним друштвима. Очеvidно је да резновање на овај начин претерује у велико, пошто командитна акционарска друштва могу задовољити потребе које незадовољавају анонимна друштва.

Претходно одобрење укинуто је у Шпанији 1869. Први законик тражио је, да статуте анонимних друштава одобри трговински суд у месту, где је седиште друштва; влада је давала само одобрење за установу монопола. Закон од 1869 укинуо је претходно одобрење а трговачки законик од 1885 није га оживљавао. Овај законик даје најширу слободу анонимним друштвима од свих осталих на континенту; у месту као што је у Француској, где су постављена правила за сва друштва, шпански трговински законик поставља разне одредбе за анонимна друштва следећући природи операције.

У Португалији први законик од 1833 захтева претходно одобрење за анонимна друштва, али ово беше укинуто законом од 22 јуна 1867.

У Швајцарској, пре ступања у живот 1883 федералног законика о обвезама, било је врло различних закона у различним кантонима. Федерални законик о облигацијама донео је одредбе о друштвима у члан. 612 до 677.

У Аустрији претходно одобрење остало је у важности. Немачки трговински законик био је уведен с изузетком књиге V која се односи на поморску трговину.

Чинен је покушај да се укине оторизација претходна, но ово је остало без икаква дејства.

У Холандији остало се при одредбама законика од 1838, подчињавајући анонимна друштва претходном одобрењу владе. Овде је исти случај као што је било у Француској, док је законик од 1807 био у снази. Влада на коју се упућују молбе за одобрење имала је сасвим пространу власт. Но у Холандији према трговинском законнику од 1838 чл. 37 влада је дужна да своје одобрење дâ увек само ако друштво није противно добрим обичајима и ако одредбе статута нису противне законским одредбама. Овај законик подвргава се изменама и вероватно је да ће бити измењен тако да ће претходно одобрење бити укинута.

Румунски законик од 1887 такође није укинуо претходно одобрење; ово вреди да се примети са овог разлога; овај законик није оригиналан, већ је копија италијанског трговинског законика; али његове две тачке нису копиране из талијанског законика. У румунском трговинском законнику чл. 138 тражи се претходно одобрење, али он је пренео ову власт одобравања на трговачки суд, који даје ово друштвима према мишљењу трговинске коморе. Власт трговинског суда не односи се само да гледа да ли су испуњени сви захтеви но он има зак. власт, коју је имала влада у Француској. Пре овога законика усвојени систем био је систем француског законика.

Из свега овог види се, да је претходна оторизација била тражена, но да је она ишчезла у великом броју земаља а најпосле савршено ће је нестати.

Да видимо сад које су биле побуде за укинуће овог претходног одобравања.

1-о На првом месту, није улога државе, да се меша при стварању друштава ни да брани интересе приватних, дужност је појединаца да предузму све потребне мере да не буду обманути.

2-о Мешање државе има врло великих незгода. Ове незгоде расту умножавањем тражених одобрења. Поступак при овом тражењу одобрења често пута спречава друштва да се образују у згодно време; с друге стране влада може врло тешко да озбиљно проучи статуте и ово проучавање у толико је мање озбиљно, у колико има више молби за одобрење. Из овог излази и то да

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

WWW.UNI

појединци ослањајући се на оцену владину пренебрегавају готово са свим проучавање ових статута од своје стране, и на тај начин влада повлачи извесну моралну одговорност.

Ови се разлози наводе свуда, и са којих је у већим земљама претходно одобрење и укинута.⁷⁾

Да разликујемо какви су резултати били ове реформе, а они се готово у напред могу предвидети:

1-о Акционарска друштва ослобођена овог претходног тражења одобрења могу се образовати много слободније; и одиста она су се умножила у великим размерама, што је повољно утицало на развијање трговине; то је била горка последица.

2-о У Француској, где су често претпостављали акционарска командитна друштва, ово укинуће одобравања имало је за последицу да се умањио број командитних друштава.

3-е Пређе су се установљавала анонимна друштва само за велика предузећа. Влада је била слободна да ставља своје услове, да даје одобрење само друштвима чији је капитал био велики; за мала предузећа налазили су са свим природно да се образују друштва једног ортаклука. Данас друштва анонимна стварају се за сва предузећа без ограничења.

Да наведемо неколико статистичких података, из којих ће се видети да је број анонимних друштава много порастао за француску (*Chiffres de la statistique française publiés par le Ministère de la Justice*).

Средњи број командитних друштава од године 1841 па до 1845 био је 141, а анонимних друштава 24.

У истој периоди за 4 године од 1846 до 1850 средњи број командитних друштава био је 220 према 16 анонимних друштава.

Од 1851 до 1855 број је био 228 командитних друштава на акције просечно сваке године према 22 анонимна друштва. Од 1861 до 1865 број је био 116 акционарских командитних друштава према 16 анонимних друштава.

Узмимо сад позније године после извршене реформе:

Од 1881 до 1885 број је био 119 командитних акционарских друштава сваке године према 577 анонимних друштава.

⁷⁾ Lyon-Caen & Renault, *Traité de Droit Commercial* tome II. p. 480.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.BE

Да узмемо за ове последње године.

У 1888 било је 62 акционарска командитна друштва према 334 анонимна друштва. У 1891 84 командитна акционарска друштва према 446 анонимна друштва. У 1892 63 акционарска командитна друштва према 425 анонимна друштва.

Статистика са свим лепо потврђује оно што смо ми напред рекли.

У прајској 1870 кад је донесен закон о укинућу претходног одобравања било је 203 анонимна одобрена друштва, за 1 годину у 1871 образовано је 203 нова друштва; у 1872, 478 и у 1873, 162; за три године образовало се више од четири пута друштава но што су раније постојала.

Услед укинућа претходног одобравања резултат је био тај, да су се злоупотребе и преваре биле умножиле; но потврђујући ово треба водити рачуна и о умножавању друштва.

Ове преваре имају са свим особене услове при стварању и оснивању друштава, и треба приметити да при свом умножавању ових превара, нигде нису дошли на мисао да успоставе претходна одобравања и овлашћивања. Овде има једна чињеница која доказује, да је ова реформа оцењена са свим као добра, и да искуство није произвело сувише неповољне резултате. Пошто повраћај претходног одобрења није био тражен ни у једној држави, где је био укинут, то су и дане акционарским друштвима исте слободе као и осталим друштвима, само су их потчинили врло скупим одредбама.

После овог легитимичног историског прегледа на европска законодавства, да пређемо сад на други одељак о одредбама садањих законодавстава о акционарским друштвима.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

Д-г Мих. С. Полићевић

БЕЛО РОБЉЕ

СОЦИОЛОШКО-КРИМИНАЛНА РАСПРАВА

од

Д-ра Милутина Миљковића

Не мора човек бити никакав песимиста па да ипак увиди да је друштво, са својим данашњим уређењем, веома далеко од тога, да се може сматрати као добро уређено. Друштво је пуно недостатака и зала, и у колико се неке институције друштвене поправљају и нека зла отклањају, у толико се с друге стране појављују и стварају социјална зла и невоље, које сметају правилном развићу и напретку друштвеном.

Нема сумње да је једно од највећих друштвених зала економска неједнакост међу члановима друштва. Из тога потичу многе друге беде и невоље. Једна од тих друштвених невоља је тако звана трговина с белим робљем или опште позната проституција.

Историја проституције није тачно позната, али је толико несумњиво, да је она позната од стародревних времена. И ако она у разним друштвима има и разне облике, она у главном остаје једна трговина, и то срамна трговина с људским месом, здрављем и чашћу.

Проституција је једно велико друштвено зло, и ако она некима изгледа као једна допуштена и невина забава и задовољство, коме држава не треба и не сме на пут да стане.

Ми ћемо се потрудити да у овој расправи изнесемо што је могуће вернију слику проституције, са свима својим штетним последицама, а за тим и начин, на који би се друштво томе злу могло што боље одупрети.

I.

Проституција и њене штетне последице.

Задовољавање полног нагона сматра се као једна физиолошка потреба. Нагон овај није ништа друго до тежња природе за одржавањем феле и за репродукцију.

Међу тим, као и много друго шта у животу, и ова природна потреба изродила се постепено у једно од уживања, те је на тај начин изгубила свој првобитни значај и карактер.

Далеко би нас одвело када би се упустили у детаљно објашњавање ове природне функције нашега организма. С тога се ми задовољавамо тиме, што ћемо напоменути, да тај факт, што се при вршењу полног сношаја осећа и неко задовољство или уживање, још никако не би оправдао мишљење, да је циљ ове функције уживање. Главни је циљ, као што рекосмо, репродукција и одржање феле, а уживање је узредна ствар.

Но услед тога што се у полном нагону увидело једно средство за уживање, он је се почео задовољавати и на недозвољени начин (ван брака), те се тако постепено развила и проституција, или трговина с човечијим месом.

Ми ћемо један одељак ове расправе посветити само томе, да упознамо читаоце са овом ниском трговином, која служи на поругу целога човечанства и просвећености, на коју овај век полаже извесно право.

А у овоме одељку ми ћемо само одредити, шта се разуме под проституцијом и какве штетне последице по друштво отуда произилазе.

Полни нагон се у главном задовољава на три начина: у браку, тако званом слободном љубављу и проституцијом.

Први начин се једини сматра као легитиман, а остала два се само толерирају.

Да је задовољавање полног нагона у браку и са моралног и са здравственог гледишта куд и камо повољније, то је тако осведочена истина, да ми то питање сматрамо као ван дискусије.

Али још неуређени социјални односи створили су тако велике економске разлике, да је једном знатном делу чланова друштвених немогуће подмиривати и своје потребе, а то ли издржавати жену и породицу. Тешка

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

борба за опстанак и скупоћа намирница то су велике препреке закључивању бракава. С те стране, дакле, друштву се не може тако лако и брзо помоћи.

Да видимо, сада, шта је тако звана слободна љубав и је ли она оправдана.

Под слободном љубављу разуме се задовољавање полног нагона ван брака између лица разнога пола, које везује чиста симпатија, без материјалних интереса. Оваквој љубави прибегавају обично они, који услед материјалних незгода нису у стању да закључе брак међу собом. Често пута су томе криви и други узроци, али оно прво је правило.

Када се узму на ум све материјалне незгоде и тешкоће, које данас у друштву владају, онда би се овакви полни сношаји могли донекле и оправдати. Али на жалост, услед таквих односа произилазе по друштву тако штетне последице, да пред њима падају сви могући обзири. Услед тога што између ових љубавника нема оне чврсте везе и онаких обвеза, које у браку треба и морају да постоје, дешава се по кад што да греши и једна и друга страна, те на тај начин се задобијају и шире разне венеричне болести. А често пута се услед оваких односа ствара и тајна проституција, јер нежнија половина, услед оскудице и да би задовољила извесне своје потребе, поред љубави према своме драгану, продаје ову другима за новац. Дакле и сама т. зв. слободна љубав извор је великом и општем злу друштвеном, венеричним болестима. Сем тога и ванбрачна деца веома су честа последица ове љубави, коју родитељи или напуштају, немајући могућности да се за њих старају, а веома често их и уклањају с овог света, да се не би морали старати о њима.

Према овоме како са моралног тако и са гледишта друштвених интереса, држава не може остати равнодушна наспрам овог начина задовољавања полног нагона.

На послетку, као трећи начин задовољавања полног нагона долази *проституција*.

Под проституцијом разуме се давање свога тела другој, зарад задовољења полног нагона, за извесну награду.

Нема сумње да је ово најгори начин, на који се поменути нагон задовољава, јер му оскудева потпуно свака морална основа.

Проституција се обавља на разне начине. Или постоје у том циљу нарочити заводи, као приватна шпекулативна предузећа, — бордели, или проститутке обављају самостално овај посао, пошто се претходно јаве надлежној власти, или поједине женске врше ово тајно, без знања власти. Први и други начин подлежи државној контроли и санитетском прегледу, а код последњега, разуме се, о томе ни говора нема.

Поред велике моралне штете друштво страда у хигијенском погледу толико услед ове срамне трговине с месом, да се то на први поглед не може ни увидети ни оценити.

Три су главне болести, које су последица прости-туције: *сифилис*, *меки шанкир* и *трипер*, са свима својим компликацијама. Од ових болести, једино се може још меки шанкир сматрати као болест, која не оставља за собом дубљих трагова, а оне друге две могу се управо назвати фаталнима по својим последицама.

Сифилис је тако распрострањена и тако позната болест, да ми сматрамо сваку реч као излишну, којом би доказивали његову опасност по појединца и целокупно друштво. Али о триперу морамо проговорити коју реч, јер се он до скоро сматрао као веома незнатна и невина болест, а без сумње има и данас доста њих, који и не сањају о могућим страшним последицама ове болести. Ми тога ради упућујемо на једну брошуру професора хигијене на бечком свеучилишту д-р Макса Грубера¹⁾, који поред осталог говори и о последицама трипера, које су у новије доба откривене и доказане.

Брошура професора Грубера садржи једно предавање, које је он држао у друштву за социјалне науке, на бечком свеучилишту, 9 маја (по нов.) прошле године. Ми сматрамо за дужност да цитирамо из овога предавања извесна места која се односе на болест најраспрострањенију од свих венеричних болести, а то је трипер.

„Тек откриће проузроковача ове болести (трипера), *гонококуса*, научило је нас лекаре да потпуно оценимо опасност овога непријатеља. И ако ова болест већином пролази код човека као лако локално запаљење и гнојење слузне коже, ипак доста често остају вечити ожиљци, те према томе и вечите незгоде; често се болест

¹⁾ Die Prostitution von Standpunkte der Socialhygiene aus betrachtet. Wien 1900.

простире и даље, а нарочито на полне жлезде, и запаљења, која она тамо производи, често доводе као последицу сталну неспособност за оплођењем. Ова клица може да продре и у најудаљеније органе, а то бива доста често, и тада производи запаљења зглобова, срчаних вентила, болести кичмене мождине, а може да произведе и саму смрт.“

У своме даљем излагању Грубер наводи, да је ова болест код женских много опаснија, и када се болест распростре и на унутарње органе, да је онда и неизлечива. Услед тога жена постаје нероткиња и вечито вене и слаби. Једном речи, жена остаје целога века несретна!

Па и за децу при порођају наступа велика опасност, ако је мати заражена трипером. Ако се не употребе профиликтична средства, а отров трипера доспе у очи новорођенчета, дете може и вид изгубити.

По што се ова болест ни код људи не лечи као што треба, бар у већини случајева, то смо ми уверени да има веома много брачних жена, које пате од ове болести, и то већом кривицом својих мужева, који их још првог вечера за навек унесреће. Многи муж и не сања, какав је грех учинио према својој бољој половини. Када би било могуће покушати тачне статистичке податке о овој болести, ми би тек онда видели, какво је друштвено зло ова болест, коју толики багателишу и сматрају као веома невину. Али статистика није у стању да нам да ни приближне податке о стању ове болести код приватних и домаћих лица. У многим случајевима се ова болест таји и дотични петљају сами и лече се домаћим лековима.

А шта да речемо тек о триперу код проститутака? Као најраспрострањенија ова се болест најлакше и преноси. Може се рећи да нема ни једне проститутке, која не пати од ове болести. А пошто је ова болест код женских махом неизлечива, и проститутке се у болницама површно лече, због оскудице простора, то се онда може једва замислити, колико оне ову болест распростиру.

Статистички подаци у опште нису за данас тако поуздани, да се њиховом аргументацијом може нешто као несумњив факт узети. Ова нетачност односи се увек на величину процента, јер статистика увек показује мањи проценат по разним категоријама цифара услед немогућности контроле над појединим пријавама дотич-

них факата. Ова нетачност избија нарочито на видик код венеричних болести, из простог разлога што многи крију ту болест са неоправдане стидљивости, те се сами лече или по упуствима т. званих лекара фушера.

Према овој статистици венеричних болести код приватних лица не одговара ни приближно правој стању. Али у војсци може се рећи, да су подаци доста приближни истини.

Ми ћемо на овој месту изнети неке податке, које проф. Грубер износи у своме отштампаном предавању, које смо већ поменули. Према тим подацима боловало је од венеричних болести у годинама 1873—1893 у пруско-немачкој војсци просечно годишње 33.2% , у француској војсци од 1883—1893 $43.6—58.9\%$, у аустроугарској војсци од 1869—1893 $53—81.4\%$, а у италијанској војсци од 1883—1893 $79—104\%$. За поморску војску разних држава ови проценти су двогубо и више већи.

Поред свега тога, што су подаци о венеричном обољењу приватних лица непоуздани и увек показују много мањи проценат но што је фактично стање, ипак ћемо навести неке податке, из којих ће се видети жалосна слика друштвеног здравља, а нарочито у великим европским градовима.

У Копенхагену оболи од ових болести просечно годишње 25.5% душа. Код ових података узимају се сва лица без разлике пола и доба старости, дакле и деца.

У Русији оболе годишње просечно $13—23\%$ од целокупног становништва, а има губернија, које су потпуно заражене сифилисом.

У Берлину оболе сваке године по 5000 становника од сифилиса, а у Паризу на 8—10.000. Ово су сасвим нова обољења, те према томе може се мислити, колика мора бити цифра целокупног сифилистичног становништва. У Копенхагену, где се од више година већ води брижљиво статистика о венеричним болестима, прорачунато је да има годишње 56.000 нових обољења од трипера, тако, да је од прилике половина становништва боловала од трипера, или, другим речима, да је скоро сваки одрастао човек једном или више пута боловао од трипера.

С тога, што су венеричне болести веома распрострањене, сваки ванбрачни полни сношај ствара блиску опасност за заразу. Али највећу опасност за заразу на-

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

WWW.UNI...

лазимо код проститутака, јер се оне најчешће и фреквентирају.

Професор Грубер нам даље наводи статистичке податке, из којих се види истинитост горњег тврђења. Тако на пр. D-г *Мирер* је констатовао да се 62% од његових сифилистичних пацијената заразило код женских, о којима полиција води рачуна; *Фурније* је ово констатовао код 71·6%; а *Блашко* код 70% сифилистичних. Па и код трипера и меког шанкра не стоји ствар много друкчије. На основу тачних података констатовано је, да у Петрограду од 100 здравих девојака које се унишу као проститутке, у року од 5 година 80 њих постане сифилистично. Од проститутака, које су у јавним заводима, оболе годишње од сифилиса у Паризу 12% (по стат. од 1878—1887), у Брислу 25% (по стат. од 1887—1889), у Петрограду, по статистици за 1890, 33·5%, и у Антверпену 51·3% према статистици од 1882—1884 год. Од уписаних проститутака у Берлину, но које живе слободно, по подацима за год. 1868—1896 оболе годишње од венеричних болести између 32 и 82%; а у Будим-Пешти разболе се од венерије од борделских проститутака свакога месеца 12—15%, дакле 144 до 180% годишње. Ово није никакво чудо, јер су проститутке због јавне и огромне фреквенције изложене великој опасности за заразу. А сем тога и лечење сифилиса и трипера такве је природе, да обично рецидивира, те једна иста личност долази два и више пута годишње на лечење. Трипер се код женских у опште тешко, а кад што, и никако не лечи и ретка је проститутка, која га хронично нема. А при лечењу сифилиса обично се држе у болници дотле, док не ишчезну спољни симптоми, што још не значи, да таква проститутка није за друге опасна. Сифилис у секундарном стадијуму још је увек опасан и може произвести екстрагениталну инфекцију.

Ми ћемо сада навести још и неке податке о сифилису и венеричним болестима у Београду, па ћемо онда бицити општи поглед на опасност од ових болести по друштво, и видећемо да ли их проституција смањује или умножава.

Прикупили смо податке о боловању од сифилиса и венеричних болести за ове последње три године, (1898, 1899 и 1900) и то: засебно за приватна лица,

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

www.unilib.rs

која су тражила помоћи од овдашњих лекара, а засебно о боловању јавних проститутака, које су интерниране по појединим борделима. Према овим подацима болује сваке године просечно око 250 приватних лица од сифилиса, а од венерије (гонореје и меког шанкира) око 720. Од јавних проститутака болује просечно годишње око 20 од сифилиса, 20 од гонореје и 24 од мекога шанкира. Према томе излази да годишње болује у Београду просечно 270 лица од сифилиса, а од венерије (трипера и меког шанкира) 764. По овим цифрама изнело би укупно боловање од сифилиса и венерије просечно 1034 лица годишње.

Но ми морамо одмах приметити да су у овај број боловања ушла само она приватна лица, која су тражила помоћи приватно од лекара, а од лица, која су се лечила у оvd. варошкој болници, узети су подаци само за јавно записане проститутке. Овде нису узете у рачун тајне проститутке, у које морамо урачунати све приватне женске које ванбрачно продају своју љубав. Број њихов веома је тешко одредити, јер њих има доста у сиротној класи и међу служавкама, те неке се лече у општој државној болници, неке се лече и приватно код лекара, а неке се лече саме домаћим средствима. Сем тога овде нису урачунати ни они мушкарци сиротније класе, који се лече у оvd. вар. болници. Пошто је дакле немогуће ухватити тачан рачун о боловању женских, које воде тајну проституцију, то смо принуђени да то узмемо онако приближно, према броју становника и јавних проститутака. Узмимо да Београд има, сем војске у оvd. гарнизону, на 60.000 становника. Проститутака јавно уписаних по проститутским радњама има просечно око 120. Нећемо онда ни мало погрешити ако узмемо да у Београду има најмање још пет пута толико тајних проститутака, колико јавних, а то је 600. Према подацима опште државне болнице излази да од јавних проститутака оболе просечно свака друга преко године, које од сифилиса, које од венерије. Па када је толики проценат обољења код јавних проститутака, које су под контролом и прегледају се 2 пута у недељи, онда код тајне проституције мора проценат обољења бити већи, јер се оне не прегледају, те се слабије и чувају од заразе. Узмимо дакле да од 600 тајних проститутака оболе њих 400 преко године, па додајмо тај број ономе од 1034, онда изи-

лази, да у Београду болује просечно око 1500 лица годишње које од сифилиса, које од венерије.

Војници нису овде урачунати, јер њих нисмо ни урачунали у стално становништво, пошто и они нису стални, већ једни долазе, а други се отпуштају.

Овај број сифилистичних и венеричних обољења од 1500 годишње мора се зацело узети као минималан, јер подаци су апсолутно тачни једино за јавне проститутке које се чим оболу упућују у болницу на лечење. За приватна лица могу се подаци сматрати само као приближни, јер се многи и сами лече или код фушера-лекара; а за приватне или тајне проститутке морали смо узети цифру сасвим од прилике, јер се од њих само један мали део лечи у болници, а остале или код приватних лекара или саме. Према овоме излази да у Београду болује просечно 25 од хиљаду годишње од сифилиса и венерије укупно. Када се узме да је овај проценат узет од целокупног становништва (дакле и мало и велико), онда на одрасле долази веома велики проценат.

Бацимо још један поглед на проститутке. Од њих 120 јавних проститутака оболе годишње просечно 64 од сифилиса и венерије укупно, дакле више од половине. Може се онда мислити колика је опасност од њих за заразу, јер док се зараза примети на прегледу, дотле она може доста њих заразити. А шта да се каже о тајној проституцији, где женске не подлеже никаквом лекарском прегледу? Ако овоме додамо још и ту околност, да се проститутке отпуштају из болнице чим нестане акутних симптома гонореје, или код сифилиса спољних видљивих симптома, онда је опасност од проститутака непрегледна. Једини меки шанкир даје се тако излечити да не оставља даљих трагова ни последица, а трипер и сифилис по правилу остају и даље латентни и опасни за даљи пренос.

Када се дакле узме на ум, да је проституција велики извор за ширење сифилиса и венерије; када се узме у обзир велики проценат обољења од тих болести; када је утврђено да су сифилис и гонореја (трипер) веома опасне болести и да се сифилис и наслеђем преноси, те доприноси дегенерисању, а гонореја неплодности, — онда ће ваљда свако увидети, да од проституције грозил друштву једна велика опасност, и да друштво према њој не сме остати равнодушно.

II.

Видови проституције. — Који је начин проституције бољи.

Ми смо напред напоменули, на који се начин врши проституција. У главном су два вида проституције: *јавна* и *тајна* проституција.

Јавна проституција води се на тај начин, што свака проститутка мора бити пријављена власти, која о њој води рачуна, и подлежи лекарском прегледу. Но јавна проституција може такође бити двојака: или су проститутке интерниране у нарочите заводе (борделе), који су својина нарочитих шпекуланата, или су проститутке слободне и независне, али се јављају полиц. власти, и иду у одређене дане на преглед.

А тајна проституција врши се на тај начин, што се извесне женске проституцију кришом од власти, и то или саме за свој рачун, или преко приватних и скривених подвођача и подвођачица. Разуме се, да ове тајне проститутке не подлеже никаквој контроли од стране власти, па ни лекарском прегледу.

Сви, који су имали прилике да се упознаду са последицама проституције слажу се у томе, да је она веома штетна и са гледишта моралног и здравственог, једном речи, да је она друштвено зло.

Али су мишљења подељена у питању: да ли проституцију у опште треба трпети у друштву, и ако треба онда у ком је виду треба дозволити?

Као год поједини писци, исто тако и држава са својим законодавством заузимају различно гледиште према проституцији.

Ми сматрамо за дужност да изнесемо гледиште неколицине важнијих писаца у овом важном питању, па ћемо затим изнети и своје мишљење о томе.

Шмелдер у своме делу²⁾ износи законско гледиште Енглеске, Француске и Немачке. Енглеска се ставила на гледиште, да држава нема права да се меша у проституцију, те је према томе проституција остављена слободно и није законом регулисана.

У француском законодавству нема одредаба противу професионалног блуда. Оно стоји на гледишту, да је ово занимање немогуће угушити. Међу тим полицији су дата

²⁾ Schmölder, „Über die Bestrafung und polizeiliche Behandlung der gewerbmässigen Unzucht“, Düsseldorf 1892.

много права у погледу јавног морала, те на тај начин полицијске мере долазе у неколико у опреку са кривичним законодавством.

Немачко законодавство, на против, казни простицују. Али у неким државама усвојена је прећутно обавезна инскрипција проститутака, те према томе и овде долази полицијска власт у сукоб са одредбама кривичног законика.

Шмелдер је мишљења да се простицуја не може сасвим искоренити, али држава треба да се стара да се што више ограничава. Овај писац налази, да је узрок ширењу овога зла у толеранцији, која сваким даном бива све већа, према моралним грешкама, а у рђавој награди раденица. Он налази, да се овоме злу тешко може стати на пут. Нити се може очекивати повољан резултат од строгих казни, нити би се могло одобрити завођење бордела, које неки препоручују као радикално средство.

Што се тиче сифилиса, Шмелдер вели, да њега распростиру не само проститутке, већ и остале женске и не само ове, већ и мушкарци. Средства којима се данас сифилис сузбија, недовољна су, а нарочито преглед над проституткама. Писац тражи да сви, који оболу од сифилиса, добију од општине, у којој живе, бесплатно и дискретно лечење. Даље, тражи се казна за оне, који болују од сифилиса, а не могу да докажу да су се лечили по лекарском савету, а исто тако и за оне, који су за време болести имали полног сношаја, пре но што их је лекар за здраве огласио. Као казну предлаже затвор до 2 године, а поред тога и новчану казну.

Блашко³⁾ у својој књизи устаје отворено противу установе бордела, који су заводи за заробљавање проститутака и легло венеричних болести. Бордели нису никада сигурна заштита од заразе, а нека релативна сигурност могла би се постићи средствима, која би била веома скупочена, да би они били приступни само маломе делу публике. Писац, дакле, предлаже, да се простицуја сматра као деликат. Но у своме даљем излагању писац долази у противуречност, тражећи да се приватне проститутке морају судским путем записивати и од стручних лекара бар два пута недељно прегледати.

³⁾ Blaschko. „Syphilis und Prostitution vom Standpunkt der öffentl. Gesundheitspflege“, Berlin 1893.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

Сем овога писац тражи, да се венерично оболелима обрати већа пажња и да се лечење удеси тако, да нико нема потребе да крије своју болест. Болнице треба да су тим болесницима увек отворене, као и за остале болести.

Фридрих Шолц⁴⁾ је присталица Ломброзов и држи да поред случајних проститутака постоје и рођене проститутке, које сматра као идентичне са рођеним злочинцима. Као узроке проституције сматра: великоварошко бонвиванство, нужду и оскудицу у раду, рђаве станове, економске тешкоће за ступање у брак, и, најзад утицај алкохола.

Шолц је противвик казернирања или бордела. Он наводи разлоге и за и против, али су ови други јачи већ и с тога, што тајна проституција постоји увек поред јавне, те се овом онда више губи но што се добија.

Евг. Милер⁵⁾ наводи, како су сва средства и покушаји, да се проституција укине, остали безуспешни. Узрок проституције налази у материјалној нужди и сматра је као нужно зло. Држи, да све, што држава може и треба да чини у овоме случају, то је надзор и ограничење зла на најмању меру. Извесним цифрама доказује, да се укидањем бордела повећава број ванбрачне деце и сифилиса, као и број тајних проститутака.

Из предњих навода види се, да се писци у главnome слажу у томе, да се проституција не може сасвим укинути, и да је она друштвено зло. Но, да ли је она и нужно зло, то ћемо видети мало доцније, када будемо о проституцији у опште говорили. Сада ћемо се ограничити на то, да расправимо питање: да ли је боља јавна или тајна проституција? Као што смо видели, у томе питању се не слажу писци, јер су једни за установу бордела, а други су томе сасвим противни.

Ми ћемо се за сада ставити на гледиште, да је проституција заиста потребно или нужно зло, па ћемо навести разлоге за установу бордела и противу те установе; затим ћемо навести разлоге за јавну проституцију и противу ове па ћемо видети, који је начин бољи, односно које је зло мање.

⁴⁾ Fr. Scholz, „Prostitution und Frauenbewegung“, Leipzig, 1897.

⁵⁾ Eugen Müller, „Prostitution, Ansichten und Vorschläge auf dem Gebiete des Prostitutionswesens“, München, 1898.

Као што смо већ раније навели, јавна проституција је двојака: у виду казернирања проститутака (борделски систем), или се оставља да проститутке слободно и независно свој занат обављају. У оба случаја оне подлеже контроли полицијске власти и обавезном лекарском прегледу.

Писци који су за казернирање наводе у корист овога система ове разлоге: 1) што проститутке подлеже редовном прегледу лекарском, те мање шире сифилис и венеричне болести;

2) што се болесне проститутке одмах упућују у болницу ради лечења, те се спречава даље ширење њихове инфекциозне болести;

3) што се на тај начин смањује број тајних проститутака.

А за слободну проституцију наводе се ови разлози:

1) казернирањем се доводе проститутке у зависност и ропску потчињеност њиховог газде, који их експлоатише;

2) надзор и преглед лекарски могуће је вршити и када су проститутке слободне, јер се оне морају код власти уписивати, те се о свакој мора водити тачан рачун, и на случај болести, одмах се упућује у болницу;

3) казернирањем се потпомаже трговина с девојкама и младим женскињама, што је од веома штетна утицаја по морал и здравље друштвено и служи на поругу човечанства; и

4) што и поред казернирања постоји свуда и тајна проституција, и то у много већој мери, јер многе женске неће да се дотле понизе, те да драговољно узму на се ропски јарам, који их у борделу очекује.

Овим разлозима, којима се у главном војује противу борделског система, ми би имали да додамо још ове:

1) Проститутке, које су казерниране, немају могућности да бирају, с киме ће ступати у полне односе, те се на тај начин с једне стране понижавају испод сваке животиње, вршећи обљубу и с најодвратнијим људима; а с друге стране лакше су изложене и зарази због тога обавезног вршења обљубе са сваким без разлике;

2) Бордели су легла највеће кварежи, јер су проститутке приморане да врше највеће гнусобе, ради задовољења клијентеле од које њихови господари имају вајде;

WWW.UNILIB.RS} У борделима се, и поред изричних забрана про-
 воде праве баханалије и оргије, те се млад свет наводи
 на разврат и раскош, а проститутке, услед пресије
 свога гесе, од реда постају алкохолскиње, те пре вре-
 мена гину махом од туберколозе, коју, разуме се, пре-
 носе и на оне, који с њима долазе чешће у ближи и
 интимнији додир.

Ако би се, дакле, имало бирати између бордела и
 слободне проституције, онда би ова последња била мање
 штетна. Не само што се тиме избегава онај ропски
 однос, у коме се проститутка налази, већ слободна про-
 ститутка може више пазити и на своје здравље, кад је
 независна, бирајући с киме ће вршити обљубу, пошто
 је то сасвим и у њеном интересу. Ако често обољева
 мање ће зарађивати и изићиће на рђав глас, као зара-
 жена, док по борделима женске о свему томе не воде
 рачуна. Сем тога пијанчење и терање оргија сасвим је
 искључено по приватним кућама, јер то не трпе ни по-
 једини укућани ни полиција.

Када се свима разлозима дода још и тај, да казер-
 ниране проститутке веома често болују, због велике фрек-
 венције, и да услед тога шире знатно и заразне болести,
 онда изилази очигледно, да је слободна проституција
 са обавезним уписивањем код власти и прегледом,
 знатно боља.

Но има писаца, који су у опште противни прости-
 туцији и траже од државе, да она законом сасвим за-
 брани проституцију и да је строго казни. То су тзв.
аболиционисте. Они полазе са гледишта, да је прости-
 туција једно велико друштвено зло, које поткопава мо-
 рални и здравствени темељ друштвеној згради, те држава
 никако не сме имати удела у томе рушењу друштвене
 основе, већ да на против мора напрегнути све своје
 силе да сачува друштво од пропасти.

Противници аболиционизма тврде, да је прости-
 туцију немогуће искоренити. Као узроке проституције
 наводе рђаво економскомско стање, а неки и урођеност.
 С тога као што смо видели, неки траже слободну про-
 ституцију, а неки установу бордела. Веле, да би са а-
 болиционизмом порасла тајна проституција и број сифи-
 лиса и венерије.

Главни разлог је тај, што чим нема јавне прости-
 туције, одмах, веле, расте и шири се тајна проституција.

Међу тим овај разлог отпада, јер је доказано, да у земљама, где постоји јавна проституција, постоји и тајна и то у необично великом размеру. Тако професор Грубер, у поменутом свом предавању, наводи примере из неколико већих европских градова. Тако, у Паризу има уписаних свега 4000 јавних проститутака, а на против тајних, према оцени познавалаца има око 120.000; у Берлину има уписаних 3500, а тајних око 50.000; у Бечу има уписаних на 2000, а тајних ће бити око 60.000.

Када се, дакле, јавном проституцијом не може угушити тајна, већ ова увек постоји у много већој мери, са напред наведених разлога, онда јавна проституција не само да ничим није оправдана, већ само више деморалише и спушта државу до улоге посредника и подводника.

Други разлог, као да се тајном проституцијом више шири сифилис и венерија, такође не постоји. Грубер наводи да у државама, у којима проституција није регулисана, као у Енглеској, Сев Америци, Норвешкој, Холандији и Швајцарској (изузев женев. кантона), није ничим доказано, да су тамо сифилис и венерија јаче распрострајени. Он у опште доказује, да већи или мањи проценат обољења од ових болести не стоји у вези са регулисањем проституције. Статистички подаци о обољењу од сифилиса и венерије у опште нису тачни изузев за проститутке, које се у болницама лече, те се према њима и не може ово питање решавати. С тога ми и нећемо читаоце морити сувишним статистичким подацима, за које смо у напред изјавили, да су априористички.

Приврженицима проституције и браниоцима борделског система изнећемо још неке разлоге, како у своме оптимистичком посматрању проституције не би остали у уверењу, да је једини спас и предохрана друштва од сифилиса и венерије у уређеној проституцији и борделима.

Пре свега, какве гаранције имамо у прегледању проститутака?

Преглед проститутака уређен је махом тако, да се свака проститутка мора два пута недељно прегледати. Пошто се меки шанкир и трипер обично појављују трећег дана после заразе, изгледа да је овај преглед довољан за предохрану од ових болести. Па ипак не стоји тако. Рецимо да је проститутка инфицирана на један

www.unidn.rs пре прегледа, онда ће се симптоми меког шанкира или трипера појавити на два дана после прегледа, тако, да она има доста времена да заразу на друге пренесе до идућег прегледа. Сем тога прегледи проститутака врше се тако, да се на пр. хронични трипер не може у већини случајева ни констатовати. И код мушкараца и код женских хроничан трипер може се поуздано констатовати само микроскопским истраживањем, што би изискивало много времена и код проститутака се не врши. Интересан је навод професора Грубера, како је професор Најсер у Бреслави прегледао 1888 гд. 572 јавне женске и међу њима нашао 216 триперљивих. Од ових 216 констатовао је трипер само код 22 *макроскопски*, а код осталих *микроскопски*. Када овоме још додамо да већина проститутака има хронични, управо неизлечиви трипер, онда је лако увидети колика опасност постоји од проститутака за заразу трипером.

А како ли тек стојимо са опасношћу од сифилиса? Примарни и секундарни сифилис у флоридном стању лако се познају, те се и такве проститутке одмах изолишу и шаљу у болницу. Али на жалост, сифилис је за време целе секундарне периоде опасан, а сифилистични, који су у латентном стању заразе, не издвајају се, те тако преносе болест. Професор Фингер вели, да се лечењем у болници иде на то, да се процес учини што пре латентним: дакле, код трипера да што пре престане цурење гноја, а код сифилиса да се што пре залече примарне афекције.

Ето какве безбедности пружа уређена проституција, лекарски преглед и лечење по болницама.

Сасвим природно може се запитати: зар се преглед и лечење не могу рационалније удесити?

Потрудићемо се да и на ово питање дамо што потпунији одговор.

Видели смо да је констатовање трипера хроничног веома тешко, и да би изискивало толико времена, да би за ту цељ требало и много лекара и новаца. Проституцијом би се тада могли користити само веома богати људи, па и онда не би били сасвим сигурни од заразе.

Познато је, да се хроничан трипер код жена веома ретко и тешко може излечити. Према томе, велики део проститутака морао би се вечито држати у болницама.

Са сифилисом не стоји много боље. Секундарни латентни сифилис може трајати неколико година, те би се и такве особе морале годинама интернирати по болницама.

Онда би добили овај резултат. У колико би болнице биле пуније проституткама, у толико би их мање остало на пољу за употребу. Услед тога би здраве биле више фреквентиралне, те би се лакше заражавале и ишле у болницу, а до одласка опет преносиле заразу на друге. Те тако у место да се зараза смањује, она би се опет ширила.

Једино, што би се могло боље уредити, то је лечење по болницама. Али, ми не мислимо само лечење проститутака, већ свих заражених лица, јер ове болести не шире само проститутке, већ и остала лица мушкога и женског пола.

У овом погледу има већ доста предлога.

Први и најглавнији услов за сузбијање сифилиса и венеричних болести био би *принудно и обавезно лечење ових болести* за све оне, код којих се оваква болест констатује. Чим се констатује оваква болест код кога лица, треба га одмах упутити у општу болницу (а ако би се установиле нарочите, онда у такву), и тамо га држати и лечити све дотле, докле год од њега постоји опасност за даље ширење заразе. Ово би свакако вредило за оне, који или немају средстава или могућности у опште да се лече код својих кућа. А што се тиче оних, који би имали и средстава и могућности да се лече код својих кућа, они би морали да се строго придржавају савета свога лекара, који би им изложио сву опасност болести како по њих тако и по остале. Разуме се, да би успеха у овом случају могло бити само онда ако би дотични пацијент стајао на извесној моралној висини, која му не би дала да греши ни на своју ни на општу штету.

Нема сумње да би ова принудна мера лечења била доста оштра, али је она једино целисходна. Друштво је позвано да се од зла брани, без обзира на жртве. Као год што се данас на све стране (у културним државама) подижу санаторије за лечење туберкулозе, било би крајње време, да се иста пажња поклони и овим болестима од којих друштву прети исто толика опасност као и од туберкулозе. У детаљна уређења ових санаторија и бол-

ница нећемо се упуштати, јер то прелази делокруг ове теме.

Као други услов за сузбијање ових заразних болести био би *обавезан преглед лекарски свих кандидата за женидбу и удадбу*. Када би се могао тачно прикупити број оних жена, које су првога вечера заражене од својих мужева, а исто тако и број сифилиса, који је наслеђем на децу пренесен, онда би добили једну страшну слику, али би за цело одмах и одобрили ову ригорозну меру.

Ми смо се за часак удалили од своје теме, али је ово било потребно тога ради, да се не би мислило, да би укидањем проституције, или њеним бољим уређењем, нестало сифилиса и венерије. Томе се може стати на пут само тако, ако се на првом месту сви болесни подвргну радикалном лечењу, а за тим ако се енергично стане на пут проституције.

Држимо, да смо досадањим својим излагањем несумњиво доказали:

1) да је проституција главни узрок сифилису и венерији и њиховом ширењу;

2) да јавна проституција и њено уређење нису у стању да сузбију ширење ових зараза; и

3) да поред јавне проституције свуда постоји и тајна проституција.

Из свега нашега излагања јасно излази: да јавна проституција нема никаква преимућства над тајном, но да само проституцију умножава и санкционише, а тиме подрива сасвим морални темељ друштву.

Овим смо уједно дали и одговор: који је вид проституције бољи.

Но, да се не би држало, да и ми спадамо у оне, који одобравају проституцију и који држе да је она потребно друштвено зло, ми ћемо при крају ове расправе проговорити још коју реч о њој и изложити, на који би начин друштво могло да се бори против овога зла.

НАШЕ НАЈНОВИЈЕ ВОЈНО КРИВИЧНО ЗАКОНОДАВСТВО

САОПШТИО
ГОЈКО ПАВЛОВИЋ
СУДСКИ КАПЕТАН

У овогодишњој Народној Скупштини решени су: закон о устројству војних судова, војни казнени закон и законик о поступку војних судова у кривичним делима, — од којих ће два прва ступити у живот концем марта, а последњи почетком априла ове године.

Пре него што бих прешао на излагање ових закона у најкраћим потезима, морам рећи неколико речи, шта је изазвало, да се ови закони донесу.

Наш сада важећи војно-судски законик писан је 1864 године, када је наша војска по својој организацији, величини и спреми била у таквом стању, да се на њу овај закон могао корисно применити. Ну, од 1864 године све до данас, наша се војска и организацијом и спремом и бројем знатно одликује од раније, што је и дало повода да се још 1875 године предузму нужне мере да се изради војни казнени закон, који би одговарао стварној потреби, интересима војске и практичној примени. Дакле, као што се види, још се пре двадесет и пет година осетила јака потреба, да се војно кривично законодавство промени и да још тада није било подесно за живот. Од 1875 године па до 1894 године рађено је толико, што су донесена два казнена закона, који су само за време рата 1876 и 1885 године важили.

Озбиљнији и енергичнији рад на изради војног кривичнога законодавства настао је тек 1894 године, када је за начелника судског одељења Министарства војног постављен садањи начелник судски пуковник г. Анто-није Лазаревић, који је око израде пројеката поменутих

закона од 1894 године дао најеклатантније доказе о тежњи за усавршавање нашег војног кривичнога законодавства, те да подигне ауторитет наших војних судова на ону висину, на којој се они налазе у страним сувременим војскама.

Судски пуковник г. Антоније Лазаревић, чим је дошао 1894 године за начелника судског одељења Министарства војног, поднео је реферат Министру војном, да је крајње време, да се садањи војно-судски законик промени. Ондашњи Министар војни — ђенерал г. Милован Павловић прихватио је овај реферат и одмах се отпочео рад на пројектима: закона о устројству војних судова, војног казненога закона и законика о оступкуи војних судова у кривичним делима. Кад су пројекти били готови тадањи Министар војни ђенерал г. Драгутин Франасовић наредио је да се исти одмах аутографишу и, образовао је 1895 године нарочиту комисију за преглед истих и сви су пројекти 1897 године били разаслати на преглед и оцену командама, судијама и извесним правницима, а такође и бившим судским официрима — пуковницима у пенсији г. Гаврилу Поповићу и г. Ђури Пантелијћу, — као и неким резервним судским официрима. Комисија, коју је одредио 15 септембра 1897 године Министар војни ђенерал г. Јован Мишковић, имала је задатак, да прегледа израђене пројекте и учињене примедбе, и да према свему томе састави нове пројекте. На прегледу ових нових пројеката радиле су две комисије: једна у 1898 години, а друга у 1899 години.

Најпосле, садањи Министар војни ђенералштабни потпуковник г. Милош М. Васић концем прошле године, образовао је стручну комисију под председништвом судског пуковника г. Антонија Лазаревића, а у коју су ушли као чланови: судски потпуковник г. Сава Карамарковић и судски капетани I-ве класе г. Миј. М. Васић и г. Гојко Павловић, приступила је коначној изради поменутих пројеката. Комисија ова имајући у виду: 1., сувремену организацију и спрему наше војске, 2., досадашње стечено искуство, негубећи из вида и труд ранијих комисија, и 3., сувремено војно-кривично законодавство страних држава, — израдила је сва три поменута пројекта и поднела садањем Министру војном — ђенералштабном потпуковнику г. Милошу М. Васићу, који је исте усвојио, пошто их је дубље и свестрано

проучио, не пропуштајући ни једну законску одредбу, а да јој значај са чисто војничког гледишта не оцени и он је својим устаоштвом и енергијом издејствовао, да се иста озаконе. И тако, ми сада имамо војно-кривично законодавство које ће у најскорије време ступити у живот и које ће задовољити војничку потребу, ради штићења интереса војничке службе и дисциплине, што се садањим војно-судским закоником од 1864 године никако није могло постићи.

После оваквог краткога нацрта, који се тиче више или мање историјског развоја нашег војног кривичнога законодавства, да представим у најкраћим потезима поменуते законе.

I.

Говорећи о закону о устројству војних судова, морам рећи, да се он у основи разликује од до сада важећег судскога законика. Тако :

1., До сада су постајали војни судови по дивизијама — као првостепени војени судови и један касациони војни суд, као касирајући суд, у Београду. У састав дивизијскога војнога суда, за суђење редовима и подофицирима, улазила су четири стројева официра и један наредник; а за суђење официра, образовао се суд у сваком поједином случају према чину оптуженога. Састав војног касационога суда један је, како за официре, тако и за редове и подофицире, — и то из пет чланова — виших официра. У састав, како дивизијског, тако и војног касационог суда, није улазио ни један члан који влада правним образовањем, — судски официр био је само деловођа при суду, који није имао право гласа.

По новом закону о устројству војних судова, у састав првостепених војних судова за суђење редова и подофицира и у састав војнога суда за официре (који суди све официре без обзира на чин оптуженога, војне чиновнике и војне свештенике) улазе два привремена члана — то јест два официра из строја и један стални судија — судски официр; а у састав великог војног суда, који је један над свима првостепеним војним судовима, улазе три привремена члана — то јест три официра из строја и двојица сталних судија — виши судски официри.

Овакав састав војних судова има свога оправдања, а налази ослоња и у већини европских држава, јер

правилно и непрекидно отправаљање правосуђа у војсци могуће је само у том случају, када у колегији војних судова буде и лица, која својим вишим правним образовањем уносе у суд војни широки појам о задатку, о циљу и начелима војног кривичнога законодавства и своју дугогодишњу праксу судску, до које се може доћи само професијом то јест сталним занимањем војно-судским стварима. Други елеменат војнога суда, као што напред рекох, образују представници војничког живота, који се на извесно време позивају из војничке средине ради вршења правосуђа и за овим се понова враћају на редовну службу своју. У овом погледу, војнички елеменат у суду помаже да се правни елеменат увек може послужити оним правилним и корисним погледима, који преовлађују у војсци. Ово се постиже на тај начин, што се за привремене чланове првостепених војних судова и великог војног суда одређују, по могућности, официри разних родова оружја.

2., По новом закону у првостепеним војним судовима постоје војно државни тужиоци — из реда судских официра, чија је главна дужност да подржавају оптужбу пред војним судом, а осем тога да воде и надзор над вршењем редовне кривичне истраге.

По сада важећем закону од 1864 године нису ни постојали војно-државни тужиоци, а у нови закон установа војног-државнога тужиоштва уведена је према руском војном-кривичном поступку од 8 марта 1883 године с том само разликом, што војно-државно тужиоштво по нашем закону не постоји као засебно надлештво као у Русији, где на челу стоји главни војни државни тужилац, и што по нашем закону, само у првостепеним војним судовима постоје војно-државни тужиоци, а не и у великом војном суду, као што је то у Русији. Ово одступање учињено је с тога, што је наш кадар судских официра мали, а за овакву засебну установу војног државнога тужиоштва, као што је у Русији, потребно би било повећати и број судских официра, што би повукло за собом велике материјалне издатке.

3., Редовну истрагу по кривичним делима, за која су надлежни војни судову, врше војни иследници из реда судских официра.

И по досадањем војно-судском законнику редовну кривичну истрагу водили су судски официри, али уста-

нова војних иследника није била самостална, као што је по новом закону, а што је такође у многоме, у колико је било за наше прилике, позајмљено из руског војног кривичнога поступка од 8 марта 1883 године.

4., Сем дивизијских првостепених судова, који су надлежни за суђење редова, подофицира и осталих неуказних војних лица, уведен је, као што већ поменух, новим законом као првостепени војни суд и нарочити војни суд за офицере, војне чиновнике и војне свештенике.

Овакав нарочити суд за офицере по досадањем нашем војно-судском законнику није постојао, већ се у сваком посебном случају образовао суд према чину оптуженога. Овакву једну новину, коју не срећемо ни у страним државама, чини наше ново војно-кривично законодавство најсавременијим и најнапреднијим за данас, — јер ма да установа војног суда за офицере не одговара правном принципу, да су сви пред законом равни, ипак суд се за офицере морао одвојити од суда за редове и подофицире, имајући на уму разлику у умном развићу и друштвеног положаја официрскога кора с једне и редова и подофицира с друге стране, и тежњу законодаваца свих држава да строго оделе офицере, у којима се усредсређава командантска власт.

5., Као војни суд другог степена и као највиши суд над свима осталим војним судовима, установљен је новим законом велики војни суд.

Велики војни суд одговара апелационој, а у неким случајима и касационој инстанцији. Због великих материјалних издатака држало се, да ће овако уређени велики војни суд корисно по војску отправљати своју дужност и давати довољно гаранције за правилно правосуђе.

II.,

Што се тиче законика о поступку војних судова у кривичним делима, у главном, израђен је према руском војно-кривичном поступку од 8 марта 1883 године (I, II и III раздео) и од 11 новембра 1899 године (IV раздео, који говори о војним судовима за време рата) са неким одступањем, које је изазвало нашим приликама. Тако :

1., Односно доказних средстава није усвојена теорија убеђења, која у Русији постоји како код војних тако и код грађанских судова, већ је усвојена позитивна доказна теорија и све оне законске одредбе из нашег општег кривичног поступка о доказним средствима пренесене су у законик о поступку војних судова у кривичним делима са незнатним изменама.

2., Што се тиче надлежности војних судова, она је изведена по новом закону до највеће тачности.

Законом је између осталог о надлежности војних судова предвиђено и то, што је највише до сада задавало посла војним властима, како ће се поступати и од када отпочиње надлежност војних власти и војних судова према лицима, која на позив не дођу на службу. Тако: резервни официри, подофицири и остала лица са старешинским положајем и редови сва три позива, подлеже суђењу војних судова: а., кад на позив не дођу на службу или на вежбање и то од времена одређеног за предстанак на зборно место, и б., за све кривице учињене за време вежбања или сазива, то јест од времена одређеног за предстанак на зборно место, па до времена док се не распусте, ну за повреду старешинства и за кривице учињене уз пут, надлежност војних судова распростире се и на пет дана пре одређеног времена за пријаву на зборном месту, а и после распуста за толико дана.

Надлежност војних судова у мобилном или ратном стању знатно је проширена и простире се на сва лица, као што су: 1., чиновници како војних, тако и осталих струка, а и друга лица, која су на служби при разним војним установама и надлештвима и код војних старешина; 2., страни официри, који се налазе при војсци; 3., лица, која добровољно служе при разним војним установама и надлештвима, код војних лица или лица, која припадају војсци, и 4., сва лица, која с допуштењем војне власти иду за војском, као: дописници, лиферанти, трговци, баракери, радници, вође и т. д. Сва ће ова именована лица судити војни судови за све кривице, које за време мобилног или ратног стања учине. Лица грађанскога реда на земљишту, које је постављено у мобилно или ратно стање потпадају под војне судове само за оне кривице, које буду указом означене, као и онда, кад учине кривично дело са лицима, за које је над-

межан војни суд. — Становнике непријатељских области, које је војска заузела, суди војни суд: 1., ако учествују у кривицама лица, за која су надлежни војни судови, и 2., за кривице, за које нареди Врховни Командант својом наредбом.

3., Односно права наређивања, да се отпочне претходна или редовна кривична истрага и да се неко стави под војни суд, припада по новом закону једино надлежним командантима, односно Министру војном с погледом на то, каквога је чина или звања оптужени. Министар војни решава, да се отпочне кривична истрага и да се ставе под војни суд: официри, војни чиновници и војни свештеници, команданти дивизија, сваки у својој области, за сва остала војна лица, за која је надлежан војни суд.

Овакво право војних команданта, односно Министра војног, да стављају под војни суд и наређују да се отпочне редовна кривична истрага, налазимо и у страним државама, као н. пр., у Француској, у Немачкој, у Русији, у Бугарској и т. д.

4., Што се тиче установе браниоштва код војних судова, законодавац је усвојио главна начела, која се налазе и у страним војно-кривичним поступцима, али са извесним ограничењем, руководиће се једино интересима војничке службе и дисциплине. Тако:

Односно *кривичних дела*, за која се оптуженом може допустити бранилац пред војним судом, закон не чини никакво ограничење, допуштајући оптуженом, да може имати браниоца за сва кривична дела, пошто се у томе и код већине страних законодаваца не прави готово никакво ограничење, а и право је, јер изналажење праве материјалне истине у том случају, не стоји до природе и тежине дела, па да се за једна дела допушта бранилац, а за друга да се не допушта.

Што се тиче права одбране, да је то *обавезно* или *факултативно* право оптуженога, да има браниоца пред војним судом, у закон је унесена одредба, која садржи опште правило, да је одбрана код војног суда факултативно право оптуженога, то јест да се оптужени може код војног суда сам бранити, а преко свога браниоца. Нема сумње, да је ово правило, које постоји, како у науци, тако и свима другим законодавствима, добро и правилно, јер би било апсурдно одређивати оптуженоме браниоца и онда кад га он не жели, нарочито за мање

важна кривична дела. Ну, држећи се интереса војничке службе и дисциплине, а не губећи из вида, да је циљ војно-кривичном поступку да се дође до праве материјалне истине у сваком таквом случају, и да се установа браништва баш с тога и уноси у војни поступак, да би и оно од своје стране припомогло да се дође до те истине, закон није могао оставити ово опште правило биз икаквог ограничења. Он је ту правио разлику према тежини кривичних дела, која су код војног суда на решењу, и за злочиначка дела, то јест дела, која за собом повлаче казну смрт, робију или заточење, не оставља оптуженом да до његове воље стоји, хоће ли се сам бранити или имати браниоца. Дакле, његово право није факултативно, већ оптужени за то дело мора имати браниоца и у случају, ако га не именује, онда му га сам војни суд по званичној дужности поставља.

Што се тиче *лица*, која се код војног суда могу јавити као браниоци оптужених, у закон је унесена одредба, по којој оптужени за браниоца код војног суда може имати само лице из војног реда — активног официра, ма ког рода или струке војске био из гарнизона, у коме се војни суд налази, — а за злочиначка дела, за која суд сам, по званичној дужности, поставља браниоца оптуженом, браниоци се одређују, на првом месту из реда судских официра, а тек кад нема ових, из реда официрскога. Оваква одредба, по којој се оптуженом за злочиначка дела поставља за браниоца на првом месту лице из реда судских официра, мора се признати као потпуно правилна. Познато је, да су злочиначка дела она, која за собом повлаче смртну казну, робију или заточење, — па, кад, је тако тешка казна и тако озбиљна кривица, онда и оптуженоме, колико је могућно треба одредити за браниоца човека, који располаже довољним судским искуством и правним знањем, и који је у довољној мери упознат са војничким животом, а који ће помоћи војном суду, да дође до праве материјалне истине, јер је ту у питању не само живот онога, који седи на оптуженичкој клупи, него и будућност целе његове породице, право је дакле, да се у таквим делима, када је у питању — као што рекох — живот онога, који га је посветио остварењу високог војничког задатка, обрати већа и озбиљнија пажња.

Што се тиче награде бранилачке, закон не дозвољава да браниоци оптужених код војних судова имају право на награду.

Колико је новим законом огарантована личност, право и слобода оптуженога у војсци, најбоље нам показује то, што оптужени има право жалбе великом војном суду, односно првостепеном војном суду, на решење о стављању под суд и у притвор, што се по до сада важећем закону није дозвољавало.

III.

Што се тиче војно-казненог закона, он је кратак, систематски израђен и раздељен по главама закон, који обухвата само она кривична дела, којима се руши ред и дисциплина у војсци; управо рећи, он обухвата чисто војничка кривична дела, којима се непосредно руше војнички интереси, а за сва остала општа кривична дела, важи општи казнени законик. Закон се не дели на две половине: за време мира и за време рата, већ се у једним и истим параграфима предвиђају кривице и за време мира и за време рата (т. јест само оне кривице, које се за време рата могу учинити), при чему се само казна поштрава за кривице учињене у ратном стању.

При изради овога закона, имале су се у виду прво наше прилике, које су и изазвале да се наш досада постојећи војно-судски законик мења, — а од страних закона, највише је позајмљено из руског војно-казненог законика од 1869 година, а по неке су одредбе позајмљене из немачког војно-казненог законика од 1872 године (*Militär Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich*) и из француског војно-казненог законика од 1857 године (*Code de justice militaire*).

Наш војно-казнени закон одступио је од општег казног законика у погледу казни, на које се кривац може осудити, у томе: што новчану казну, казну да се кривцу забрани извесна радња, да се протера и да буде под полицијским надзором — није усвојио, јер се оне у војсци не могу применити. Што се тиче новчане казне, војно-казнени закон садржи одредбу, по којој се новчана казна у случајевима, кад је „Казнени Законик“ за извесно кривично дело прописује, има заменити за војна лица казном затвора, рачунајући новчану

казну до десет динара у један дан затвора. Ну, осим оних казни, које предвиђа казни законик, а које се налазе и у војно-казненом закону, последњи као специјалне војничке казне предвиђа: губитак чина и губитак војничке части.

Не упуштајући се у детаљно излагање овога закона ја ћу се у неколико речи дотаћи неких одредаба, које су у њега унесене, а које у до сада постојећем војно-судском законуку нису постајале, из чега ће се видети колики је напредак учињен новим законом. Тако:

1., Само ће претпостављени одговарати, ако је по његовом наређењу потчињени учинио какво кривично дело, изузимајући случаја, у коме ће се и потчињени казнити за извршење заповести, ако је ова била управљена на извршење очигледнога злочинога дела.

И ако се потчињеност (субординација) — тачно и безусловно вршење заповести претпостављених, и раније а и сада сматра као основни војнички принцип, ипак држим да је таква одредба, унесена у закон, по све правилна и да одговара духу војске.

Како у историји војно-кривичног права, тако и по нашем закону, а и страним војно-казненим законцима усвојен је принцип, који у начелу ослобођава потчињенога од казне, кад по наредби претпостављенога изврши какво кривично дело.

Овај основни принцип војне потчињености увек је морао имати неких ограничења морао је имати извесних услова у закону прецизно означених, кад и у којим случајима и потчињени, и ако је извршио кривично дело по заповести претпостављенога, мора и он одговарати, што га је извршио, а не само претпостављени.

Нема сумње, да је принцип безусловне потчињености један од основних стубова, на којима почива војска — душа дисциплинских одношаја и војне субординације, али исто тако, без сумње, исти би тај принцип, без икаква ограничења, могао бити опасан с друге стране за војску и за њену дисциплину, опасан за ред и поредак у држави.

Потчињени је законом позван, да се увек и на сваком месту покорава своме претпостављеном и да безусловно извршује његове заповести, али само дотле, докле овај последњи — претпостављени ради оно и онако, што му и како му налаже света заклетва вој-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unibell.rs

ничка и верност Врховној и јединој вољи војничкој. Све дотле, докле се претпостављени креће у тим границама, и потчињени мора да му се безусловно покорави и да сваку његову заповест врши; ну, пређе ли из те границе, наруши ли своју војничку заклетву и верност службе Врховној вољи војничкој, потчињени не само није дужан, но и у праву је не вршити заповести свога претпостављенога. Врховни командант преноси своје право командовања на друге с тим, да они остају верни својој војничкој заклетви и да верно врше своју службу, придржавајући се свих законских прописа; ну, ако се претпостављени тога не држе, ако од својих потчињених траже да оно раде, што ће нарушити њихову војничку заклетву и верност службе, ако траже од њих да изврше једно кривично дело, које се ни чим не да правдати, онда велим, такви претпостављени престају бити носиоци Врховне и једине воље у војсци, и потчињени је у праву не испунити њихову заповест такве природе.

Према овоме, као што мало час рекох, наш је закон усвојио основни принцип, по коме се потчињени, по правилу, ослобођава казне за кривично дело, извршено по заповести претпостављенога, — принцип, који је усвојен такође је и у руском војно-казненом закону у чл. 69 и у немачком војно-казненом закону у § 47.

Сем изложенога по овом питању морам рећи и то, да наш закон није унео ограничење овога принципа: да се потчињени има казнити у случају, кад је прекорачио дату му заповест. Истина овакво ограничење ми налазимо и у чл. 69 руског в. казн. зак. и у § 47 немачког војно-казненог закона. Ну, без обзира на то, што се овакво ограничење помиње у поменутих законцима, оно је и неправилно и безразложно, и није ни имало смисла уносити га у закон. Кад законодавац већ усваја, као основни принцип, да се потчињени ослобођава од казне за извршено кривично дело по заповести претпостављенога, по себи се разуме, да потчињени мора одговарати за оно и у онолико, што је сам, по своме нахођењу, а не по заповести претпостављенога, извршио, — одговара за то, што је преко заповести извршио, као и да није ни било заповести.

2., Као самовољно удаљење подофицира и редова сматра се онда, кад се од своје трупе или службе, из

војног притвора или затвора самовољно удаље или кад по истеку одобреног им одсуства на дужност не дођу у редовном стању до седам дана, а у мобилном или ратном стању до три дана; — преко означеног времена сматра се као бегство.

Ни у једном страном војном казненом законнику нема одредаба, које би изједначиле самовољно удаљавање из команде са удаљавањем из притвора или затвора. Тако руски војно-казнени законик у чл. 128 говори о удаљавању од команде или места служења, немачки у § 64 — од команде или дужности, француски у чл. 231 — од места своје службе. Наш је закон ово одступање учинио с тога, што удаљавање из притвора или затвора сматра као удаљавање из команде или од службе, јер онај, који је у притвору или затвору, сматра се као да је у својој команди само под строжим режимом, он још није избрисан из спискова своје команде, нарочито још кад се има у виду, што многи, бежећи из притвора или из затвора, остају за то некажњени судом, и најпосле што сами интереси војничке службе захтевају, да се питање ово мора решити у оваком смислу.

3., Изазивање гунђања и незадовољства односно службе међу својим друговима, оглашено је као кривично дело.

Гунђање само по себи није тако опасно по војску, као што је онај случај, кад ко изазива гунђање код осталих војника, због чега се може појавити неред или растројство у команди. Законодавац је наш потпуно правилно схватио важност овог питања и сасвим корисно по војну службу решио, да се изазивање гунђања огласи као кривично дело, а не гунђање само по себи.

Овај је случај предвиђен у руском и немачком војно-казненом законнику, али исто питање расправљају на супротан начин. Руски војно-казнени закон у чл. 108 казни гунђање само као голи факт, без обзира на то, да ли је онај који гунђа ишао на то, да изазове гунђање и код осталих војника, на против немачки војно-казнени закон у § 102 казни не само гунђање као факт, него и изазивање гунђања на служби међу својим друговима.

Као што се види наш се закон слаже са немачким војно-казненим законом, налазећи да је правилно овакво решење овога питања.

4., Хуманост војно-казненог закона најбоље нам сведоче његове одредбе, које предвиђају следеће:

а, о олакшавним околностима: непознавања војничке дужности, малолетство, неправилно оптерећење војном службом, непрописно поступање претпостављеног са потчињеним и т. д.;

б, о застарелости, која се распростире и на бегства из команде;

в, о одговорности претпостављеног или старијег за увреду нанету потчињеном или млађем;

г, о злоупотребама при изради војног оружја, муниције или барута, и при примању ових предмета;

д, о злоупотребама при подизању војних зграда и утврђења;

е, о небрежљивом лечењу и нези болесника и рањеника;

ж, о повредама дужности при ислеђењу кривичних дела у војсци и т. д.

Приказујући сва ова три закона у најкраћим потезима, могу смело рећи, да ће они задовољити војничку потребу ради штићења интереса војничке службе и дисциплине, што се садашњим војно-судским закоником од 1864 године никако не може постићи. Крајње је време и било, да и ми добијемо војно-кривично законодавство, које би стајало на истој висини на којој су сувремена војно-кривична законодавства европске војске.

О ПОРЕЗУ НА ПРИХОД

С ПОГЛЕДОМ НА НАШЕ ЗАКОНОДАВСТВО

(НАСТАВАК)

Einkommensteuer у Пруској.

Einkommensteuer се разликује у многоме од *Income-tax-e*. И један и други порез терети приход пореских обвезника, али не на исти начин. Место инглеске поделе прихода на категорије, пруски порез узима целокупан приход као објект порезивања, и тиме се већма приближује оном идеалу коме треба да теже сви порески системи, а то је, да се држављани оптерете порезом што сразмерније њиховом имућству. (Прво правило Адама Смита). Али, пошто нема ничег савршеног у пореским системима, то и пруски порез није без замарке, а главна му је мана у томе што га је тешко применити сходно горњем идеалу. У пракци је много лакше проценити сваки извор прихода за себе него све скупа. Што се ипак у Пруској могао овакав порез одржати и применити с извесним успехом, има се захваљујући поглавито изврности њене администрације и карактеру народном, који допушта да му се туђинци мешају у најинтимнији живот.

Садањи пруски порез на приход — *Einkommensteuer* — створен је законом од 24. јуна 1891 год. Пре него што се пређе на даље излагање овог закона треба одредити, шта ваља разумети под *приходом* као пореским објектом. »Ово у толико пре, што је, као што смо већ видели, врло тешко одредити границе прихода као пореског објекта. Пруски законодавац обилази тешкоћу и место дефиниције, набраја све што по закону треба сматрати као приход. То је у осталом боље, јер би свака дефиниција могла дати повода разним тумачењима.

Закон од 1891 год. терети порезом целокупан годишњи приход пореских обвезника (§ 9), а под приходом ваља разумети:

1. *Приход од капитала* (ренте, интереси новаца датих на зајам, дивиденде акција, интереси облигација, добити од спекулативних предузећа).

2) *Приход од земљишта и зграда* (приход од експлоатаци. и издавања под закуп непокретних имања; закупна цена куће у којој се станује).

3. *Приход од трговине индустрије и рударства.*

4. *Све друге приходе* каквих било занимања, у колико нису били предвиђени ранијим тачкама (радничка зарада, најамница, чиновничка плата, пензије, приходи адвоката, књижевника, и т. д.)

Разне врсте прихода које пруски закон терети порезом могу се изложити и на други начин. Порезом се оптерећују на првом месту предмети који по својој природи, а и у самој ствари, доносе периодичан приход. Примера за њих има много. Земља која се издаје под закуп доноси сопственику приход у виду закупне цене, а закупнику у виду разноврсних производа. Али има предмета који по својој природи могу донети прихода, али га тренутно не доносе. Закон је и њих предвидео и подвргао порезу (§ 7) Њихов се приход процењује у новцу. Тако на пр., ако газда сам станује у својој кући, приход се израчунава у новцу према њеној закупној вредности (§ 13). И то је са свим праведно. Сопственик може своју кућу издати некоме и тада плаћа порез на увећани део прихода. А ако је употреби за свој лични стан, право је да плати порез на приход од капитала уложеног у кућу. Никаква му се тиме не чини неправда, јер да није зидао кућу, уложио би капитал у што друго, на пр. у покретне вредности, на шта би опет морао плаћати порез. У осталом, порезом се оптерећује целокупан приход, т. ј. сви предмети који могу да донесу приход, без обзира како се сопственик њиме служи.

Пруски закон никако не узима у обзир оне предмете који ни по својој природи а ни ефективно не доносе никакав периодичан приход. У ову групу спадају: кућни намештај, накити, уметничке збирке, итд. Ово ослобођење није сасвим правилно. Истина не треба директно оптеретити порезом предмете који нити доносе нити могу донети какав приход; али се њима треба послу-

www.zniti.rs при одређивању целокупног прихода пореских обвезника. Очеvidно је да постоји извeстан однос између целокупног прихода једног човека и његовог кућног намештаја, накита, збирака и т. д. Пруски законодавац иде још даље у том погледу. Он ослобађа ове предмете и од пореза на капитал, и ако и они улазе у саставни део имућства пореских обвезника.

Да ли и нередовне добитке треба убрајати у приходе и оптеретити их порезом? Има две врсте нередовних добитака: они могу бити или од наслеђа и поклона или од спекулативних предузећа. Пруски закон сматра као приход само нередовне добитке ове последње врсте. »Сматрају се као приход покретног капитала: добици од продаја хартија од вредности, примање по облигацијама ренте, итд., *продаје извршене у циљу спекулативном*, пошто се одбију губици ако их је било у оваквим пословима« (§ 12). Ну оптерећивање прихода ове врсте нема велике практичне вредности. У посебним случајима тешко је дознати, да ли је продаја извршена у циљу спекулативном или не. А још је много теже одредити колика је била добит од спекулације.

Пруски закон не терети порезом нередовне добитке од наслеђа поклона, животних обезбеђења, итд. Они се сматрају као увећање капитала (*Vermögenszuwachs*) а не као прави приход (§ 8).

Законом од 1891. год. разликује се бруто приход од чистог прихода. Порезом се оптерећује само овај последњи. И то је сасвим праведно. У величини чистог прихода огледа се једино пореска способност обвезникова. Бруто приход је само једна цифра и ништа више. Иоле већа стопа пореза распоређеног на бруто приход, може обухватити и цео чист приход. А такав би пороз био и крајње неправедан, јер одстојање између те две врсте прихода није исто код свих занимања. Код адвоката и лекара на пр., мало треба одбити, па да се добије чист приход. На против, тежаци и трговци улажу доста велики капитал у своја предузећа, те је према томе и разлика између њиховог бруто и чистог прихода велика.

Али није довољно само поставити начело да чист приход подлежи плаћању пореза. Ваља одредити и шта је то чист приход. Пруски закон и овог пута не даје никакве дефиниције. У њему се не каже изреком коју

врсту прихода ваља порезом оптеретити, али се то јасно види из текста у коме се набраја све оно што треба одбити од бруто прихода па да се добије приход као порески објекат. Тиме су отклоњене многе тешкоће и несугласности које би без сумње настале у примени закона. Ни у каквој дефиницији не би се могли обухватити сви потребни случајеви, те би администрацији пало у дужност да је објасни и дотера. А у пореским питањима треба да су дужности и права администрације врло тачно одређени. Пореска је власт заинтересована да наплати што већу суму пореза, па се може десити да у својој ревности претера и објасни законску непотпуност на штету интереса пореских обвезника.

По одредбама закона од 1891 год. чист се приход добија, кад се од целокупног бруто прихода одбију (§ 9.):

1. Трошкови за стварање, осигурање и одржање прихода¹⁾.

2. Интереси дугова и рента које плаћа порески обвезник, ако се не односе на оне изворе прихода који су пореза ослобођени. Не прави се разлика између хипотекарних и обичних дугова.

3. Стални терети основани на специјалним законим исправама (као што су: уговор. тестаменти, расп. минис. чл. 4.)

4. Непосредни порези које наплаћује држава на земљишта, зграде и индустријска предузећа, а тако и просредне таксе које улазе у трошкове за производњу.

5. Редовне годишње амортизације због кварења зграде, машина, материјала за експлоатацију, итд. ако нису убројани међу трошкове за експлоатацију.

6. Суме које порески обвезник плаћа на основу закона или уговора за обезбеђење у случају болести, несреће, старости и неспособности за рад; даље суме које се улажу за удовички фонд, пензију, итд.

7. Премије које се плаћају за обезбеђење у случају смрти, ако не прелазе 600 мар. годишње.

Да би се још тачније одредило шта се разуме под чистим приходом као пореским објектом, у закону се

¹⁾ Ове трошкове треба у пријавама означити крај сваке врсте прихода *Ausführungs Anweisung*, (Art. 4).

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

износи и шта не треба одбити од суме бруто-прихода. Не треба одбијати:

1. Трошкове учињене у циљу да се капитал увећа, да се радња прошири.

2. Издавање за подмирење домаћих трошкова. У ове ваља убројати и новчану вредност оних предмета које порески обвезник производи сам за своју личну употребу.

Ни овакво одређивање чистог прихода није потпуно. Има врло много примера који нису предвиђени законским одредбама. Али, како сви детаљи примене нису могли ући у сам закон, остављено је Министру Финансија да га расписом дошуну и објасни. Један такав распис, издат је у брзо за тим.¹⁾ Далеко би нас одвело кад бисмо хтели навести све одредбе тога врло важног расписа Министровог. Извод из једне његове стране биће довољан да покаже, колико се има муке кад се хоће да одреде тачно границе истог прихода. Узећемо за пример оно место где се говори о случају кад сопственик ужива лично својим непокретним имањем. Да се добије приход који се терети порезом, треба одузети од бруто прихода све трошкове око експлоатације, а то ће рећи трошкове учињене 1-о за одржање зграда које служе за експлоатацију, радничких станова и свих грађевина одређених на производњу земљорадничког прихода. 2-о. Одржање и замену свега, живог или не, што чини експлоатацију. 3-е. Обезбеђење зграда и земаљских производа од пожара, града, итд. 4-о. Огрев и осветљење одељења потребних за експлоатацију, а не и оних у којима породица живи. 5-о. Семење, биљке, ђубре и друге материје потребне за производњу. 6-о. Плате и награде лица која раде на експлоатацији, али не и слуга и слушкиња који раде у кући, 7-о. Суме које сопственик улаже, на основу закона или уговора, за обезбеђење лица која раде на експлоатацији његовог имања, и т. д. (Ausführungs-Anweisung, Art. 11. № II. III. V.).

Закон од 1891 год. поправио је знатно административни механизам за одређивање прихода. Тим законом дата је администрацији превласт у пореским одборима, који су до тог времена били састављени поглавито из приватних лица. Интереси државе били су,

¹⁾ Ausführungs-Anweisung од 5 авг. 1901. год.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.dlib.rs

дакле, у новим одборима боље заступљени. Осим тога по закону од 1891 год. обвезници с приходом већим од 3000 мар. (3750 дин.) морају сами пријавити свој приход. Пре овог закона порески су одбори сами одређивали приходе пор. обвезника, и ту су своју власт употребили на штету државних интереса. У опште, доказало се, да финансијска администрација није у стању да сама, без пријаве, одређује приход као порески објекат. Од таквог одређивања обично имају штете или порески обвезници или држава. У земљама које имају великих новчаних потреба порески ће одбори, под утицајем више администрације, проценити приход у већој суми него што га има у ствари. На против, у земљама боље уређеним, где народ има осетног удела у државним пословима, порески ће одбори бити сувише обазриви. Тако је било у Прусској пре 1891 год. Немајући чврста основа за одређивање прихода, пошто није било пријава, порески су се одбори бојали вечито да не процене приход у већој мери него што би требало. Услед тога је порез подбацивао и држава губила сваке године доста од својих доходака. Погрешака у процени прихода било је тако много, да је врло близу истине оно мишљење, да су пре закона од 1891 год. порез на приход плаћали само чиновници и радници.

С обавезним пријавама добија се одређенија подлога за процењивање прихода. Порески одбори имају само да исправе пријаву на основу података које пор. обвезник сам поднесе или који се добију са стране; у томе они могу бити смелији и више се обзирати на државне интересе.

Али и систем пријављивања прихода од стране пор. обвезника није без мана. Има много људи који не бележе своја примања и издатке, те ни сами не знају при крају године величину чистог прихода. Таква је већина становништва. Једино трговци што воде уредно своје књиге јер су на то законом приморани, и тако знају тачно свој приход. А колико је на пр. земљорадника који воде књиге или који се могу сетити при крају године свих својих трошкова? Међу тим, најмања се нетачност у пријави мора строго казнити, јер се иначе никад не би дошло до искрених пријава. Отуда жалбе и незадовољства. Истина, не може се порећи да ће земља бити у добитку, ако због обавезних пријава буду боље

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.BS

водили рачуна о својим примањима и издацима и они који по закону не морају имати уредно вођених књига.

Административни механизам за одређивање прихода пор. обвезника доста је сложен. На најнижем ступњу налазе се *одбори за претходно процењивање* (Voreinschätzungskommission). Ових одбора има врло много, готово у свакој општини, а састављени су из чланова од којих половину и председника поставља администрација, а друга се половина бира међу најпоузданијим општинским грађанима. Ови су одбори у непрекидном додиру с пореским обвезницима. Они их познају, јер се налазе у њиховој околини, те могу лако скупити потребне податке, и уверити се о истинитости пријава. Изнад одбора за претходно процењивање налазе се *разрезивачки одбори* (Veranlagungskommission), састављени из чланова од којих половину и председника поставља администрација, а друга се половина бира. У овом се одбору критички прегледају подаци које су прикупили одбори за претходно процењивање и упоређују се с пријавама пор. обвезника. Разрезивачки одбор има права да позове пореског обвезника и да га саслуша, да испитује сведоке и одређује вештаке. При том је особито важна улога председника овог одбора. Он је лично обавезан да прикупи податке и извештаје који се односе на приход пореских обвезника. Кметови и други чиновници дужни су да га у том послу потпомажу, и ставе му на расположење сва акта која припадају држави или општини.

Пошто је исцрпао сва потребна средства и уверио се о величини прихода, разрезивачки одбор одређује суму пореза коју има да плати сваки порески обвезник.

Изнад ова два одбора налази се *апелациони одбор* (Berufungskommission, Oberwaltungsgericht), чији председник има врло велику власт у истраживању прихода. Овоме се одбору подносе жалбе на разрез пореза.

Организација ових одбора тако је удешена да административни елементи буду у већини. Администрацији се морала дати превага чим се хтео да оптерети целокупан приход пор. обвезника. У Инком-такси свака листа терети нарочити приход, који самог за себе није тешко проценити, и, пошто је превари лако ући у траг, пријаве су истинитије. Међу тим, целокупан приход често је врло сложен, те пријаве не уливају велико поверење,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unilic.rs

јер пор. обвезници могу увек наћи начина да прикрију један део прихода. С тога је требало дати администрацији довољну власт да те пријаве исправља на основу других података.

Einkommensteuer није једини непосредни порез у Пруској. Има их и других који доносе доста велики приход, и које *Einkommensteuer* није успео да замени, већ је дошао поврх њих. Због тога има у Пруској пореских објеката који плаћају двојак порез. Ти су објекти: зграде, земљишта, трговачка и индустријска зарада. Они плаћају најпре засебан порез по специјалним законима, а за тим улазе у састав целокупног прихода, који је оптерећен са *Einkommensteuer*. Али ова неправда није тако велика, бар у колико се односи на оптерећење земљишта и зграда, чији су приходи стални. А видели смо да овакви приходи и треба да плаћају већи порез од привремених прихода.

Einkommensteuer се наплаћује по прогресивној тарифи. Законом се утврђује сума коју треба да плати извештан приход, и та сума прогресивно расте са величином прихода. Приходи испод 900 марака не плаћају порез, а приходи већи од 900 марака а мањи од 10.500 подељени су у 26 класа, од којих ћемо, примера ради, навести неколико:

ГОДИШЊИ ПРИХОД		ГОДИШЊИ ПОРЕЗ
од	до	
900—	1050	мар. 6
1050—	1200	» 9
1200—	1350	» 12
1350—	1500	» 16
1800—	2100	» 31
3000—	3300	» 60
4200—	4500	» 104
5000—	5500	» 132
6000—	6500	» 160
7000—	7500	» 192
9000—	9500	» 276
9500—	10500	» 300

За приходе веће од 10500 мар. израчунава се порез друкчије, и то:

од	до	на сваких	порез је
м.	м.	м.	м.
10500	30500	1000	30
» 30500	» 32000	» 1500	» 60

	м.	м.	м.	м.
од 32000 до	78000	на сваких	2500	порес је 80
» 78000	» 100000	»	» 2500	» » 100

Приходи изнад 105000 мар. плаћају 200 м. на сваких 5000 м.

Према овој тарифи може се лако израчунати проценат.

Приход од	900	мар. плаћа	0.66%
»	» 1500	»	» 1.4%
»	» 3000	»	» 2%
»	» 5000	»	» 2.64%
»	» 7000	»	» 2.74%
»	» 9500	»	» 3.01%

За све приходе веће од 30500 мар. проценат је 4%.

У оваквом срачунавању прогресивног пореза има извесних неприродности, које би се избегле, да је законом утврђен проценат, а не сума пореза коју треба да плати приход одређене величине. Кад су приходи од 900 и 1050 м. оптерећени истом сумом пореза, онда је проценат мањи за већи приход, и према томе у самим класама има извесних неједнакости.

Прогресивност пруског пореза на приход готово је неосетна, и зауставља се на стопи 4% од које обично почиње прогресија у другим земљама. Већ смо више пута помињали, да порез на приход треба да је прогресиван нарочито с тога, да би поправио незгоде учињене сиротнијој класи несразмерном поделом посредних пореза. Кад се има у виду тај циљ, поставља се питање да ли је пруски порез с овако малом прогресијом у стању да изврши тај праведнији размештај пореског терета. Многи немачки економисти мисле да не може, и то доказују на основу статистичких података. Хице³⁾ је израчунао да је 1890 год. сваки становник плаћао 8 марака посредног пореза, или 40 марака од породице, ако се узме да имају просечно 5 чланова. Једна таква породица са годишњим приходом од 900 до 1050 мар. плаћала је још 6 марака пореза на приход, дакле свега 46 марака, и на средњи приход од 975 мар. порески је терет износио 4.7%. Друга једна породица с годишњим приходом од 100000 м. плаћала је 4.000 м. пореза на

³⁾ Hütze у своме делу *Arbeiterwohl*.

приход. Кад се тој суми дода 40 марака посредних пореза, или чак и два пут више, 80 марака, онда ће порески терет за такву породицу износити 4080 м. или 4·1%. Према томе пруски *Einkommensteuer* крај све своје прогресивности није у стању да праведно распореди порески терет и то на велику штету најинтереснијег дѣла становништва. Вагнер чак мисли, да се овом порезу, који је за њега дегресиван, чини сүвише велика част кад се назива прогресивним. Али баш и ако му се учини та част, прогресивност пруског пореза на приход није опасна по друштвени ред.

Кад се упореди с Инком-таксом пруски порез на приход није врло продуктиван. За то има више разлога. Пре свега, инглески је народ богатији, а Инком-такса једини непосредни порез. У Пруској има и других непосредних пореза, који доносе држави велики доходак, и тако смањују продуктивност општег пореза на приход. Осим тога стопа пруског пореза је умеренија, а и у закон су ушле многе олакшице којих нема у Инком-такси. Финансијске 1898-9. године донео је *Einkommensteuer* 132,000.000 марака, и тај приход расте сваке године без икаквих промена у тарифи. Неколико година раније, 1895-6 год. с истом тарифом донео је 121,400000 марака.

Einkommensteuer нема ни онако дугу, ни онако славну прошлост, каквом се може похвалити Инком-такса, али и ако мање еластичан и мање продуктиван, пруски порез може у тешким временима учинити велике услуге својој земљи.

Талијански порез на покретна добра.

Порез на покретна добра, *imposta sui redditi della ricchezza mobile*, како га зову талијани, разликује се у многим и од инглеског и од пруског пореза на приход. По имену се већ види да он обухвата само покретна добра, а приход непокретних добара, то јест земљишта и зграда предвиђен је одвојеним пореским законима и даје држави сваке године врло леп доходак (године 1893—94 — 192.000.000 дин.) Талијански порез приближава се Инком-такси тиме, што је подељен на неколико листа. Али је основ подели други, јер су приходи у њему распоређени по листама према томе да

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИВЛИОТЕКА

ли су постали од рада или од капитала, или од једног и другог. Ова је подела боља и праведнија од оне у Инком-такси, јер су у њој стални приходи одвојени од привремених, па се могу оптеретити и различном стопом. А видели смо при изучавању инглеског пореза, да између те две врсте прихода постоји велика разлика, и да се привременим приходима чини неправда кад се оптерећују истом пореском стопом којом и стални.

Порез на покретна добра дели се на пет листа које се означају почетним азбучним словима А, В, С, D, Е. Свака листа предвиђа другу врсту прихода и терети га другом стопом.

У листи А оптерећени су порезом стални приходи т. ј. приходи добивени од капитала без икаква рада, као: ренте, интереси од новаца датих на зајам ма у ком облику, приходи непокретних добара у колико нису оптерећени засебним порезом на земљишта, зграде, итд.

У листи В оптерећени су порезом мешовити приходи створени радом и капиталом, као: трговачка и индустријска добит; а тако и приходи од пољопривреде, ако сопственик издаје земљу под закуп.

У листи С оптерећени су порезом привремени приходи добивени једино радом т. ј. обављањем каквог заната, вештине или професије.

Листом D оптерећене су плате, пензије и разни додаци које дају држава, провинције или општине.

Листа Е са свим је одвојена од осталих, и обухвата порез на приходе оних лица која узимају земље под закуп.

Сви ови приходи не плаћају подједнако велики порез. Галијански је законодавац с разлогом сматрао да привремени приходи заслужују већу пажњу од сталних, и да ови последњи могу и треба да плате већу пореску стопу. Али у закону није предвиђен проценат, који треба да плати свака листа за себе и који би, према ономе што смо изнели, био различан за сваку од њих. Процент тарифе један је: 13, 20%, и он се односи на приходе свих листа, само не у истој мери. Једино приходи листе А плаћају потпун порез, свих 13.20%. То су стални приходи од капитала, чије прикупљање не задаје много труда. Приходи предвиђени у листи В деликатније су природе, те плаћају само шест осмина ($\frac{6}{8}$) горњег процента, т. ј. 9.90%. Приходи од рада — листа С — заслужују још већу пажњу и плаћају пет осмина ($\frac{5}{8}$) т. ј.

8.25%. А најмање су оптерећени чиновници, са четири осмине ($\frac{4}{8}$) или 6.60%, што исто је тако природно, јер ту држава посредним путем смањује своју обавезу.

Закупници су одвојени и плаћају 5,5% непосредног пореза који дугује земља издата под закуп, ако тај порез прелази 50 лира (динара) годишње.

Може се замерити талијанском систему, да је створени однос пореске обавезе, 6,5 и 4 осмине, произвољан. Али то није кривица законодавчева, јер се тај однос у пракци не може одредити сасвим тачно. Довољно је извести га од прилике; тиме ће се се ипак бити ближе идеалу потпуне правичности, коме треба увек тежити, и ако га није могућно постићи ни у каквом пореском систему.

И у талијанском порезу на покретна добра налазимо ослобођење малих прихода. Али је граница, испод које ти приходи не плаћају порез, врло ниска; она је управо сведена на најмању меру. Ослобођени су само приходи мањи од 400 лира (динара) годишње, а већ изнад 800 лира плаћа се потпун порез. Приходи листе В и С, који се налазе између тих граница, оптерећени су у мањој мери, т. ј. по одбитку извесне суме која је ослобођена пореза, тако, код прихода од 401 до 500 лира одбија се 250; код прихода од 501—600: 200 л.; код 601—700: 150 л.; код 701—800: 100 л.

Порезу на покретна добра могу се учинити две велике замерке: стопа је врло велика, а ослобођења су сведена на најмању меру. Ово нису мане које су се творцима овог пореза случајно поткрале. Њима је страно законодавство било врло добро познато, и они су, користећи се туђим искуством, и унели у свој закон све што је код других било најбоље. Али је порез на покретна добра био заведен поглавито у циљу да држави створи што већи приход. Он је требао да буде на првом месту продуктиван, због чега је стопа морала бити велика, а ослобођења незнатна. Талијански законодавац морао је бити нарочито обазрив у погледу ослобођења, јер у тој земљи маса становништва има мале приходе, а порез може бити продуктиван само онда кад га велики број плаћа.

Административни механизам за одређивање прихода доста је сложен. Ми ћемо га овде изнети само у главним цртама.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

WWW.UNIL

Општински одбор саставља сваке године списак лица која станују у општини, а подлеже плаћању овог пореза. Ти се спискови предају пореским чиновницима, који их поправљају и допуњују, ако томе има места. Ови чиновници за тим разашљу пријавне листе свима пор. обвезницима чија се имена налазе у списку.

Чим добије ову листу сваки пор. обвезник дужан је да пријави приход својих покретних добара.

Стални се приходи пријављују сваке године, а приходи листа *B* и *C* сваке друге године.

Провинције, општине, правна лица и друштва, дужни су да пријаве, крај својих прихода, и плате, пензије итд. својих чиновника. Ова обавеза важи и за трговце, индустријалце и све друге који у својој радњи држе плаћене помоћнике.

Пор. чиновник који прима пријаве, испитује их и поправља, али о свакој промени или поправци дужан је обавестити дотичног пореског обвезника, за тим утврђује суму пореза коју има да плати сваки обвезник. Да би могао оценити истинитост пријава, томе су чиновнику стављена многобројна средства на расположење. Тако, он има право да тражи изводе из јавних докумената који су му потребни; да позове и саслуша сваког пор. обвезника; да уђе у сва одељења у којима се врши индустрија или трговина; да позове свако лице ради обавештења, за које држи да му може саопштити какав податак; да испита књиге анонимних друштава; да тражи исправе о приходима; да узме у оцену закупну вредност стања и т. д.

Против ове оцене порески обвезници могу се жалити среском *првостепеном одбору*, а ако ни овим решењем нису задовољни онда *провинцијском одбору*. Решења провинцијског одбора дефинитивна су у колико се односе на оцену прихода и разреза. Ако се истиче каква закона погрешка, пор. обвезници имају право жалбе *Централном Одбору* који се налази у Министарству Финансија.

Интересно је, да се у Италији право наплате пореза на покретна добра издаје путем јавног надметања приватним лицима на 5 година, према чему наплату овога пореза не врше државни ни општински чиновници.

С теоријског гледишта талијански порез на покретна добра много је бољи и савршенији од сличног инглеског

и пруског пореза. Али такво гледиште није потпуно, јер један порез може бити састављен по свима финансијским правилима, па опет да не буде добар, или бар да буде у једној земљи гори но у другој. У опште ни за какву врсту пореза не може се рећи *a priori* да је савршена и да ће бити добра ма где била примењена. Какав ће се који порез показати у пракцици, зависи од многих спољних погодаба, које нису исте у свима земљама. Исти порески закон примењен у двама земљама може донети са свим различне резултате. Тако на пр. нема сумње да би пруски *Einkommensteuer* био врло рђав у Француској. Осим тога, код оне врсте пореза где је изнаглажење пор. објекта скопчано с великим тепкоћама, успех у примени зависи поглавито од тога каква је администрација у земљи. С тога гледишта пруски порез био би врло рђав и у Италији, а најбољи је доказ у томе што порез на покретна добра, која има слични пор. објекат, није у својој примени ни из далека тако добар као у теорији. Видели смо да је приход ствар нестална и да бежи од пореза; с тога треба да је финансијска администрација добро организована и да улива велико поверење. Изгледа да талијанска администрација нема ни једну од ових особина у потребној мери, иначе би успех у наплати пореза био бољи. Али се ни тој администрацији не сме приписати све у грех. Величина стопе с једне, а немаштина пор. обвезника с друге стране, допринели су тако исто да се обмањивање пор. власти развије у највећој мери. Стопа Инком-таксе од 1842. год. ни у најгорим временима — за време кримског рата — није износила ни половину садашње стопе талијанског пореза. Узимати 13.20% од прихода одвећ је много, и тежња обвезника да избегну овај порез у неколико је и природна и оправдана. Ту су у борби два интереса: јавни и приватни, и, како изгледа, у Италији је овај последњи боље заштићен. Сви се министарски извештаји слажу у томе, да порез на покретна добра плаћају по закону, осим чиновника, само правна лица и друштва, чији су рачуни јавни и подносе се сваке године. Тако, год. 1891. приватна лица пријавила су приход у суми од 480,094.000, а колектива 410,540.000. По томе, приход колективних лица, који у самој ствари чини изузетак, био би нешто мањи од прихода приватних лица. Интересни су још и подаци просечних прихода разних

WWW.INULIB.BS
 зашмаћа. Тако, у 1891. год., судећи по пријавама, у Италији су адвокати зарађивали просечно 810 дин., нотари на 790 д.; лекари само 480 д. (за целу годину)! итд.¹⁾

Међу тим, плате државних и приватних чиновника плаћају цео порез који се од њих тражи. Њима није могућно да се сакрију. Држава је, дакле, у стању да примени закон само код колективних лица и код својих чиновника, а сви други као да плаћају порез по својој вољи, одређујући сами себи пореску стоцу. По себи се разуме да, с толиким преварама порез не може бити продуктиван у оној мери у којој се предвиђало и, што је исто тако рђаво, продуктивност се не сме увећавати подизањем стопе, јер би онда и неједнакости биле веће.

Талијански порез на покретна добра даје најочигледнији пример, како у финансијским стварима има велике разлике између теорије и праксе. Од три врсте пореза на приход, талијански је најсавршенији у теорији, али, рђаво примењен, он много заостаје иза њих у пракси.

Француски систем непосредних пореза.

У Француској нема општег пореза на приход, али има одвојених непосредних пореза који терете разне врсте прихода. Ти порези немају никакве везе међу собом, и разликују се не само у томе што имају разне пор. објекте, већ и у томе што сваки од њих изналази свој пор. објекат на други начин. Док порез на покретна добра терети директно њихов приход, патентни се порез задовољава извесним знацима при одређивању трговачке и индустријске зараде. Осим тога, француском систему непосредних пореза замера се с правом, да не оптерећује све врсте прихода, тако, да их има који не плаћају порез, и ако нема особитог разлога да се штеде. У општем порезу на приход тога не би могло бити и с тога од почетка овог века, а нарочито од како је рат с Немачком принудио државу да створи нове намете, пред француски парламенат изношени су многи предлози у циљу да се заведе општи порез на приход. Али ниједан од њих није био усвојен, јер је парламенат био увек мишљења, да систем пријава, а нарочито истраживање од стране администрације, не одговарају ни

¹⁾ Види о томе *R. Stourm* — *Sistèmes Généraux d' Impôts*, стр. 152. и др.

карактеру ни обичајима народним. Међу тим, и ако се у каквом одвојеном непосредном порезу могу узети спољни знаци за одређивање извесне врсте прихода, за порез, који би теретио целокупан приход, морали би се комбиновати сви познати начини ако се хоће да постигне довољна тачност.

Од тих предлога понеки заслужују нарочиту пажњу како због свога садржаја тако и због важности оних који су их потписали. Немајући намере да будемо испржни, ми ћемо се овде зауставити на главним одредбама двају предлога, које су у брзо један за другим поднела два републиканска министарства.

Радикални кабинет Буржоа, чим је дошао на управу земље, изнео је свој програм у коме се највише истичало завођење општег пореза на приход (*impôt général sur le revenu*). И доиста, почетком 1896. год. влада је поднела формалан предлог, у том смислу. Ево главнијих одредаба тога предлога:

Порезом се теретио целокупан приход покретних и непокретних имања, трговине и индустрије, јавних и приватних звања, пензије, занимања либералних, научних, књижевничких или уметничких и свих других која доносе приход. Порезом су онтерећени и приходи приватних лица и друштава.

Приходи испод 2500 дин. били су ослобођени пореза, а већи су га имали плаћати по одбитку 2500 дин. Предложена је била прогресивна стопа, и то:

за приходе између 2500 дин. и 5000 дин.	стопа је била 1%
» » » 5001 » » 10000 » » » »	2%
» » » 10001 » » 20000 » » » »	3%
» » » 20001 » » 50000 » » » »	4%

Сви остали приходи изнад 50.000 дин. плаћали су 5%.

Породице које су имале више од 1 малолетног детета а приход већи од 20.000 дин., плаћале су порез с извесним олакшицама.

Пријаве су морали подносити само обвезници с приходом већим од 10.000 дин. (чл. 24).

А за одређивање прихода испод 10.000 дин. био би установљен нарочити одбор, који би се звао *процешивачки одбор првог степена* (*commision d' évaluations du premier degré*). Председник одбора имао је права да у извесним случајевима тражи пријаву и од ових пор. обвезника.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Приход се одређивао по подацима који би били одбору познати, а одбор их је могао тражити и од пореских чиновника.

Процењивачки одбори били би установљени у свакој општини. У њихов су састав улазили: кмет, као председник, два члана које именује општински одбор и два пореска чиновника.

За испитивање и поправљање пријава био би установљен по један одбор у сваком срезу.

Овај предлог није ништа друго до *Einkommensteuer* удешен према карактеру и обичајима народним. Он је пропао заједно са владом која га је поднела, и вероватно је да Французи нису тиме много изгубили. Општи порез на приход може имати успеха само онда кад се систем пријава комбинује с административним истраживањем. Међу тим, по овом предлогу пријаве би биле меродавне за приходе веће од 10.000 дин., а приходе испод 10.000 дин. администрација би одређивала на основу података које би прибавила не вређајући ни мало осетљивост пор. обвезника. Али је предложена прогресија била врло слаба ма да је њу хтела унети у закон чисто радикална влада, од које се чак зебло да не наруши друштвени ред. Међу тим, нарочито због те прогресије предлог је изазвао велику опозицију, и ако је с тога гледишта, инглеска Инком-такса, с њеним постепеним ослобођењем малих прихода, много озбиљније вршила онај праведнији размештај пореског терета, о коме је више пута говорено. И овај пример доказује да је у финансијско-економским питањима француски народ конзервативан, *par excellence*.

Мелиново умерено министарство спремило је у брзо за тим нов предлог пореза на приход. У том су предлогу били приходи подељени на листе. То дакле није био порез на целокупан приход који су хтели радикали, већ нека врста инком таксе. У овом се предлогу још јаче истиче економска конзервативност француског народа. Прогресије је нестало, јер се она, ма како слаба била чинила умереним републиканцима и сувише опасна по друштво. Предложени порез имао је само једну стопу — 4.50% за све приходе. Листа је било пет:

Листа А — порез на приход од зграда;

Листа В — порез на приход од земљишта;

Листа С — порез на приход покретних капитала;

Листа *D* — порез на приход трговачки и индустријски.

Листа *E* — (допуна) — порез на станове.

У предлог су биле унесене многе олакшице, нарочито у последњој листи.

Порез на приход ни у овом облику није се допао парламенту, и влада је повукла свој предлог пре него што је дошло до дискусије. Међу тим у Француској је терет посредних пореза много већи но у ма којој другој земљи, те је од преке потребе да се заведе порез на приход са озбиљном прогрсијом. С тога гледишта предлог Мелинове владе био је непотпун и недовољан; једино га је могло препоручити то, што би њим био замењен дотадашњи систем непосредних пореза, који је још несавршенији и неправеднији.

* * *

Овим завршујемо преглед страних законодавстава. Ове четири земље изабрали смо не само због њихове важности, него и због нарочите карактеристике њихових пореза на приход. Ова врста пореза находит се и код многих других народа, али у главном свугде личи на један од овде изнесених примера. Осим тога сматрамо за потребно напоменути и то, да, ни у општем ни у посебном делу овог рада није нам била намера да будемо исцрпни; задржали смо се поглавито на питањима за која смо налазили да су од интереса с погледом на наше законодавство.

(НАСТАВИТЕ СЕ)

Dr. M. A. Нинчић.

— — — — —

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBS

ТУМАЧЕЊЕ § 466 ГРАЂАН. СУД. ПОСТУПКА*)

По § 501 грађ. пост. и овога измене од 14 јула 1898 год. сматра се да је јавна продаја неуредна и онда, кад не би било поступиљено по § 466 грађан. пост. у коме се поред осталог наређује и то, да ће полиц. власти попис имања вршити.

Због овога судови су ништили јавну продају па и онда, кад је она била вршена за наплату дужне порезе, ако је попис вршила општинска власт.

Услед протеста пореских одељења, Министар финансија упутно је првостепеним судовима распис од 4 априла 1900 год. бр. 9457 у коме наводи, да је овака пракса (што суд одриче надлежност општинским властима попис имања, што врше по наредбама пореских одељења) противно чл. 101 зак. о порезу, по коме екзекутивну наплату врше и општински судови. Но и без овога, вели, општински судови су надлежни за попис имања, у колико би се односили на примену пореског закона а по нарочитом овлашћењу чл. 101 закона о порези, може прописати и нарочита правила за наплату екзекут. пореза. Користећи се тим овлашћењем закона, наредио је помен. расписом, да попис непокрет. имања, у цељи наплате пореза, врше и општин. судови пуноважно, кад год им пореско одељење нареди.

Како су судови сматрали, да се пропис § 466 грађ. пост. не може обићи и ако постоји помен. распис, то је без сумње услед протеста Министра финансија, дошао распис Министра правде од 16 октобра 1900 год. бр. 12565 који је такође сагласан у свему са горњим расписом, налазећи, да овака радња судова нема ослонаца

*) Овај смо чланак добили пре замене § 466 грађ. пост. од 26 јанура о. г.
„Уреди. „Бранича.“

у закону. Јер, кад административна власт издаје наредбу на основу овлашћења, које јој закон изречно даје, ради што правилнијег вршења закона, онда не признавати наредби законитост, значи радити противно принципу израженом у чл. 55 II и III одељку Устава. Да не би судови и даље својим одлукама вређали наведени распис, на штету ауторитета власти која га је издала, спречавали брзо наплаћивање порезе на штету државне касе и навлачили себи одговорност, — препоручио је суду, да строго води рачуна о поменутом распису и овоме саображава свој рад.

По уобичајеном реду, Министар финансија свој распис није требао непосредно да упућује судовима, зашта је надлежан једино Министар правде (по моме скромном мњењу).

Што се саме ствари тиче, налазим, да је радња судска правилна.

Законодавац, кад је донео познату замену од 14 јула 1898 год. имао је јаких разлога за то, нити може бити изузетка у томе, што се имаће продаје за порезу и што су општинске власти овлашћене за наплату порезе екзекутивним путем (разуме се само из покретности).

И пре доцуне помен. § 466 и док није постојао закон о порезу, полиц. власт је вршила продају имања за дужну порезу без осуде, те тако напомена § 465 реч. поступка у распису отпада.

Ако је разлог, да се важност пописа, вршен општин. влашћу, призна само ради брже наплате пореза, онда би најбрже било, кад би општински кметови непокретно имаће и продавали, али то се не дозвољава, свакако опет са јаких разлога.

У осталом, ако судови погрешно ову ствар схватају, најбоље би било да се законодавним путем донесе потребна допуна код помен. § 466 по којој би и општин. власти могле пуноважно вршити попис непокрет. имања за дужну порезу, чиме би се отклонила могућа непријатност судијама за своје мишљење, ово тим пре, што је до сад и Касациони Суд делио мњење, да попис непокрет. имања вршен од стране општин. власти не вреди, без обзира за чији се рачун и по чијој наредби оно продавало.

Мих. Ј. Столадинович

ЗАКОН О СУДИЈАМА

Друштвени живот са свима разноврсним појавама и приликама, којима је окружен и испреплетан, не може стајати изолован и непомичан, јер је све што га окружава покретно. Он се непрестано креће, иде напред, или ако и застане, задржи по који пут у том свом напредовању, то ипак није ништа друго до спремање, концентрисање снаге за јаче и силније ново напредовање. Са напретком друштвеног живота у нераздвојној вези стоји и напредак установа, које њима управљају. Чим друштво коракне напред и установе морају ићи за њим иначе почињу стајати на пут његовом напретку. Природно је, дакле, да установе, које су биле добре и савремене пре неколико деценија, не могу бити добре и савремене данас, јер су са напретком друштва престале бити израз савремених потреба и односа. И закони, ти регулатори правног организма свакога друштва, морају се мењати и дотеривати према потреби друштвеној. Према томе дужност је законодавца, да будним оком прати развитак друштвеног живота у својој држави и да ни за тренутак не испусти из ока савремене потребе тога друштва, ако хоће да одговори свом задатку.

Реформа закона о судијама од 19 јануара ове године, чија се потреба осетила још оног истог тренутка, када су његове мучне тековине силом прилика биле угушене, навела нас је на ово резонување. Муком извојевана судска независност у прошлом веку једним потезом пера била је уништена, да се са освитком новог века на општу радост опет појави.

Закон о судијама од 19 јануара ове године подељен на IX тачака са 36 чланова, може се рећи, да није ништа друго до плод ревизије истог закона од 9 фебруара 1881 са изменама и допунама његовим од 5 фебру-

ара 1891., чија је есенција била до сада суспендована указном наредбом од 9 маја 1894 год.

Закон о судијама неоспорно је један од најважнијих закона у једној земљи. Живот, част, слобода, имање, једном речи све што је човеку најдрагоценије, очекује и налази сигурности у закону о судијама. Законом о судијама обезбеђује се правда, а „правда држи земље и градове,“ вели духовита и дубока народна реч.

Ова и оволика важност овога закона дала ми је повода да у виду реферата пропратим нови закон о судијама и по могућству покажем његове добре као и рђаве стране.

У излагању држаћу се реда, који је у закону.

I.

Који могу бити судије и председници?

Нема сумње да је ово питање од пресудне вредности, јер и поред најбољих и најсавршенијих закона правда ипак трпи и пати, ако прави извршиоци њихови нису дорасли за тај високи позив. Само спреман, интелегентан, моралан, а независан судија даје гаранције за правилно примењивање закона — за правду. Писци а и законодавци нису сложни у питању какав треба да је судија. Док се једни заузимају за карактер, други боре за просвећеност духа, докле се трећи труде да једно с другим споје. Једнима је идеал судија, који је век провео у томе занимању, не водећи много рачуна о спреми; други хоће да виде у судији адвоката најбољег у своме реду, који ће моћи ставити на службу правди искуство, добро и чувено име свога живота; а трећи комбинују једно и друго, као једнако корисно за његов састав.

Од почетка развитка нашег новог државног живота наш законодавац разно је одговарао на ово питање, према развитку образованости и политичке свести, као што ћемо из даљег излагања видети.

По новом закону о судијама да неко може постати судијом или председником суда потребни су, поред општих законских услова за државну службу — §. §. 3 и 4. закона о чинов. грађ. реда, — ови услови:

а), *српско грађанство* — чл. 1. П старије и новије законодавство уноси овај услов као битан за судиско звање. Овај захтев потпуно је оправдан, јер судија врши

један део највише власти своје државе, а државном је праву у опште противно да странац (грађанин стране државе) може вршити икакву државну власт; а сем тога, учешће у вршењу државне власти је политичко праве, а странци нигде, ни у којој држави, не уживају политичка права;¹⁾

б.) *теориска правничка сирема*. У чл. 4. каже се: *који је свршио правни факултет у Србији или на страни*. Раније законодавац није тражио овај услов, али са развитком образованости и наставе и он је унесен.

Тако, по уредби од 1836 године²⁾ тражило се да судија *ио могућству буде писмен*. Судија је, дакле, могао и неписмен бити, што није био редак случај.

Законодавна уредба од 26 јануара 1840 год.³⁾ такође није овај услов тражила.

Први пут налазимо овај захтев у закону о устројству судова од 1865 год.⁴⁾ Али та клаузула није била безусловна, јер је имао постати судијом и онај, који је извесан број година провео у судској струци.

Тек закон о судијама од 1881 год. даје овом услову апсолутан карактер (чл. 1).

Било би излишно доказивати оправданост овога захтева.

в) *одређени број година службе или адвокатуре*. — чл. 1. — Што се овог услова тиче, може се рећи, да се почев од прве уредбе од 1836 год. до данас, непрестано мењао са променом закона. Неће бити без интереса да видимо мене кроз које је овај услов пролазио.

Поменутом уредбом од 1836 год. овај услов није се тражио, јер се у њој вели: „чланови исправничества ваља да су људи оштроумни, частни, и осим овога праведољубиви, и ако је могуће писмени.“

Устав од 1838 и устројство судова од 1840 год., такође нису овај захтев постављали за судиско звање, али при избору дају првенство онима, који су служили⁵⁾

Закон о устројству судова од 1865 год. (§ 6), као што смо већ видели, тражи за неправнике: 5 год. служ-

1) в. Авдра Ђорђевић „Теорија грађ. суд. поступка“ стр. 142.

2) в. Зборник 30 стр. 143.

3) в. Зборник 38 стр. 182.

4) в. Зборник 18 стр. 24.

5) Чл. 41. устава од 1838. зб. I. стр. 10; и чл. 4. устројства судова од 1840 г. зб. I. стр. 182.

бе у суду за судију првост. суда; за апелац. судију 5 год., а касац. судију 7 год. судиске службе.

Закон о судијама од 9-II-1881 год. преставља и у овом погледу велики напредак. Он поред услова под а) и б) тражи као апсолутан услов и извесан број година државне службе или адвокатуре. Тај захтев различан је по положају судија и председника судова. Тако за судије у првостепеном суду не тражи се овај услов. Али за председнике првостеп. судова тражи 5 година указне судске службе или толики исти број година адвокатуре или професуре у правном факултету Вел. Школе; за судије у апелац. суду 5 година судиске службе или 7 година адвокатуре, или да је кандидат био Министар правде или начелник министарства правде; за судију касац. суда као и председнике Апелац. и Касац. Суда разлика је само у опште што се повећава број година на 7 год. судиске службе или професоре у правном факултету, или 10 год. адвокатуре.

Устав од 1888 год. одступа у неколико од закона од 1881 године односно година и та одступања унесена су у закон од 1881 год. изменама и допунама од 5 фебруара 1891 год.

Да видимо после овога како овај захтев регулисава нови закон о судијама.

И он прави разлику према положају судија и председника у појединим судовима, па поред ранија 2 услова тражи:

1) за судију у првостепеном суду да кандидат има најмање 6 година указне судске службе, или 8 година указне службе у ма којој другој струци, или 2 год. као професор права у Вел. Школи, или 5 година као јаван правозаступник — (чл. 1.);

2). за председнике у првостеп. судовима тражи још да је кандидат био 5 год. судија у првостеп. суду, или секретар министарства правде или виших судова, или професор права у Вел. Школи, или 3 године начелник министарства правде, или 10 год. јавни правозаступник. А могу бити и они чиновници — свршени правници — других струка, који су били најмање 1 годину судије у првостеп. суду, или 2 год. јавни правозаступници, а имају 15 год. указне службе, међу којима најмање 5 год. судске указне службе. — (чл. 2.);

3). За судије Апелац. Суда тражи да је кандидат био 7 год. судија првостеп. суда, или секретар министар. правде или виших судова, или професор права у Вел. Школи, или 4 год. начелник министар. правде, или 2 год. председник првост. суда, или 15 год. правозаступник; а за чиновнике — свршене правнике — других струка тражи да су били 2 год. судије или 4 год. правозаступник и 16 год. указне службе од којих да су бар 6 судске (чл. 3);

4.), за председника Касац. и Апелац. Суда и судије Касац. Суда тражи 10 год. за судије првост. суда, секретаре министар. правде или виших судова, професоре права; за правозаступнике 18 год.; за Апелац. судије, начелнике министар. правде и председнике првост. судова 5 год., или да је кандидат био Министар а има услове из чл. 1 овог закона.

Чиновници — свршени правници и других струка — морају имати 3 год. судске или 6 год. правозаступничке службе и 20 год. указне службе, од којих да су бар 7 судске.

У чл. 5. говори се о срачунавању и допуњавању година за квалификације по чл. 2, 3 и 4. При томе узимају се 2 год. правозаступничке као једна година судске.

Кад се пажљиво прочита овај захтев лако је увидете све нелогичности и недоследности.

Пре свега тешко је објаснити ову очиту неправду, која се овим захтевом чини адвокатском реду без икаквих дубљих и стварних разлога. Сву тежину теоричне и практ. неправде нанесене незаслужно овом реду јавних службеника увидећемо тек онда, ако будемо имали на уму рад, занимање, послове, којима се адвокати у својој професији баве.

Адвокат јесте лице, које је законом овлашћено, да усмено или писмено, пред судовима и другим властима своје државе, брани: част, живот, слободу, имовину и сва друга права својих грађана, а посебно пак да суграђане своје, на позив њихов, својим стручним правним знањем, знањем позитивних закона, помаже у вршењу њихових правних послова или их у место њих врши.*) Адвокат својом стручном спремом помаже судију у вр-

*) Андра Борђевић: „Теорија грађ. суд. пост.“ стр. 140.

шењу правосуђа, изналажењу истине и доприноси да правосуђе може знатно и успешно вршити своју узвишену друштвену мисију. Са те узвишене, тешке и свете дужности опстанак је у овом реду осигуран само онима, који су дорасли за тај позив, јер без знања и способности, без интелигентности, моралности и племенитих осећаја не да се замислити адвокат. Само људи пунни куражи и спреме, људи племенитих осећаја, људи слободни, независни и неустрашени, који презиру стеге и који су у стању да свакој опасности смело у очи погледају, лађају се адвокатске професије.

Код свих образованих народа постојала је ова класа јавних службеника и код свих је била од великог значаја и уважаења. Далеко би ме одвело ређање имена великих и славом увенчаних адвоката почев од доба Јелина и Римљана па до данас. Каково поверење уживају данас адвокати у Француској, Белгији, Енглеској, Немачкој, Аустрији, једном речју у свима образованим и срећним државама, свакоме је познато. Довољно је нагласити да се том реду поверавају дужности највећег поверења и уважаења, па да се увиди колики је углед и како се високо цене адвокати.

На жалост код нас се прави у томе изузетак, јер овај ред ни из близа не ужива онај углед, какав адвокати имају у срећним државама. Мора се признати да кривица у главном пада на оне факторе државне, који су по свом положају позвати да штите и бране ту неоспорно потребну установу, а не да је сваком приликом понижавају и упропашћују. Оставимо прошлост, па видимо шта данас бива.

Колика неоснована и погрешна повика пада на терет адвокатског реда због самозваних адвоката и буцаклија? Колико је безобзирних увреда нанесено адвокатима изменама и допунама од 1899 год. у грађанском и стецкишном поступку, чиме је адвокатски ред до крајности омаловажен и навалично гони на злоупотребу свог светог позива.

Па ни нови закон о судијама није пропустио, а да адвокатима не учини неправду. Две године адвокатске службе сравњене су са једном годином судском! Зашто? Је ли то оправдано и одговара ли та несразмера истинској потреби? Без сумње не. Јер ако се тиме ишло на то да спречи прелазак из других струка у судску и тиме

подигне углед судија, онда је то првенствено требало учинити према чиновницима — свршеним правницима — других струка, који се одају специјалним гранама, чији позив најмање има везе са задатком судије, а не и адвокате изравњати с њима, чији је позив са свим сродан, да не кажем идентичан са судским. Ако се пак тиме ишло на то да адвокате задрже у свом положају њих и њихова угледа ради, онда се још више греши, да је положај адвокатски угрожен, не само оним законским мерама од 1899 год. но и тиме, што у томе реду има места и званим и незваним, који име и углед адвоката понижавају.

Сем тога не треба губити из вида, да адвокатом постаје онај свршени правник, који проведе три године у суду или код адвоката и положи стручни испит, баш из оних грана наука, којима се судије баве и примењују. Поред свега тога сравнити 2 год. адвокатуре са 1 годином судском и тражити 18 година адвокатске службе, па да адвокат стекне право на избор за судију Касац. Суда, претерано је, да не кажем бесмислено.

Колико је тек жалосно, кад закон идентификује адвокате са чиновницима — свр. правницима — других струка при избору за судска звања, не треба коментара. Адвокат, који три године проведе у суду, полаже стручан испит, бави се искључиво пословима нераздвојним од судских, нема првенство при избору за судију од порезника, цариника, и њ. п.!?!..

У интересу правде и морала, у интересу самог судског звања и његовог узвишеног задатка, треба што пре ову погрешку исправити и адвокатима одредити у овом питању заслужена места.

Друга нелогичност у овом захтеву јесте, што се за судију Апелац. Суда поставља тежи услов да буде изабран за судију Касац. Суда или председника Касац. и Апелац. Суда, него за судију првост. суда. Ево због чега. По чл. 3. судијом Апелац. Суда може постати онај судија првост. суда, који је у том звању провео 7 год. По чл. 4. судија првост. суда може постати судијом Касац. Суда за 10 година. Апелац судија пак може тек после 5 година проведених у том звању бити изабран за Касац. судију, дакле за $7 + 5 = 12$ год., док судија првост. суда за 10 год.!

Тешко је објаснити од куда ова нелогична разлика, ако не буде плод брзог и недовољног стручног и критичког рада.

Али, најгоре и најдрље је оно, што се у овој алинеји каже, да „председници Касац. и Апелац. Суда и судије Касац. Суда могу бити и они, који су били Министри, а имају услова по чл. 1 овог закона“. Значи: да свршени правник, који проведе 8 год. као указни чиновник ма у којој струци, привреди, финансији, министарству спољних послова, и т. д., а прилике га истакну за Министра ма кога министарства, тиме задобија право на звање председника Касац. Суда! Човек, за кога се с правом може рећи да нема ни из далека потребну спрему и искуство за тај највиши положај у судској хијерархији, задобија право на то звање само тиме, што су га прилике довеле на министарску столицу, на коју се код нас може тако лако доћи!...

Држао сам да је погрешка и да је изостављена реч „Правде“, дакле, да се то право даје само онима, који су били министри правде, а не у опште сваком министру, што би се како тако дало оправдати, али нигде нема исправке. И ако заиста стоји тако, да није погрешка, онда ја не знам чему да припишем оволику погрешку и каквим би је именом могао крстити. ....

г.). *Извесно доба живота.* Четврти услов да ко може постати судијом и председником судова, јесте: да судије у првостепеним судовима имају најмање 25 година, а у вишим најмање 30 година старости. (чл. 1.).

Према наставном плану и условима, који су битно потребни за судиско звање, што смо напред изнели, у најбољем случају пре 30 год. нико не може постати судијом у првост. суду а у вишим судовима пре 36. година. Према томе аномалија је кад се тражи 25—30 год. Ну та аномалија морала је ући у закон због аномалије, што још и даље важи устав, који је давно требало убројати у правне анахронизме.

д.), да кандидат за судију или председника није изгубио службу раније због дисциплинарне осуде, или ослобођен из недостатка доказа (чл. 6). Овај захтев природна је последица узвишене дужности, коју судија као најозбиљнији чувар законитости и правде заузима. Судија, који ту свету дужност погази и не заслужује да остане на том узвишеном положају.

Сви до сад наведени услови апсолутни су, битни. Ко те услове нема, не може бити судија или председник.

У чл. 7 изнесен је услов, који забрањује да буду у једном суду сродници: по крви у правој линији у ком било степену, у побочној до четвртог, а по тазбини до другог степена завршно. Кад се овакав случај десп, онда млађи судија по рангу бива премештен, у други суд или другу струку.

Овим сам завршио са првом тачком овога закона. Ну пре но што пређем на II. тачку, да поменем још један услов, који није у закон унесен, а који би требало унети. Тај услов, кога су многи истицали, јесте судски испит.

Озбиљан државни испит за судијско звање неопходно је потребан у интересу избиљности самог судског положаја. Године службе и теорична спрема, која се добије у Вел. Школи, не дају довољно јемства за судију коме се поверава једна од најсветијих дужности. Колико њих има, који држе да је довољно свршити правни факултет и ништа друго даље не треба радити? А године службе? Па то је још слабији доказ о спреми кандидата за судију. А онај ко после свршеног школовања и одређеног броја година службе има пред собом још један озбиљан државни испит, који условљава даље напредовање, мора *volens-nolens* запети да се што више како теоријски тако и практички спреми и усаврши. Ова је клаузула у толико потребнија данас с увођењем потпуне сталности судског звања, јер та прерогатива може имати благотворних последица само ако то звање заузму заиста достојни стручњаци.

У уставу од 1888 год. а у чл. 184 први пут је наглашено државни испит за доказивање стручне спреме у свима струкама државне службе. Према овом наглашењу и у изменама и допунама од 1891 год. први пут налазимо као услов за судијски положај државни испит (чл. 1), али ова клаузула није приведена у живот због познатих несрећних политичких прилика.

У новом закону о судијама овај услов не налазимо. На захтев једног посланика да се тај захтев унесе у закон, одговорило се да то није учињено због бојазни да не би било довољно кандидата у том случају за судије. Ова је бојазан са свим неоснована, јер и адвокати,

професори и инжињери полажу те испите, па ипак је број кандидата свагда био довољан.

II.

О постављању судија.

Међу најјачим средствима за обезбеђење правде долази и начин избора судије. Хоће ли сталност и независност судиска бити од благотворних последица за правду и грађанске слободе или бити од штете, зависи од избора и постављања судија, јер ако се при избору не буде имало у виду само спрема, интелигентност и моралност лица, коме се поверава та најсветија дужност у једној држави, већ се више буде гледало на лично пријатељство и политичку једномишљеност, онда сталност и независност могу бити само опасна оруђа за независне судије.

Досадашњи начин избора и постављања судија није давао довољно гаранције за правилно регулисавање овог питања. Воља и увиђавност Министра правде једина је гаранција била до сада. А колика је та гаранција била, најбоље се илуструје у томе, што се са променом владе вазда мењао и цео судски организам, уступајући место политичким једномишљеницима владе. »А чим политика продре у делокруг судова, ма какав био начин и намера, којима је то учињено, мора правде да нестане. Између политике и правде сваки споразум неморалан је, сваки додир кужан је. Тражећи услугу правде на своју руку, политика се изобличава, пропада,¹⁾« врло умесно примећује француски државник Гизо.

Примајући сву незгоду досадашњег начина у избору и постављању судија, законодавац је у новом закону покушао да то избегне увођењем парочитог одбора, коме се поверава избор судија, чл. 8. »Председника Касац. Суда поставља Краљ указом на предлог Министра Правде. Све остале председнике судова и судије судова поставља Краљ указом од изабраних кандидата. Кандидате бира нарочити одбор, у састав којег улазе: Министар Правде (као председник одбора); председник Касац. Суда; два члана Државног Савета, правника, један који је по рангу најстарији, а други, кога изабере сам Државни Савет; председник Апелац. Суда; два професера права у Вел

¹⁾ П. Ј. Савић: »Теорија судских доказа« — Предговор стр. V.

Школи, један који је по рангу најстарији, а други, кога избере правни факултет Вел. Школе.

За пуноважан избор кандидата тражи се проста већина“.

У чл. 31 каже се: „Изборни одбор предвиђен у чл. 8 овог закона, може бирати са најмање пет чланова. Министра Правде може замењивати његов заступник — Министар“.

Врло је тешко у овом питању наћи излаза. Разни начини избора, који су у разна времена употребљавани: избор општим народним гласањем, постављање на предлог Министра, избор у вишим судовима, и т. д., у пракци су се показали недовољни и несигурни. Сваки начин избора садржи у себи више или мање несигурности.

Одбор од 7 лица, који предвиђа нови закон, као да даје понајвише наде за правилно решење овог деликатног питања. Колико је та нада оправдана будућност ће показати.

У одбор за избор судија улази и председник Апелационог суда као члан. Па ко њега бира, или поставља?

III.

О сталности судија.

Независност судска била је и остаће једна од најјачих гаранција за личну и имовну безбедност грађана. Без независности не да се ни замислити правилно примењивање закона, изрицање правде. А независности нема, нити је може бити, ако се они од којих се то очекује, не осигурају морално и материјално, јер од онога, који је стављен у дилему, да бира између савести и опстанка, тешко је захтевати независност и непристрасност.

Кад је реч о независности судској, онда треба правити разлику између независности у суђењу и независности у личном положају судија. Само једна с другом спојена даје нам независност судску у правом смислу, јер независност у личном положају судија, јесте само мртво слово на хартији.

Независност у суђењу усвојено је како у старијем тако и новијем нашем законодавству. У Душановом законнику, томе најбогатијем извору за познавање друштвеног стања и правних односа у старој српској држави, налазимо два члана, који говоре о независности

WWW.UNIBEL.BG
УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

при суђењу: чл. 171 по објашњењу г. Новаковића гласи: »Над би се догодило да ја цар напишем некое писмо или наредбу по љутњи или по љубави и милости спрам некога, па би се та наредба или писмо налазили у супротности са закоником и не би били ни по правди ни по прописима законским, судије се на то писмо или наредбу неће обзирати него ће судити и вршити онако како је право«. ¹⁾ А чл. 172 истог законика: »Всаке судије да суде по законуку, право, како пише у законуку а да не суде по страху царства ми«.

Исту тежњу законодавца налазимо и у свима новијим законима и уредбама. ²⁾

Што се пак независности у личном положају судија тиче, наш је законодавац несталан према државним политичким приликама. Велика борба и много времена је требало да се извојује независност судиског положаја. До закона о судијама од 1881 год. можемо рећи да судиски положај ничим није био ограничаван. Сигурност његовог положаја зависила је од воље владе; а како је та воља и сувише променљива, значи да судија никад није био сигуран за свој положај. А кад судија вечито мора да страхује за свој положај, није ли онда у опасности и правично изрицање правде? Овако врло лепо одговара кроз судијина уста П. Ј. Савић оном законодавцу, који тражи од судије непристрасност и независност у изрицању правде, а не осигурава му положај: »ти од мене тражиш нешто, што је човечно, а ја сам слаб ка и остали људи; ако хоћеш да будем непристрасан и независан у изрицању правде, помози мојој савести: ослободи ме од страха и наде, осигурај ми моју судиску столицу, докле се год не би доказало, да сам постао издајник дужности, које ми налажеш«. ³⁾

Тек закон о судијама од 1881. год. први пут је поставио мере за независност положаја судија (чл.: 9, 10, 11 и т. д.). Устав од 1888 год. још више утврђује те мере, које су унесене у зак. о судијама од 1881 г. изменама и допунама од 1891 г. Несталност и несрећеност политичких прилика пак учинише, те је ова независност, као што сам једном казао, указном наредбом

¹⁾ Стојан Новаковић „Законик Стевана Душана“ стр. 249.

²⁾ в. чл. 30 устава од 1835 год.; у поменутој уредби од 1836. г. стр. 134; чл. 44 устава од 1838; § 12 зак. о чинов. грађ. реда од 1864; и т. д.

³⁾ в. „Бранич“ од 1888 год. бр. 1 и 2 стр. 2.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

од 1894, угушена. То је стање трајало до 19 јануара ове год. када је опет повраћена потпуна судиска независност.

После ових напомена о независности, да пређемо на поједине чињенице, које исту ујемчавају.

Чл. 9, који говори о сталности судија гласи: »Судије и председници судова у својим звањима стални су. Они не могу бити ни отпуштени из службе, ни премештени са свога звања и места, ни пензионисани, сем у случајима предвиђеним овим законом«. Па за тим у тач. IV. и V. говори о случајима, када може бити судија премештен (чл. 10.) и пензионисан (чл. 11.).

Из ових чланова лако је увидети на први поглед, да је законодавац ишао на то да што више ујемчи стабилност личног судиског положаја, као нужан услов за непристрасност и независност у изрицању правде. Судија је овом тач. потпуно осигуран, што може служити на част законодавцу.

VI.

О одговорности судија.

Друга чињеница, која такође јако утиче на судску независност, јесте одговорност судија. Сама природа судијске службе, која се битно разликује од службе осталих чиновника, захтева и у овом погледу што више гарантује за судију. Судска независност била би илузорна, кад би судију могао кажњавати Министар правде или чак и председник суда, као што је било по зак. о чинов. грађ. реда од 1864 год., који са неким изменама и данас важи. До 1864 год. судија није могао бити лишен звања, нити на ниже звање поставити, ни одузимањем плате казнити, док осуда не пређе све инстанције судова. Какав пак назадан дух налазимо у зак. од 1864 по коме је Министар правде могао казнити судију с месечном платом, а председ. суда са 15 дневном платом!?

Новим законом законодавац даје довољно јемства да ће бити и са те стране у личном положају осигуран.

За злочинства и преступљења, као и за накнаду штете, учињене у званичној дужности, судији суде редовни судови — чл. 12 — по нарочито утврђеном поступку при извиђању, који нуди довољно јемства за сигурност судија. — Чл. 13 и 19. —

За кривице из § 43 зак. о чинов. грађ. реда, судија се кажњава дисциплинарно: писменим укором; новчаном казном; премештајем у други суд или другу струку без права на селидбене трошкове; стављањем у пензију; и губитком службе; — чл. 20. — Сем казне укора, над судијама, коју изриче председник суда (чл. 21.), све остале казне изриче дисциплинарни суд, у чији састав улазе: Председник Касац. Суда, 4 члана Државног Савета и 4 судије Касац. Суда, коцком изабраних за сваки конкретни случај — чл. 25. —

Овај изузетни положај дат је судијама с обзиром на њихову узвишену дужност, јер би у противном судија био свагда у опасности од личне воље овога или онога.

VII.

О платама судија.

Плата има врло велики, ако не и највећи утицај на судиску независност. Узвисити судију над сваким искушењем може само морално и материјално благостање. »Чиновници, кад немају да као што треба подмире потребе живота, они онда по самој сили прилика живе од продавања правде«, рекао је још у 17 веку велики мислилац Крижанић.¹⁾ А има ли чега црњег и грознијег по једну државу, но кад прође кроз њу страшни глас, да се у њој правда купује и продаје?! Правда никад није скупа.

Мизерне судиске плате, утврђене још пре пола века, учинише да се у последње доба почела била губити вера у једнакост и правду пред судовима. То је једна од најглавнијих чињеница због које је многи поклизнуо са узвишене дужности.

Побољшање судиских плата и независност судску сваки је са захвалношћу поздравео, јер то двоје даје највећег јемства грађанима за једнакост и правду на суду, како за велике, тако и мале, како за богате, тако и сиромаше, како за силне, тако и немоћне.

Плате судске по новом закону варирају између 3000 и 10.000 дин., а то је велика разлика према досадашњим од 2500—7500 дин. Та је разлика у толико већа, што је новим законом смањен и број година за периодске

¹⁾ Др. Мих. Вујић »Крижанићева политика« — »Дело« за 1895 год. књ. I. стр. 42.

повишице за судије првост. суда на 3 а остале на 4 год. — чл. 32 —

VIII. тачка говори о рангу судија а IX. садржи прелазна наређења.

Од важности је у прелазним наређењима чл. 34, у коме се каже: да ће Краљ указом на предлог Министра Правде а по саслушању Министар. Савета, наименовати одбор, који ће под председништвом Министра Правде извршити кандидацију за прво постављање председника и судија по овоме закону, изузимајући председника Касац. Суда. При овом избору неће се гледати на године службе за судије и ако немају прописан број година.

Од тога, како ће се судски организам у почетку конструисати, какав ће се кадар први пут рекрутовати, зависиће и судбина овог закона, чије се благотворне последице лако могу да изопаче.

Скора ће будућност показати да ли смо у стању уздићи се над сфером личних интереса и партиске тесногрудности онда, кад је, у питању опште добро, опште благостање.

М. Лазаревић.

М А Ф И Ј А

од

Анџела Вакара

ПРЕВЕО С ФРАНДУСКОГА

Г. Р.

У Италији, па шта више и у Европи, нема никога, ко није ништа чуо о *мафији* и који не зна или бар не верује да зна, у чему се она састоји.

Али, ако се не варам, већина је Италијанаца убеђена, да ње нема више у Сицилији или да је бар ограничена на редове најнижег друштвеног staleжа, у најужем кругу. У последње време дошла је пред судове једна парница, која ће од сада бити чувена и обелоданила је преко мере важне чињенице, које су непосредно посведочиле да *мафија* постоји још у Сицилији и да, као бршљан, тежи да се испење до највиших врхова.

Ово је откриће узбудило јавно мњење. И већина незнајући како да објасни сталност овог чудног и несрећног друштвеног појава, приписивала га је, било отворено, било у дубини душе своје, несаломљивој изопачености становника овога красног острва.

Оваково је мишљење погрешно и опадачко. Што се мене тиче, ја сам уверен да би била грдна погрешка, придружити још и ову оптужбу многобројним неспоразумима, који већ постоје између различитих предела Италије а нарочито између севера и југа њеног. Зато сам и намеран да проговорим неколико речи о истинској природи *мафије*, о узроцима који су је произвели и који јој повраћају животну снагу.

Пошто сам рођен у Сицилији, сматрам да се налазим у најповољнијем положају, да расправљам ово питање, не по чувењу, већ по обавештајима, које сам непосредно прибавио. Ја врло добро знам, да љубав према земљи у којој је човек рођен, често мути ведрину расуђивања; али ја сам вазда сматрао да је боље признати своје властито зло, да би се могло излечити, него га критички често са опасношћу, да се погорша и да постане стално;

ја сам уверен да нема ниједног народа без махна; ја сам, у осталом, убеђен да у Сицилији преовлађује ваљаност и врлина. Зато се и осећам подобан да отворено и мирно изложим слабости и зла, која бесне по острву а у исто време да не умањим поштовање, које ваља одати његовом поноситом и одличном становништву.

Нема ни најмање сумње, да *мафија* заузима једно од првих места, између зала, која досађују Сицилији. Али шта је то *мафија*? Као и сви сложени друштвени појави, *мафија* се описује, али се не даје њена тачна одредба. Доиста они који су хтели да јој даду одредбу, нису успели да јој даду јасан и тачан појам. У опште се сматра да је *мафија* једна врста *секте*, удружења; али то је заблуда.

Да бих објаснио како ваља, шта је *мафија* послужићу се једним поређењем. У недрима нашег друштва, има још много особа, које сматрају да се извесне увреде не могу износити пред судове, већ да претпостављају законе витештва, законе части.

Да ли се може рећи, да те особе сачињавају какву секту, или какво удружење? — Извесно не.

Па лепо! У Сицилији многи сматрају, да сваки који год је свестан тога, да је *хришћанин* (*cristiano*) човек (*оту*) — по погрешној употреби речи — треба да прибави себи поштовање свију и свакога, па ма у каквој прилици у животу, а да се никад не обраћа законима и постојећим властима.

Који год тако мисли и делује сагласно томе схватању, јесте *мафијозо*; тако исто као што је *алемик* онај, који за извесне увреде уместо да се позива на прописе казненога законика, прибегава једино законима витештва. *Мафија*, у овом погледу, може бити дакле сматрана, као нека врста витештва нижега сталежа а племство као врста *мафије* вишега реда.

Мафија нема ни организације, ни хијерархије ни поглавара. Али, као год што их има код *алемика*, који су с обзиром на велики број својих срећних двобоја, а сем тога због доказа које су дали о својој храбрости и о потпуном познавању правила закона витештва, стекли гласа и важности: тако их исто има и код *мафијоза* који су у великом уважању и сваки их се боји и поштује их, зато што су вазда умели да зададу поуздан убод ножем и што су вазда умели вешто да избегну законом одређену казну.

Као год и *алемик*у, *мафијозу* није потребно крштење; није потребно да му се дарује феудно добро; он се познаје по своме држању, по својим *делима*.

Али какво је то држање којим се одликује *мафијозо*? — По многим *мафијозо* је врста напуљских *гуаиа* (*Quarro* — дроњавац) носи шешир, који обично носе разбојници, држање му је изази-

вајуће, говори сасвим гласно и заповедним тоном. Али је управо сасвим противно томе. Особа, које се тако понашају, мање је у Сицилији и оне су предмет јавнога презирања и подсмеха. Прави мафијози из подсмеха их зову *биритуну* (*birittuna* —). Прави мафијозо, истинити мафијозо показује се скоро увек скроман; он доказује своју велику стрпељивост; ако је јавно увређен, не одговара одмах; али доцније убија.

Мафијози имају и свој особени пословички говор; али је он веома оскудан и почиње да ишчезава. Мафијози се споразумевају покретима тела и руку боље него речима. Иста реченица има различит значај, према начину којим је изражена и према покретима којима је пропраћена. Кад какав мафијозо види другога, из његовога реда, у каквој препирци са неким трећим, и ако је тај трећи нека особа, која не заслужује да се човек њоме занима, и ако је какав *pietusu* (од побожних), он се онда умеша и каже своме другу гласом који изражава сажаљење и презирање: „*Lassalu iri.*“ („Пусти га нека иде.“). И он ће се послужити понова истом реченицом, али ће је изговорити на други начин, ако би хтео да да на знање једноме од бораца, да не познаје добро свога супарника, и да је овај већи мафијозо од њега, те да је неразумно да га изазива.

Али све се то може изразити без речи, помоћу обичног кретања очију.

Мафијоза је лакше познати по његовим *делима* него по његовом *понашању*, које је, у опште узев, једнако са понашањем свију нас.

Као год што племић брижљиво одржава правила закона витештва, тако се исто и мафијозо, *l' omi d' opuri*, (*частан човек*) држи најтачније прописа закона о *часту* (*l' omertà*). Овај закон није писани закон, али он живи у свести мафијоза; у њему нема тачно одређених правила, он је још у стању првобитнога обичаја, али као и сви обичаји овога рода, он је заповедан и тирански. Ако затражите од каквога мафијоза, да вам наведе неколико чланова закона о *часту*, вероватно је да не би умео да вам одговори. Али можете бити потпуно уверени, да ће се сваки мафијозо, у извесним датим приликама у животу, понашати на тачно одређен начин, и то је та *једнообразност понашања*, која сачињава дух *мафије* и ону правствену везу, која уједињује мафијозе.

Замислите, на пример, да се два мафијоза јавно свађају међу собом. У извесном ћете тренутку моћи приметити, да ће један од њих рећи другоме: „*Cumpari, aviti ragiuni!*“ (*Друзе имате право; на вашој је страни право!*). И препирка је привидно свршена; али ако је један од њих двојице претрпео какву увреду, они знају врло добро, како један тако и други да то питање треба да има други исход.

Ако се тиче какве сумњиве или лаке увреде, онај који држи да је увређен, потражиће доцније онога, за кога сматра да га је увредио; и тада ће, очи у очи, захтевати објашњења, која могу довести било до убода ножевима, било до измирења, које се обично утврђује понеким литром вина.

Ако је на против увреда тешка, — а све се увреде, ма какве оне природе биле, сматрају код правих мафијоза, у опште као тешке, — увређеноме стоје два средства на расположењу, подједнако законита и оба допуштена законом *часту* (*l' onertà*). Он може још истог вечера, или раније, ако то жели, напасти на каквом усамљеном месту, свога увредиоца, који је већ спреман, и коначно решити распру; или се претварати, да је заборавио увреду и одложити освету за боља времена.

У првом случају, закон о *омерти* прописује да увређени пре но што позове увредиоца на двобој, мора да га упита, да ли је снабдевен оружјем, што бива овим речима: „*Cumpari, siti a cavaddu?*“ (Друже јеси ли на коњу, је си ли спреман?). У случају, доста ретком, где би увредилац одговорио одречно, увређени треба да му даде времена, да га набави. После овога, није потребно да се опочиње бој, онако као што је Верга описао овај двобој у својој *Cavalleria rusticana*. Ова врста борбе све је ређа. Мафијози се понашају простије и хитрије: онај који је први готов, удара одмах. И ово је правилно, са простог разлога, што су обојица супарника снабдевени оружјем, ма да га не показују. Они, један и други имају голе ножеве у рукама, а умеју да се служе њима највећом брзином.

У другом случају, то јест када се увређени прави да је заборавио увреду, увредилац зна врло добро да између њега и онога другога има да се реши једна ствар и да је за то неодређен рок. Зато се обојица надмећу у лукавству; спремају један другоме клопке, док једнога лепога дана не удави један од њих другога, било јавно било тајно. То је, као што се види једна врста америчког двобоја, у коме је лукавство допуштено и сматра се као еквивалент храбрости.

Исто је таково понашање ма којег мафијоза пред судијама. Ако је оптужен, он ће почети да уверава о својој невиности; ако га убеди о његовој кривици, он ће рећи, да је задао удар у одбрани или да је учинио само оно на шта је изазван. Ако је пак он сам био жртва, он ће изјавити да није ништа видео, да није познао свога нападача; а ако би овај био познат, он ће се старати да га оправда.

Право да казни свога увредиоца, мафијозо задржава само за себе. За њега је суд само незвани гост; а закон о *омерти* ста-

ваља му у дужност да га обмањује. И ако је најзад мафијозо позван као сведок, он ће рећи да није ништа видео и да не зна ништа; и тек кад буде доведен у теснац, он ће напослетку признати, оно што му није могуће сакрити.

И да би свако могао добро разумети у којој се мери истински мафијозо залаже у овом погледу, испричаћу један случај.

Кај је смртно обранио Тиција у присуству више особа, међу којима је био и извесни Семпроније. Жртва, на умору, изјављује претору, који јој је дошао, да није познала свога супарника; али пре но што је издахнула призна једноме од своје браће да убица није нико други до Кај. Брат не каже то суду, који у недоумици затвори Семпронија. Овај зна врло добро како су ствари текле, али у место да ода правога кривца, он се ограничава, да се позове на њ као на сведока, у своје оправдање. Али поред свега тога Семпроније би позван пред кривични суд, као одговоран за убијство Тиција.

Али деси се да брат жртве убије правога кривца Каја, у очи дана, када је ствар требала да буде суђена. Једино се на тај начин успело, да се открије невиност Семпронијева, који ма да је издржао скоро две године истражнога притвора, никако није открио правога убицу, да би себе оправдао. Све ово личи на какву басну; међутим то је црпљено из једне парнице, суђене, пре једно десетак година пред кривичним судом у Ђирђенти.

Све ово што је претходило односи се скоро искључиво на мафијозе, који припадају нижим друштвеним сталежима, а тако исто и на њихове узајамне односе. У својим односима према вишим сталежима, они се понашају на сасвим други начин.

Кад какав господин из вишега сталежа, увреди мафијоза овај заврши речима: *»Vossia avi ragiuni, m' avi a scusari!»* (»Ваше господство, имате право. Извините!«) Ако је тај господин, какав малоуман човек, и ако не познаје особу, с којом има посла, он узима ове речи озбиљно и не мисли више о њима, али у тренутку када се најмање томе нада, могуће је да ће добити таче у леђа или да ће наћи једнога дана своје имање опустошено.

Ако је на против господин, који је злостављао, каквога мафијоза, вешт и мудар, он ће предузети мере, које се обично састоје у томе што ће позвати у помоћ или ради посредовања, другог мафијоза, који или уђутка првога или их измири.

Положај мафијоза није ни најмање пријатан. Он зна да му ваља импоновати, да треба да *улива* страх, да би прибавио себи поштовања. И за то мафијозо не сме да пропусти ни једну прилику, а да не посведочи своју храброст, и да покаже *»да у својим везама има крви, да има поноса.«* (*»c' avi sangu' utra il vini.*

www.unikib.rs
 «abi fisatu), да је доиста прави човек („*omni*“) и да докаже, да не допушта, „*да му ни муха не падне на нос*“ (*na muska supra la nasu*).

Лака увреда има за њ исти значај који и тешка, јер и једна и друга могу да причине, да изгуби онај ореол, који му је потребан да би *улевао поштовање*. Зато он удара и дави за будзашто, у једином циљу да не би био сматран за *pri carugini* (*мекушица*), јер би у овом случају постао (*petra di sfilari*, (*камен, који сваки може да гура ногом куд хоће*), а то значи човек, кога може свако да вређа и обмањује, а да не буде за то кажњен.

Сем овога мафијозо је непрекидно у борби са правосуђем. Ако удари кога, он је у опасности да буде затворен у тамницу, за то што је ударио; а ако њега когод удари, за то што му закон омерте забрањује, као што он већ и сам зна, да чини доставе или да исказује сведочење, које би повлачиле осуду кривца; ако најзад, не би ни сам никога ударио, нити би ко њега ударио, али би само видео где се врши неко кривично дело, он је тако исто изложен опасности да оде у затвор као лажан сведок. У кратко, живот је мафијозов несносан и паклен. При свем том он се чврсто држи својих странпутица, јер нема ни најмање поверења у законе и правосуђе; он по нагону осећа одвратност према постојећим властима и законској моћи; он сматра да оне неће да га заштити, већ да га угњетавају и да га обмањују.

Откуда може да долази овако чудновато осећање? Шта је узрок тако мрском а тако дубоко укорењеном убеђењу? Изнаћи узроке овоме осећању и овом убеђењу, значи открити првобитно порекло *мафије*, значило би разумети њен истински смисао, и најзад значило би наћи најподеснија средства, да се она успешно сузбија. Нека ми је допуштено да брзо и што је могуће у краће испитам узроке, о којима је реч.

Сицилија је, због својега географског положаја, због своје плодности и лепоте, била од вајкада предмет жудње свију народа који су владали Средиземним Морем. Њене су лепе пределе често плавили странци, који су долазили да је опљачкају и угњете. Феничани, Картагињани, Грци, Римљани, Вандали, Готи, Византињани, Арапи, Нормани, Ањажуци и Арагоњани — наводим само историјско доба — прелазили су као каква страховита холоуја преко овога чаробног острва, и трудили се да га покоре покољима, насиљем и најпрепреденијом тиранијом. Али ни један народ на свету, никада, ни у једној епоси, није противстао онима који су хтели да га подјарме, са тако упорним тако поносним и несаломљивим отпором, као Сицилијански народ. Феничани и Картагињани, који су успели да се дочепају најбољих тачака на Сре-

диземном Мору, Сардиније, Корзике и великог дела Шпаније, нису, ни поред двостолетне борбе, најстраховитије од свију, које историја помиње, успели да овладају Сицилијом. Ови поносити острвљани гледали су, како се пале и из темеља разоравају најнапреднији њихови градови: Селионте, Химера, Агриџенте и Месино; гледали су како гину у пламену и развалинама, становници, који беху остали, заједно са старцима, женама и децом. Али, и поред свега тога, они не положише оружје, нити се признадоше за побеђене.

Грци, такође немоћни да освоје Сицилију, осташе у њој као насељеници, као гости; и најпосле се помешаше са урођеницима. Римљани, ма да су били силни, чим ступише на ово острво, на позив Мамертињана, уверише се да су Сицилијанци били за њих озбиљни непријатељи. И поред Марцелових победа, када су Римљани држали да су покорили градове, које су били освојили и у којима су, по своме обичају, били оставили војску, ипак су се ови градови брзо побунили; и Римљани су могли да их понова освоје, једино благодарећи вероломности и издаји. А оне вароши које још не беху освојене, кад сазнадоше за вероломан и крајње неправедан покољ у Ирми, далеко од тога да се потчине из страха као што је Марцело мислио, изјаснише се отворено противу Римљана.

Доцније дочекаше Римљани у Сицилији три страховита устанка робова, који су брзо следовали један за другим; Лукулове и Сервилијеве легије беху сатрвене; а одјек ових устанака распростре се и у Италију и загрози величини Римској.

Али нашто да одуговлачим ову ствар? Римљани су свакако могли са вером и другим намесницима да опљачкају Сицилију; али је њихово господарство над овим острвом било вазда нестално и оспоравано. Што се тиче владавине Вандала, Гота и Византињана, о томе и не говорим; јер, као што се зна, она је била пролазна и кратковремена. Арапи беху већ срећнији али за то што су били умерени а у исто време и радљиви. Међутим, ма да су они обогатили земљу и унапредили је, ипак су се Сицилијанци, немогући подносити њихов јарам, ослободили од њих и помагали, у том циљу, Норманима да их одагнају.

Тако се у Сицилији утврди Норманска монархија, али по вољном пристанку самих Сицилијанаца, свечано објављеном на Божић 1130. На тај је начин Сицилија имала свој парламенат скоро педесет година раније од Инглеске. Сицилијанци су се врло чврсто држали ове слободне установе; и успели су, са променљивом срећом, благодарећи херојском усиљавању, да јој прибаве поштовања у току пуних седам столећа.

Поуке које су они за све то време давали онима, који су покушавали да повреду ту установу, биле су страховите.

Карло Анжујски, пошто се, примив, круну Сицилијанску, био заклео, да ће крајње брижљиво вршити законе и одржавати прерогативе, које су уживали Сицилијанци, сматрао је у својој гордости по смрти Конрадина, да може да се разреши и ослободи својега обећања. Али је прошао рђаво. Сицилијанци одговорили су њему и његовим гордим војницима, чувеним Сицилијанским Вечерњем.

Сви владоци, који су дошли после омрзнутога Анжујца користили су се овим примером и поштовали су Сицилијанску Уставност све до онога дана, када је вероломник и кривоветник Фердинанд I. Бурбонски, после дуге и огорчене борбе, користећи се реакцијом, која је настала у Европи услед Бечкога уговора, објавио 14 маја 1815, растурање Сицилијанског парламента, у намери да га више и не сазива. Али тим је даном био решен крај бурбонске монархије у срцу Сицилијанаца, од тога доба они су употребљавали сваку прилику да покажу своју мржњу, одвратност и презирање према краљу и према неправедним чиновницима, којима се служио.

Да би збацили са себе овај мрзак јарам, Сицилијанци су се бунили у 1820, 1827, 1834 и најзад са више среће у 1860.

Шта произлази из овог кратког прегледа Сицилијанске историје?

1-о Да је Сицилијански народ услед бескрајних огорчених борби, које је издржао, постао суровији:

2-го Да је то, што је Сицилијански народ за време дугог низа столећа, подносио туђинску владавину, која је хтела да га опљачка и угњетава, ударило му нагонско неповерење и дубоко презирање према законима постојећих власти.

Зар ово нису тачно она иста основна осећања, које смо видели да преовлађују у *мафији*? Али наша би студија била непотпуна, кад неби изпели на видик, и друге ближе узроке, који доприносе да се боље окарактерише друштвени појав који се зове *мафија*.

Сицилијански је народ дакле изазивао направедну и кривоветничку бурбонску монархију. И ова је подигла бачену рукавицу; али место да се упусти у отворену борбу, противу Сицилијанаца, она је радила на томе да их понизи и учини презривим најмрскијим и најгнуснијим начинима управљања.

Сицилија је била остављена без путева, без школа под потпуну зависност од чиновника и званичника, који су били незналице и подмитљивци, међутим је имала полицију која је свакога сумњичила и била свирепа, која је окивала и стављала на муке

по својој ђуди, која је стварала завере и побуне да би боље утврдила своју власт, којом се служила да поштеним грађанима онемогући живот мрским гањањем, док је међутим рђавим допштала да чине зло.

И тада је Сицилија виђала краљевске намеснике, као што је био Марки Уго деле Фаваре, кога је Фердинанд II. морао сам да смени „због строгости његове владавине и због свирепости његових необузданих страсти“, виђала је државне заступнике, који су, као Червија ди Катанија, који су у исто време били и кријумчари, и заповедници, и судије и чувари; који су осуђеницима поново продавали оружје; што им је пре тога било одузето и који су пуштали кривце из тамница да поново врше крађе и убијства; виђала је разбојнике који су ударали намете на вароши и оружане чете, које су јуриле по селима да наплаћују учене. Отуда је и дошло опште незадовољство и потпуно заслужено презирање према управи земаљској и властима, које су је представљале.

Ова владавина нереда и неправде осетила се нарочито у нижим друштвеним слојевима. Властела и богаташи благодарећи важности својега имена, кварежу и моћи коју су неоправдано присвајали, доиста нису имали сувише да страхују од земаљске управе, само ако су се уздржавали да се не занимају политиком; и они успеше тиме да владају слабијима и да их угњетавају, као што су вазда чинили за време феудалне периоде, која је, као што се зна у Сицилији трајала веома дуго.

Дакле историја нас учи да, када јавне власти извесне друштвене сталеже не уважавају и пренебрегавају, када закони и правосуђе не обезбеђују гаранције, које су неопходне да би се могло живети у друштву, онда се почињу нагло множити ванзаконске установе и удружења, која иду на то да заштите живот и интересе напуштених. *Сент-Вем (Sainte-Vehme) Жакерија (Jaguerie)*, *Беати Паоли (Beati Paoli)* и друге секте, које су се појавиле у разним епохама и на различитим местима, нису ништа друго до израз ове друштвене бољке.

И доиста у Сицилији, под хрђавом владом Бурбонаца образоваше се неколико особених удружења, којима је био задатак, заједничка одбрана својих чланова.

Пијетро Улоа, државни заступник у Трапану, у једном поверљивом извештају о економском и политичком стању Сицилије написао је Паризију, министру правде 3 августа 1838, ово што иде:

„Нема службеника у Сицилији, који се, није понизио пред неким моћнијим и који није мислио да се користи својом службом. Ова општа поквареност дотерала је народ, да прибегава ванред-

ним и преко мере опасним лековима. У многим пределима постоје *братимства* (*fratellanze*), врсте секта које се називају *скитнице* а које немају зборног места нити имају какве друге везе, до што су све заједно зависне од заједничког поглавара, који је час какав богат баштиник час опет какав протојереј. Заједничка благајна исплаћује најпотребније трошкове, било да се ослободи какав службеник, било да се издржава, било да се поткупи, или да се брани какав сужан или да се оптужи неко, ко је невин. Народ је дошао дотле да преговара са злочинцима. Ако је извршена каква крађа, умешају се посредовачи да предложе погодбу ради повраћаја покрађених предмета. Многи службеници вишега реда прикривају ова *братимства* непробојним штитом, као на пример Скарлата, судија Великога Грађанскога Суда у Палерму, Сиракуза, други службеник.... Немогуће је постићи да чувари мира обилазе јавне путеве; шта више не могуће је наћи сведоке за злочине извршене у по бела дана. У сред овога расула, има једна главна варош, која се размеће својом раскоши и која има захтеве Средњег Века у сред XIX столећа, варош у којој живи четрдесет хиљада бескућника, чије биће зависи од раскоши и ђуди великаша. У овом средишту Сицилије, продају се јавна звања, судови се поткупљују, а незнање се подржава. Од 1820 народ се бунио покренут незадовољством а не утопијама онога времена. И чим ова побуна буде крунисана успехом — што ће неминовно наступити — може се упоредити са Напуљском, под Арагонцима и Шпанцима, када је узвик народа био: „*Смрт рђавој влади!*“

Ето тако пише, говорећи о Сицилији, под владом Фердинанда II човек који је стално остао веран Бурбонцима.

Ако се не варам у позађу ове слике већ се види, како се јасно оцртава *мафија*.

Када су се умножила *братимства*, о којима говори Улоа, када се дух, који је у њима преовлађивао, кристалисао и постао законик *омерте*; када су се овога законика почели сви драговољно да придржавају, нису били више потребни ни права организација ни поглавари. *Мафија* постаде тада *ирекутно братимство*, и везивало је без разлике све оне, који зато што или нису могли или нису хтели да рачунају на заштиту закона и државе, потражише своју безбедност у законима *омерте*.

Такав је по моме мишљењу искон *мафије*. То је њено првобитно обележје, које се у својем простом и класичном облику налази још код сељака, рудара сумпорних рудника, т. ј. код оба најсиромашнија и најпотлаченија друштвена сталежа.

Али *мафија*, која се испочетка образовала као *установа за одбрану*, морала се доцније услед лабавости владе и других по-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

вољних околности, о којима ћемо у скоро говорити наметнути и постати мрска и у опште страшна. А баш то је и било.

Сваки онај мафијозо, који успе да буде виђен, било са својих многобројних освета било са својега јунаштва и вештине, постао је не само поштован међу својим друговима, који су га се бојали, који су га питали за савет у важним приликама, и који су га бирали за судију у својим споровима, већ је пита више стицао и поштовање и других друштвених сталежа, који су га или драговољно или на силу обасипали својом издашношћу, и који се нису устезали, да потраже његово посредовање, које је вазда имало дејства.

На тај се начин опробаним мафијозима отворише сјајне каријере, што је учинило те су они истрајали на своме путу а у исто време то је и друге охрабрило да им подражавају. И ствари су дошле до тога ступња, да је и сама влада била принуђена да у извесној мери службено призна *моћ мафије*. Осетив да нема довољно моћи да одржи поредак у земљи, она је прибегла *мафији*. Она је рекрутовала своје најбоље ратнике и ставила их на чело оних војених одреда, који су се звали *Compagnies d'armes* чија је историја помешана са историјом разбојништва и злочина у Сицилији.

Ма да су ушли у *Compagnies d'armes*, мафијози нису раскинули са својом „браћом“; напротив они су са њима одржавали најбоље односе. Правој *мафији* крађа није задатак, али ако когод краде она ћути, и у крајњем случају, а по законуку *омерте*, она потпомаже злочинце и дели са њима добит. Једино на што су обрађали пажњу четници из *Compagnies d'armes*, било је да се не краде у оним областима, које су биле поверене њиховом чувању; ван ове области они су још потпомагали крађу у суседним областима, и ако нису непосредно суделовали у тим крађама, они су их ипак у сваком случају помагали, и примали за то неки део добити. Ови су четници сем тога били увек у вези са разбојничким дружинама и узајамно се помагали са њима. Помоћ, која је у опште узев била добро плаћена, а коју су ови четници указивали злочинцима, била је од толиког значаја, да када је Никотера 1877 год. предузео да озбиљно сузбије разбојништво у Сицилији, мораде почети распуштањем ових озлоглашених четника. Али најодличнији мафијози, заузели су пробитачна места и ван *Compagnies d'armes*. Они беху најмљени код богатих поседника и власника рудника и беху им као *телесна гарда* и надзорници у рудницима и на имањима. Мафија је најзад била од утицаја и на велики број грађанских послова. Она је дејствовала да *роза* буде обавезна, она је суделовала у јавном надметању тиме што је уклањала претњом надметаоче, и имала је у приморским варошима, на-

www.branich.com у Палерму, своја местиншта, своје посреднике, своје банкаре и т. д.

Мафија је благодарећи слабости и анархији бурбонске владе постала тако рећи, *права друштвена установа*.

Али овог је жалосног стања, рећи ће можда ко, требало да нестане још 1860 год. као снега на сунцу. На несрећу то није било тако.

Сицилији је међутим било потребно да се брзим старањем отклони тешко зло, од којег је патила, а које су јој оставили у наслеђе феудалност која је ту скоро укинута, и рђава владавина Бурбонаца.

Њој је нарочито била потребна снажна управа, управа, која је у стању да учини да се осети сила закона, да стварно заштити и личност и имовину, да изнова убеди грађане, да им ваља имати поверења у власт и у правосуђе. Без сумње ово је предузеће врло тешко, али влади нису недостајале добре намере. Међутим последнице нису одговориле очекивању из многобројних разлога, које свако зна, а које би било дуго овде набрајати. Мафија, сузбијана у својим спољним појавима, тако рећи у корену, т. ј. у узроцима који су причинили те је постала и развила се, губила је истина ослонац: њено је дејство имало све мањег обима и постајало све слабије; њени су се чланови морали чувати. Али је она надживела све то и старала се да се прилагоди новоме поретку. Многи чувени мафијози, нађоше начина, као и пређе, да уђу у *Compagnies d'armes*, које су на нашу несрећу, трајале, као што рекосмо све до 1877 год. Други продужише да траже склоништа код великих баштиника и ту се у погледу своје безбедности, одржаваху исто тако као и пређе.

На сваком већем пољском имању, потребан је као што је познато, ради обделавања: један надзорник, велики број радника и више *чувара (curatoli)*, људи, којима је поверено чување и неговање стокe и т. д. Сваки баштиник, који неће своју земљу и своју стоку да изложи пљачкању крадљиваца и разбојника, принуђен је и дан дањи да попуњава своје особље из редова мафије. То исто чини и велики број власника рудника, да би се сачувао крађе и палеvine и да би могао држати у запту своје раднике.

Они мафијози, који ступају у службу код баштиника и код власника сумпорних рудника, добро се чувају да се не заваде са другим мафијозима; кад би то покушали да чине, били би сматрани као бешчасни, и пре или после би рђаво свршили. Они на против указују према другим мафијозима највећу пажњу а ови спет према томе, колики страх залају, добијају, када се земља даје

УНИВЕРЗИТЕТСКА ВИВЛИОТЕКА

обделавање, најбоље земље, док такви радници по сумпорним рудницима, добијају најбоље руднике.

У осталом мафијози обично имају удела у свима дажбинама и глобама, које се трпе по месним обичајима, они пристају да сопственици прпе користи од *mormaglia-e* т. ј. од оних сељака и радника, који не умеју да прибаве себи поштовања, који нису мафијози. Дакле, као што се види, увек сироти и поштени људи плаћају све и подносе највеће неправде. У том погледу мора се признати да су све земље једнаке.

Али људско стрпљење има граница. Није ни чудо што се често дешава, да сељаци и радници, у основи поштени, намамљени од мафијоза средњег реда, остављени сваки сам за себе, пошто не могу да прибаве себи поштовања, подлегну искушењу и улазе у удружења, у *братимства*, налик на оне из 1838 год. о којима говори Улоа, само за то да добију заштите, која им је потребна, и да могу да се надмећу удруженом силом. На тај начин постаје удружење *Fratuzzi* у Багерији, *Stoppaglieri* у Монреалу, *Mafia de la fontana nuova* у Мизилмери, а тако и оно многобројније и силније, које постаде у покрајини Ђирђенти под именом *Mano fraterna*. »Начело узајамности, међусобног помагања, кад што је лепо приметно Колачино, било је главно правило удружења *Mano fraterna*, јер његова правила захтеваху да сви чланови, морају да се међусобно чувају од сваке штете, од сваке увреде, без устезања и без негодовање ма на спрам кога, *Sicut cadaver* (као лешина).....«

Лестинци, који је као представник државног заступништва, присуствовао парници, која је постала услед открића овог ужасног удружења, слаже се са Колачином, о природи и задатку овога удружења, и изјављује да су прописи правила, који су изазвали суђење били ови: »Обећање да се узајамно штите противу сваке штете; увреда учињена једном члану сматра се као да је учињена свима члановима, и по томе сваки је дужан да је освети; материјална помоћ у случају болести затвора и смрти, која се указује породици; морална помоћ која се састоји у препорукама код власти, у претњама, које се имају да врше према сведоцима и поротницима у случају суђења, противу надметача у јавним утакмицама; помоћ да се постигне ма какав смер.«

Овим средствима, која су брижљиво одржавана, *Mano fraterna* постаде страшило за целу област, и његови чланови, који сви беху сељаци или радници по сумпорним рудницима, успеше да их не само сви позивају него и да могу да се наметну, задајући страх.

Мафијози, који су иначе виђени, у опште се не стављају на чело правих удружења, то им није потребно. Дobar глас који ужи-

вају, довољан је па да се окупе око њих, саме собом, ватрене и одане присталице, које они умеју да употребе на извршење разних злочина.

На тај се начин у самој мафији образују *cosche* (одреди) или *parti*, као што су оне, којима су на челу браћа Аморозо или браћа Бадаламенти у околини Палерма. Није ретко да *cosche* у својој међусобној саревњивости због превласти ступају у међусобну борбу, као што се је то десило, са онима што су око браће Амороза, или онима што су око Бадаламенти — Черито, који се отимаху о управи Мафијом, назване *Colli*, и по томе о управу башта *Conea d'oro*. И у томе циљу и они око Амороза и они око Бадаламентиа наметаху баштаницима обвезу, да своје баште раде у најам њиховим члановима, по цену 10 и 20 пута нижу од обичне. И зло по баштаника који би то одбио! Да не говоримо о другим ште-тама, морао је да се приволе и да не даје своју земљу под закуп, јер раденици, који би се усудили обделавати земљу у пркос мафија, били би у брзо побијени.

Ова унутарња борба између разних *cosche* мафијоза, чини те се пролива крв на обе стране; те тако правда најпосле уђе у траг кривцима и открије удружења, којима припадају. На тај начин се дознало за постојање удружења *Mano fraterna*, као и за многе злочине, које су извршили браћа Аморозо или наредили да их изврше Коратем, Ла Ђерде, Бонафедо, Мини, Червело, Меидола, Далба и други чланови. Од свију ових злочина најзанимљивији је убијство Гаспара Амороза, њиховога братучеда, који је само за то крив, што је отишао у пандуре и на тај начин *осрамотио породицу*.

Има већ више година како се ништа не чује о оваквим удружењима, али ако су тачне новости, које су донели неки листови, у недрима *мафије*, у *Colli*, појавише се два нова одреда, налик на одреде Амороза и Бадаламентиа, они су такође у свађи због превласти. Природна последица тога. — убијства — неће изостати. Желети је да правосуђе и овога пута похвата кривце и на свагда ишчупа из корена ову ружну биљку.

Увођењем изборнога представничког система на овом острву, отворило се пред мафијом ново и широко поље делатности. Скоро су све општине у Сицилији подељене у странке, које су међу собом у огорченој борби. У покрајинама где влада мафија, она је чињеница на коју се највише рачуна за успех при изборима.

Поседници и власници сумпорних рудника, било посредно или непосредно у многим су општинама на челу странака, које се боре о власт. За време изборне периоде они силазе у арену окружени мафијозима, који су у њиховој служби, око ових мафијоза купе се сви они, који су добили или се надају да ће добити најбоље земље,

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIBRARY

и најбоље руднике те се на тај начин образују две војске мафијоза, којима је поверено да приуготове бираче. Отуда произилазе претње, које се тичу имовине и личности, застрашивања, обећавања потпоре и савеза, батинања и великодушно точење чаше вина: Таква су средства убедљивости којима се служе мафијози, да одлуче грађане да слободно врше своје право гласања.

У политичким обзирима понављају се исти призори; употребљују се исти начини са додатком, да мафијози, који за рачун својих газда потпомажу извесне кандидате, сматрају да су некажњиви што увеличава њихову жестину у испадању.

На овај се начин врши народни суверенитет по разним изборним окрузима у Сицилији. Благодарећи овом моћном суделовању употребљеном за време административних, општинских и политичких избора, мафијози долазе до протекције и наклоности, што их осмељава, да истрају у своме племенитоме позиву. Нећу да истражујем, да ли је истина оно, што се недавно говорило у скупштини о извесном учешћу, али знам да мудра и честита влада, влада која је свесна своје задаће, требала би не само да презриво одбије извесне споразуме, већ шта више да казни и за свагда да разagna јавне управе и службенике, који би се усудили да оскврну своју службу, слабошћу и небрижљивошћу, која је срамнија још и штетнија од слабости, јер изопачава нравствене осећаје грађана, и пре или после доводи до ужасних последица.

Желео бих осим тога да ни једна од влада, које су се ређале у Италији, и којима је спадала у дужност узвишена задаћа да политички васпитају Сицилију, не заслужи прекор, да је трпела системе и методе, који су могли само да увеличају зло, које је већ постојало.

Сицилијанском је народу природа дала лепе особине и интелектуалне и моралне, и ове особине, под повољним приликама, доиста би усрећиле ово острво. Кад се помисли на то, да се сицилијански народ подигао на висок ступањ моћи и цивилизације под Грцима, и да је шта више цветао под туђинском владом Арапа, Свева, тешко је гледати где се он данас сматра као полудивљи народ, и то због грешака које нису његове.

У самој *мафији*, која је једна од најтежих рана овога острва који год је навикао да испитује унутрашњу природу друштвених појава, приметићи у њеном дну, особине, које су далеко од тога да буду за презирање, јер суштина *мафије* проистиче из мешавине, гордости, јунаштва, личног достојанства, из погрешног схватања части и неизмерне жеђи за правдом.

У будућности, ови осећаји не би имали за последицу злочина дела, која су данас за оплакивање, већ племените грађанске вр-

WWW.UNI
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

дне, кад би се њима боље управљало. Зар нису синови овога народа, васпитани у не знам којој школи, били оне топције Сицилијанске батерије, који се прославише оног несрећног дана код Адуе?

Побегоше ли? Оставише ли своје официре? Предадоше ли се? — Не, они изгибоше али не бише побеђени!

Ваља дакле васпитати сицилијански народ; ваља му показати да влада неће ни да га експлоатише нити да га развраћује, већ да њиме праведно управља, и тада је извесно да ће дати још боље јунаке и још веће мученике.

О УСЛОВНОЈ ОСУДИ

(ЗАКОН БЕРАНЖЕ-ОВ)

од Лукијана Трепо-а

(НАСТАВАК)

ДРУГИ ДЕО

ПРВА ГЛАВА

Област условне осуде.

Трећи одељак

Које се казне могу обуставити?

162. — Судови могу наредити, да ће се обуставити извршење казне у случају осуде на *затвор* или на *новчану* казну (чл. 1. §. 1.)

§ 1. Затвор.

163. — Реч је о затвору у техничком смислу речи, а не о другим казнама, којима се лишава слободе, као на пример *келији*. Текст и припремни радови изречни су у овом погледу. Непојамно је: да може бити сумњиво ово питање¹⁾.

164. — Одлагање се може наредити, па макар да је колико трајање изречене казне затвора, само не може бити за један *део*²⁾. Нема ништа у закону, што би давало право судији да тако поступи. Парцијелним одлагањем не би се постигао жељени циљ, и било би само један део условног ослобођавања. Област обеју уставова треба да остане подвојена:

165. — Да би се могао одложити затвор треба да има карактер *праве* казне. Не може бити дакле питања о обустављању *захтења дужника за дуг*, нити се може обуставити *ушукчење на поправку* малолетника који је ослобођен по чл. 65 каз. законика.

¹⁾ Касац. 20 Јануара 1892 D. 93. 1. 583. Овом се одлуком уништава једна одлука Римског кривичног суда, од 3 Децембра 1892 г. којом је било на ређено одлагање извршења казне *заточења*.

²⁾ Дион. 20. фебруара 1893 г. D. 93. 2. 512. Delalande.

166. — Ну, треба признати, на против, карактер преступног затвора казни, која се изриче над младолетником од шеснаест година услед примене члана 67 и 69. Тако, као што смо то већ приметили, особени начин извршења овога закона, не мења његову природу; закон га квалификује као затвор. Треба допустити да је обухваћен речима члана првог и да се може обуставити његово извршење.

У случају чл. 69 не може се озбиљно оспоравати питање. Ну може се приметити у претпоставци чл. 67 да овај затвор може да буде двадесет година³⁾ и да то не предвиђа закон. Ја мислим да је неумесно задржавати се на овој тешкоћи: треба се држати квалификације, коју даје сам закон.

Ништа не показује; да је законодавац од 1891 г. хтео да ограничи одлагање на казне од пет година: без сумње да није мислио на претпоставку, која нас занима; но то не значи да је хтео да искључи из области условне осуде. У пракци било би апсурдно ако би се одобрило обустављање и у том случају, кад је злочин толико велики, да повлачи већу осуду од пет година. Но, ово је фактичко питање, којим се не вређа принцип. Факултативан карактер одлагања довољан је да се предупредне незгоде система, које би се могле појавити⁴⁾.

167. — Остаје да се испита питање више теоријског него ли практичног интереса: да ли се може суспендовати затвор, кад се исти досуђује *уз грађанску деградацију*, кад се ова изриче као главна казна? (чл. 35. каз. зак.). Ја мислим да ово питање треба решити у негативном смислу: укупан закон показује, да је у истом реч о затвору, као главној казни. У изузетном случају, у коме затвор игра улогу досуђујуће казне, он треба да дели судбину оне казне, уз коју је придан⁵⁾.

§ 2. — Новчана казна.

168. — Одлагање се може наредити, ма колика да је сума изречене новчане казне. Но, као што сам већ приметно, не може

³⁾ Преступни затвор није ограничен на време од пет година, јер се у поврату може удвојити. Може се замислити хипотеза, у којој би се одлагање теоријски могло наредити и у случају осуде од десет година: узмимо да је неко лице осуђено за политичко дело више од једне године затвора, и да у току од пет година изврши преступ за који би се имао казнити затвором: Суд ће моћи да му досуди одлагање, баш примењујући казне за поврат (Hocard).

⁴⁾ Ово су решење у опште испици усвојили, (В. ипак у противном смислу Брегон).

⁵⁾ Примењује у осталом да обустава нема свој *raison d'etre*, кад је закон факултативан, а тада, кад је обавезан, т. ј. кад је осуђени странац, сам циљ ове одредбе не допушта да се мисли на одлагање.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

делити и односити само на један део новчане казне, а други део исте да се изврши⁶⁾.

Значење речи *новчана казна* није тако исто прецизно, као ни значење речи *затвор*. Треба дакле испитати, које су новчане казне обухваћене текстом нашег члана.

I. — Казнене новчане казне.

169. — Близина израза, затвор и новчана казна, и циљ закона довољно показују да је одлагање одобрено само за новчане казне које имају *репресивни* карактер т. ј. за оне новчане казне, што су прописане као казне за преступ, у правом смислу, а које се изричу пресудама пошто се правно констатује кривица онога спрема кога се изричу⁷⁾.

Обуставање се дакле не може применити на чисто грађанске (цивилне) *новчане казне*, *дисциплинске* или *казне* поступка. О овоме не може бити никакве сумње.

Могу бити извесне хипотезе, у којима је врло деликатно одредити прави карактер новчане казне, онда кад ову казну прописују закони, који не спадају у кривично право, или кад ову казну примењује цивилно правосудје. Са истих је разлога тешко сваки пут решити да ли је дело, које се новчано казни прави казнени преступ или није. Питање: да ли је могуће одлагање у тим случајевима може дакле остати сумњиво. Није ми намера да се задржавам на истом. Ограничавам се да изразим принцип, и упућујем на опште црте казног права у тешкоћама примене⁸⁾. Додајем, да ће судије у сумњи требати да се инспиришу духом нашег закона, у коме ће извесно наћи начин за решење највећег броја ових новчаних казни.

II. — Финансијске новчане казне.

(ЦАРИНСКЕ, ПОСРЕДНИХ ДАНКОВА, ТРОШАРИНЕ)

170. — Из правила, које смо горе поставали излази, да је одлагање одобрено у овим предметима, ако ове казне имају чисто казнени карактер. Ну, настаје тешкоћа због мешовите природе коју им придаје правознанство; оно их сматра, као што је познато час као *казне*, час као *грађанске накнаде штете*. Тако наш закон

⁶⁾ Дијонски је суд преиначио једну пресуду суда Сент-Етијенског који је наредио у овом случају парцијално одлагање: 20 фебруара 1893 D 93. 2 512. У законодавству нема ничега што би било противно оваквом решењу, које представља добит у томе, што ће се осуђени франширати непосредном санкцијом остављајући га под претњом да ће узети да плати други део новчане казне.

⁷⁾ Garrand. I стр. 570.

⁸⁾ Доста опширно третира ово питање Delalande, стр. 50. Dalon Rep. C. L'élit. не 12. Sourdat „Fraité de la Responsabilité. Фар. III.

даје теорији о мешовитим новчаним казнама нов елеменат за дискусију. Који дакле од ова два карактера треба признати новчаним казнама са гледишта одлагања?⁹⁾

Касациони суд са овог гледишта сматра их више као грађанске накнаде штете него ли као казне; и следствено не допушта одобравање одлагања, јер се по члану 2 закона ово не односи на накнаде штете¹⁰⁾.

Ова се јурисдикција може оспоравати; заиста ништа не забрањује финансијској администрацији да решава о накнади штете независно од новчане казне, слаб је дакле аргуменат, који се изводи из чл. 2. С друге стране, узимајући као тачну теорију о мешовитим казнама, такву каква излази из одлука, мора се признати: да она не придаје финансијској новчаној казни бар препондарајтан¹¹⁾ казнени карактер. У томе се питање збуњује: карактер накнаде, каже Касациони суд, преовлађује. Најзад треба прибележити да је закон од 30 марта 1888, допуштајући примену члана 463 на казне, које се изричу у делима посредних данкова признао тако јасно, колико је то могуће карактер казне новчаним казнама ове категорије. Односи ли се то и на накнаду штете, која се тако модификује услед декларације олакшавних околности?

Тако је већина писаца сагласна да критикује систем правознaнства у питању, којим се бавимо¹²⁾. Треба признати да би примена одлагања у предметима у којима се томе у пракци противи њихов *raison d'etre*, могла имати само незгоде¹³⁾. Код ових је дела казнимост прописана више да се задовоље финансијске потребе, него ли због саме неморалности дела. Закон од 1891 који има са свим други циљ, могао би дакле овде да нанесе озбиљну штету државној каси; појамно је дакле очајно противљење финансијске администрације покушајима, којима се хоће да да такво значење овоме закону. Ова су посматрања могла утицати у извесној мери на систем који је усвојио највиши суд.

⁹⁾ Не могу овде да критикујем ову теорију; по извесно је да ове казне не могу бити у исти мах и казне и накнаде штете; треба изабрати један или други од ова два карактера, који се искључују. (Garrand, I стр. 577).

¹⁰⁾ Касац. 19. Нов. 1891.

¹¹⁾ Тако их она третира као казне не допуштајућ да се изричу *противу наследника преступника*; са гледишта застарелости, хапшења за дуг, и т. д.

¹²⁾ Законом од 30. децембра 1888. (чл. 42.) ограничен је у извесној мери принцип који је поставио претходни закон. Представљали су овај закон као законодавни случај, као жалосну импровизацију, која је донета изненадно вотумом буџетског закона. Међутим не може се не признати његов домаћај у ономе што се односи на теорију о мешовитим новчаним казнама. Као што каже адвокат Desjardin: кад судска власт постави извесне правне принципе, и кад се законотворна власт меша у ове принципе, треба се поклонити.

¹³⁾ Locard.

III. Шумске новчане казне

171. — Прави казнени карактер новчаних казни за шумске кривице излази из самих одредаба шумског законика, који их је брижљиво одвојио од реституција и накнаде штете, и дао увек држави право на накнаду штете баш кад она и није повређена страна¹⁴⁾. Скуп начела, који уређују ове кривице, сами изрази којима се служи закон не допуштају никакво устезање у овом погледу¹⁵⁾.

Требало би дакле одлучити: да има места одлагању и код ових казни. Међутим правознaнство то не допушта и искључује како ову тако и претходну хипотезу, објављујући: да ове казне имају у извесној мери карактер грађанских накнада штете¹⁶⁾ и с тога се на њих не може применити овај закон. Овај се систем који се тако тешко правда у теорији, сигурно оснива на посматрању факта, који смо изложили. Још је овде хтео Касациони суд да сузи област условној осуди код специјалних преступа, на које закон не циља бар онда, кад се не изриче казна затвора.

IV. Новчана казна код злочиних дела.

172. — Код злочиних дела новчана је казна прописана само као допуњујућа казна, и то код неких од ових дела. Може ли се наредити одлагање ове казне у оваквим случајевима? Ја мислим да не може, бар онда, кад се одлагање извршења не може да примени ни на ону казну, којој се придаје новчана казна, као допуњујућа. Тада је новчана казна права казна за *злочин*. Но, укупан закон показује: да законодавац, у том случају, сматра новчану као и затвор, то јест као казну за *преступ*. У осталом тешко је и појмити корист од обуставе извршења у овом случају.

§ 3. — Затвор и новчана казна.

173. — Казао сам да судови не могу наредити одлагање извршења само за један део казне. Но, кад се у исти мах изричу и новчана казна и затвор, зар судови не могу решити да се обустави извршење бар једне од ове две казне?

14) Тако је искуство показало да је споменути закон од 1888. имао жалосне резултате: он фаворизира превару, умањује производ данка, декуражира надзор. Одлагање би имало аналоге последице.

15) Code forestier art. 207.

16) Касац суд. одлука од 22. дец. 1892 бр. 93. 1. 157. Можемо приметити да није довољно тврдити како новчане казне за шумске кривице имају у извесној мери карактер грађанских накнада штете. Требало би бар утврдити: да преовлађује овај карактер. Сем тога се суд није могао овде ни да позива на чл. 2. већ је морао да се позива на нарочите одредбе шумског казног законика; нарочито на право поравнања, које има управа у овим делима. Сва ова аргументација не иде у прилог овоме питању и не решава интересантно питање: да ли су ове новчане казне, казне или нису.

Има разлога мислити: да то не допушта укупан закон, који ствара један потпун систем, и да ово обустављање само једне казне може бити штетно по истп. У осталом, осуда, не може да буде делом условна а делом чиста и проста.

Мислим да се не треба задржати на овој примедби.

Суспензиван услов, под којим се изриче осуда, не односи се у основу на осуду, већ на њено *извршење*. Непојмљиво је заиста да извршење једне исте казне може бити делом условно, а делом чисто и просто; али кад су *две казне* то јест *два различна извршења* ништа не смета да се једно непосредно изврши, а друго суспендује¹⁷⁾. У пракци овај систем има ту корист што допушта судији комбинацију казне, која се непосредно примењује, и којом се правда потпуно задовољава, са казном, која остаје да лебди над осуђеним као претња. Систем би ризиковао све или ништа идући противу циља закона: налазећи да је прекомерно одлагање обеју казни, судија би приморан својом савешћу, одбио обуставу за обе, које је хтео да подели.

Касациони је суд освештао мишљење, које ја предлажем, и које у опште допуштају аутори.

IV. Одељак

Надлежност, процедура и формалности.

§ 1: — Који судови могу изрицати условну осуду?

174. — Закон се ограничио на формулисање општег правила о надлежности: *»судови могу наредити . . . да ће бити одложено извршење«* (чл. 1 § 1).

У члану је 7 изузетак, и наређује се: да војени судови не могу изрицати условну осуду. Отуда треба закључити: да сви судови, сем војених, могу примењивати закон о одлагању извршења казне.

I. Опште правило.

175. — Законска дакле формула обухвата не само:

1. *Обичне кривичне* судове (судове за преступна дела, апелационе судове за преступна дела, поротне) већ још
2. *Грађанску јурисдикцију*, кад је изузетно позвана да изриче казну,¹⁸⁾
3. *Специјалну казнену јурисдикцију* (велики суд правде, по-

¹⁷⁾ Напомињемо, да би овако увек и било, да је Беранжеов предлог усвојен у својој првобитној форми, јер је он одобравао одлагање само за затвор. Не може се дакле сматрати да је противно закону ово мишљење.

¹⁸⁾ Hègre et Gary (чл. 7 и 8) изгледа да ово споре.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

морски трговачки судови,¹⁹⁾ консуларни судови у нехришћанским земљама²⁰⁾.

176. — Мала (нижа) полиција, као и друге. овлашћена је да нареди одлагање, по како условна осуда није одобрена у иступним делима, то ови судови ниже полиције немају право ни да је примењују. Ипак би могли то да чине у случају кад се *дело* догодило у суду, или у колонијама, у којима ови судови имају ширу надлежност, на основу које могу да суде извесне иступе, као претупна дела.

II. Војени судови.

177. — Израз војени судови обухвата не само ратни савет, већ целокупно кривично правосуђе сувоземне војске и марине.

Одредбе нашег закона, које се односе на одлагање не примењују се на осуде, које изричу ови судови апсолутно ненадлежни да примењују овај закон. Треба ли казати да војени судови не могу наређивати одлагање извршења казне баш и онда, кад изузетно, имају да суде не војним лицима²¹⁾. Овде наилазимо опет на тешкоћу у новом облику, коју порађа интерпелација чл. 7.

Претпоставка, коју смо испитали напред, дух закона и разна правна посматрања, учинили су те смо изузетак, који предвиђа овај члан, раширили на случајеве, које не предвиђа његов текст. Нема никаквог озбиљног разлога, са кога би могли ограничити овај изузетак у овој претпоставци, закон апсолутно забрањује војеним судовима да примењују овај закон; њих се дакле не тиче невојено својство деликвента. Без сумње се може узети: да је и сувише сурово то што се изузетком у поступку какво лице решава привилегије, коју би имало код грађанског правосуђа. Ну таква примедба отпада, кад се узме у обзир то: да се законодавац у опште покорио идеји строгости кад је допустио да и невојеним лицима могу судити војени судови.²²⁾ Сасвим је дакле саобразно самом циљу то што су ова лица у таквом случају лишена законске милости, коју би могли добити од других судија.²³⁾ У осталом

¹⁹⁾ За ове поморске трговачке судове могло би бити мало сумње због нешто мало војеног карактера овог правосуђа. Један циркулар министра марине од 12 авг. 1891 год. формално се изјашњава у смислу ове надлежности.

²⁰⁾ Qincet et Penaud. Dict de Droit Intern. priv.; Dallon, Rep. et supp. viâ Consul; Garrand. I p. 209.

²¹⁾ С. J. M. art. 77. Закон од 9 августа 1849. и 3 априла 1878 о опсадном стању.

²²⁾ На пример у случају објаве опсадног става.

²³⁾ Могло би се приметити да се не војено лице може користити чланом 463 у истим случајевима, у којима то не могу лица, којима суде војни судови. За прве дакле, закон има милост, коју не да другима. Али се ипак из тога не

закон о овоме и сувише је јасан, тако да није могуће доводити ово у сумњу више мање проблематичним дедукцијама.

III. Судови колонија.

178. — „Овај се закон — каже члан 7. — примењује у колонијама, у којима је објављен за извршан казнени законик главне вароши, по сили закона од 8 јануара 1877. Декретом ће се утврдити његова примена у другим колонијама, у којима би се могао применити.“

Декретом од 24 априла 1891 год. саобразно овоме законском пропису, раширена је примена нашег закона на *Гујану, Сенегал, Сен-Пијер и Микелон, француско конго, Мејоту, Дјево-Сварец* и околину на *Кочинкину, Нову Каледонију, Обок*, земље под протекторатом у *Индокини*, као и на француске насеобине *Инда и Океаније*.

Што се тиче *Алжира*, у њему се потпуно примењује закон од 1891 год. којим се мења казнени законик. О томе има једна специјална промулгација.

На послетку су и француски судови у *Тунису* и *Мадагаскару*, установљени 27 марта 1883 и 2 априла 1891, надлежни да примењују условну осуду, као и судови главне вароши у овим земљама.

§ 2. — Поступак и формалности

I. Поступак.

179. — Закон није прописао никакав особени поступак, који би нарочито важио за условну осуду. Не забрањује изрично кратак поступак са *кривцима ухаћеним на делу*. На властима је да у конкретном случају процене: да ли има довољно основа и да ли је потребно применити редован поступак.

180. — *Суђење кривцу, који није присутан на претресу*. — Може ли се наредити одлагање извршења казне пресудом, која се изриче одсутном кривцу? Изгледа да члан 3 претпоставља: да оптуженик треба да буде пред судом, да чује опомену, коју прописује овај члан. Но закон је овде имао у виду само најобичнији случај. Пошто одлагање извршења казне није *опиомена*, па ни чиста милост, већ једна мера општег интереса, то не треба ни да зависи од присутности деликвента. Кад је кривац одсутан од пре-

може извести аргуменат, који би био противу нашег система: све што се може приметити то је: да је требало прописати специјалну одредбу, која би одобравала општу примену чл. 463 на све оптуженике — грађане. Пошто нема такве одредбе са њима се поступа као и са другима. То је у случају чл. 7.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

треса, без оправданог изостанка, неће ни судије бити расположени да донесу одлуку о одлагању извршења казне према таквом одсутном кривцу.

181. — *Апелата*. Одлагање извршења казне може бити наређено услед апелате. Обратно, може се поништити по жалби државног тужиоца, но не може се уништити и у случају кад ове нема, већ има само апелата осуђеног. У том случају, заиста и ако би се редуцирала казна ипак би се, уништењем њеног одлагања, отежавао положај осуђеног.

Но ја мислим, да се апелационе судије не морају придржавати суспендовања казне, које је наређено првом пресудом, и у оном случају, кад у место редуцирања казне буду изrekli другу блажију на пример повчану казну у место затвора, и да се у том случају може уништити суспендовање извршења. Оптужник се у том случају не може вајкати: да му је његова апелата отежала положај, јер бенефицира казну нижег реда. С друге стране, одлагање је извршења казне увек факултативно за судије и суд се не може приморати да нареди обуставу извршења, коме нема места код нове казне.

II. Формалности.

182. — Одлагање извршења казне треба да буде изречено *истом пресудом*, којом се утврђује кривична одговорност и изриче казна. (Чл. 1. § 1) Ово се разуме по себи, јер пошто судије један пут изреку пресуду немају више да одлучују о казни.

183. *Мотивисаном одлуком*. — Закон додаје да одлука о одлагању мора да буде мотивисана. Ово је наређење сувишно, јер у принципу судске одлуке морају бити мотивисане. Разлози за одлагање морају бити *законски* то јест да се из саме пресуде види: да осуђени има законске услове да може бенефицирати обуставу извршења казне, и да је такво *дело*, код кога има томе места. Ма да концесија одлагања не зависи ни од каквог стања дела, ипак је дужност судије да мотивише своју одлуку да је оснива на самом делу, за које се примењује одлагање извршења казне и на закону. — С друге стране пошто је одлагање увек факултативно, власти треба да покажу разлоге, који су их руководили да одобре ову законску милост.

184. — *Опомена*. На послетку по изразима члана 3 одлука о одлагању треба да је пропраћена *опоменом*: председник ће упознати осуђеног са последицама, које ће га снаћи због поврата т. ј. ако наруши услове под којима се одлаже извршење казне.

WWW.UNILIB.RS

Ова ће опомена бити од користи кривцу, који ће тако тачно разумети у чему се састоји задобивена милост. За јавност, овом се опоменом објашњава она мера законске трпељивости, коју она гледа у условној осуди, и коју неће моћи сматрати као ослобођење.

Ну, ма како да је корисна ова спомена, ипак није неопходно потребна, јер се њома у ствари објашњава закон, за који се сматра да је свима познат. Не мислим, дакле, да се у пракци може сматрати као ништавна сама казна због непридржавања ове формалности, која не изгледа да је битна и којом се не компромитује никакав јаван интерес.

(НАСТАВИКЕ СЕ)

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ГРАЂА ЗА ПРАВНУ ИСТОРИЈУ

2, Установљење Великог Суда

Славному Књажевско Србскому Магистрату
ОКРУЖИЈА ЈАГОДИНСКОГ

Поводом тим, што се у отечеству нашем само два судејска надлежательства находе, Магистрати и Совјет, а к точному и удобному отправленију судопроизводства, потребна су три степена судејска, Његова Свјетлост Милостивјејши Господар и Књаз наш, нашо се побуђен, установити још једно судејско надлежательство, и то средње између Магистрата и Совјета, кое ће се звати „Велики Суд.“

По овому кад примиритивни Суд, који среске старјешине с Кметовима отправљају, у примиренију парничара не успје, парничари престат ће с парницом Магистрату, по сунчествујућој уредби од 11-г ноемврија 1836 № 4515 ако би која терајућа се страна незадовољна била с пресудом Магистрата, то ће Магистрат обје стране с тачним описанијем тербе и изложенијем пресуде своје послати к Великому Суду, који ће предмјет, и пресуду Магистрата или потврдити, или преиначившују нову изрећи. Ако би која терајућа се страна с пресудом Великог Суда незадовољна била, и хотјела вишевшему суду предстати, то ће Велики Суд, описаније цјелог теченија дјела и пред магистратом и пред собом учињеном заједно с изложенијем пресуде и Магистрата и своје послати Совјету, гдје ће се предмјет у расузденије предузети и рјешити. — Ако се види којој терајућој се

страна и Совјета пресуда неправедна; у каквом му је предмјету и како суђено, и зашто се њему пресуда неправедна види, и на таково прошеније Књаз ће предмјет или у присуству свом у Совјету, или посредством особене од њега одредити се имајуће комисије дати прегледати и онда ће се парница рјешити и са овим окончати.

Која терајућа се страна парницу и код Магистрата и код Великог Суда и код Совјета изгуби, плаћат ће одредјелити се имајуће таксе, које ће му се потврдити, ако он при прегледању дјела у присуству Књаза парницу добије.

Што се криминалног преступника тиче, који већ казни заслужују, него коју Магистрат може извршити, такове преступнике шиљат ће Магистрат к Великом Суду с описанијем теченија дјела, и са изложенијем своје пресуде: ако ли буде преступник већу казни заслужио, него коју би могао Велики Суд извршити, то ће и овај Суд послати судејско представленије и пресуду Магистрата, као и своје судејско представленије (ако се при испиту његовому друкчије дјело показало, него што пише у представленију магистратском) и своју пресуду Совјету, задржавши преступника при себи у апсу, Совјет, ако преступленије буде веће, него да би он могао рјешити казни, као што је н пр. мртва шиба, вјечна робија, смрт, учинит ће судејско представленије самому Књазу кушно с пресудом својом, коју ће пресуду Књаз, будући да је код владјетеља милост, или потврдити или умекшати.

И тако Велики Суд отправаљат ће дјела чисто судејска, и Магистрати односиће се к њему само по чисто судејској части, а по прочим дјелима, Кромје судејски, односиће се они к Совјету.

Велики Суд, као и проче централне власти, пребиват ће у Крагујевцу, имат ће титулу „високи“ сушествовање ког, благоизволила је Његова Свјетлост Милостивјејши Господар и Књаз наш, височаишим указом под јучерашњим в.№ 4017 Совјету објавити, с препору-

WWW.UNILIB.ORG да он ово и свим осталим надлежateljствима нашим војеним командантима и Магистратима саопшчи. Магистрати пак, да посредством ерески старјешина поставленију ово Великог Суда и цјелому возљубљеному народу објаве, по којему указу, да се имају сва тицајућа се надлежateljства управљати.

Објављујући Совјет овај височајши Указ Магистрату, препоручујем му, да се он 'држећи се указа овога, по истому у напредак и управља имајући исти указ саопштити ереским старјешинама окружија свог, с препоруком, да се и они по њему управљати имају, а у исто време и наложити им, да они поставленије ово Великог Суда, сваки у свом срезу и обнародовати има. № 4236. 29 септембрија 1837 у Крагуевцу. Књажевско-Србског Совјета Предсједатељ Генерал — Мајор Стефан Стефановић; Секретар Совјета, Глигори Павићевић. За потврђење, в.№ 4103 2 октомврија 1837 у Крагуевцу. (М.П.) Милош Обреновић, Књаз Србски; по заповјести књажевској, Паун Јанковић, секретар књажевски.

6 октомвра 1837 год.

у Јагодини.

С оригиналом сранио Секретар
Магистрата

Стеван Араницки.

Саопштио: **П. К. М.**

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ИЗ СУДНИЦЕ

VIII.

Поступак: када суд у случају стицаја дела, кажњивих по службеној дужности, слије казну уједно, на се доцније, кад кривац исту отпочне издржавати, једно од тих дела амнестира.

(Одлука одељења Касационог Суда).

Управа београдског казног завода актом од 12 јула 1900 год. Бр. 4000 представила је првостепеном суду за град Београд да је Трифун Илић из Београда, извршном пресудом Апелационог Суда од 11 марта 1899 год. № 1042 осуђен на 20 година робије у тешком окову због злоставе, услед које је смрт следовала, покушаја убијства и противстајања власти.

Па како су општим указом помиловања Његовог Величанства Краља од 12 јула 1900 године између осталих кривица предаде забораву и кривице за противстајање власти, за коју је Трифун такође кажњен, то је Управа молила суд, да донесе своје решење о томе: колико Трифуну од целокупне казне има отпасти за дело противстајања власти, а колико му преостаје за дела смртну злоставу и покушај убијства, како би Управа била у стању да помиловање изврши и по својим књигама правилно регулише свршетак казне.

Услед овог захтева првостепени суд за град Београд решењем својим од 10 августа 1900 год. Бр. 16359 одбије Управу од овог захтева за то, што је суд раније по § 69 крив. зак. морао за сва три дела уједно казну слити, пошто је Трифун осуђен за кривице, које се све казне по службеној дужности, и сада ту своју пресуду, коју је одобрио Апелациони Суд и оснажио Касациони Суд не може мењати, пошто није на то овлашћен ни једним законским прописом.

По жалби Управиној Касациони Суд у свом првом одељењу, примедбама од 19 августа 1900 год. Бр. 6778 поништи ово ре-

шење из разлога: „што суд није предмет послао Апелационом Суду према § 281 I одељ. и § 264 крив. пост. јер је он као виши суд, по овом оптужењу донео своју пресуду од 11 марта 1899 год. Бр. 1042 те је услед тога надлежан да по овом захтеву казненог завода донесе одлуку.“

Апелациони Суд, коме су акта послата по горњим примедбама, понова се упусти у потпуно суђење по свима делима, за која је Трифун већ отпочео казну издржавати. По оцени иследних доказа измени квалификацију првог дела, која је кроз све судове прошла, јер нађе, да место злоставе услед које је смрт следовала кажњиве по тач. 1. § 160 крив. зак. (као што су раније судови узимали) стоји дело убијства из првог одељка § 156 крив. зак. за које би се Трифуну и казна имала одмерити, само кад би за исто дело било жалбе државног тужиоца, али пошто жалбе у том смислу нема, то се ипак Трифуну има казна одмерити по § 160 тач. 1. крив. зак. како је и суђен.

Мењајући још неке наводе првостепене пресуде Апелациони Суд напоследку нађе, да се опт. Трифун за дело противстајања власти има по § 250 а крив. пост. пустити испод суђења, пошто су ове кривице општим указом помиловања Његовог Величанства Краља од 12 јула 1900 год. предане забору.

С тога под 17 септембром 1900 год. Бр. 3478 пресуди: да се Трифун за дела: смртну злоставу и покушај убијства казни са 19 година робије у тешком окуву, која ће му се рачунати од дана прве пресуде, а за дело противстајања власти има се пустити испод суђења.

У свему осталом стоји пресуда првостепеног суда.

По жалби државног тужиоца Касациони Суд примедбама од 12 октобра 1900 год. Бр. 8486 поништи горњу пресуду „за то што је донета противно примедбама Касационог Суда од 19 августа исте године Бр. 6778 по којима је Апелациони Суд имао према тражењу казненог завода, решењем да објасни своју ранију пресуду т. ј. да издвоји казну за противстајање власти од казне за остала дела, а не да преиначује своју ранију извршну пресуду, јер за ово последње никојим законом није био овлашћен.“

Према овим примедбама Касационог Суда Апелациони Суд решењем својим од 17 октобра 1900 год. Бр. 4007 објасни своју ранију пресуду од 11 марта 1899 год. Бр. 1042 тако: да је Трифуну за противстајање власти, у ранијој пресуди, одређена казна од године и по затвора или једне године робије, услед чега оптуженом Трифуну од досудне казне, услед помиловања, има отпастити једна година робије а за остала два дела остаје му још да издржи 19 година.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS Ово је решење одобрио Касациони Суд одлуком од 7 новембра 1900 год. Бр. 9394 а по жалби државног тужиоца.

Д. Н. С.

IX.

Измена § 832 грађ. зак. о јемству као доцнија, јача је и у аналогiji својој, од изрично неукинутог ранијег § 830 грађ. зак.

(Одлука одељења Касационог Суда).

Пресудом неготинског првостепеног суда, од 8 јуна 1898 г. Бр. 17028, осуђени су Алекса М. и остали, да плате цркви кладовској, 4640·40 дин. јемствене обвезе, за главног дужника Николау П., који је пао под стечај.

Пресудом Апелационог Суда II одељења, од 30 новембра 1898 год. Бр. 4259 одобрена је пресуда неготинског првостепеног суда.

По жалби тужене стране, Касациони Суд примедбама свог III одељења од 19 марта 1899 год. Бр. 2578 поништио је пресуду Апелационог Суда, из ових разлога:

»Суд је погрешно што је тужену страну осудио на плаћање спорног дуга, кад тужилачка страна ничим не доказује, да се од главног дужника Николе П. односно његове стец. масе, није могла наплатити по обвези која је још и нарочитим јемством снабдевена, јер и ако је дужник Никола пао под стечај, ипак се не може узети, да је настала одговорност тужених за спорни дуг све донде, док се у првом реду расправом стец. масе дужникове не утврди, да се дуг из масе не може да наплати, а у другом реду, док се не утврди, да се он није могао наплатити ни од јемца. — У пресуђењу ове ствари, требао је дакле суд, да се заустави на расправи по овом основу, без обзира на покренуто питање о застарелости.«.....

Усвојивши ове примедбе Касационог Суда, Апелационе Суд, поново је расмотрио акта овога предмета, па је нашао, да пресуда првостеп. суда не одговара закону, из овога разлога:

..... »Но и кад би се узело, да је обвеза тужене стране, јемачка, ипак се она не би могла на плаћање спорне суме осудити, кад је она — тужена страна — уверењем суда од 15 септ. 1897 год. Бр. 12544 утврдила да стец. маса Николе П., није још окончана, дакле, да није услед исцрпљења имовинне масалне, стециште престало над дужником Николом и кад тужилачка страна ничим не доказује и ако је дужник Никола под стечајем, да је од

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

од главног дужника Николе, односно његове стец. масе, наплату тражила, па се није могла наплатити, што је по аналогiji § 832 грађ. зак. у додатку, који је овде као доцнији јачи од § 830 грађ. зак. дужна била да учини, — то јој је онда према овоме, њено право потраживања остало неумесно, па с тога се од тог тражења према туженима, као од тражења неумесног има по § 178 грађ. пост. одбити.“.....

Са ових разлога Апелациони Суд, на основу § 317 грађ. пост. преиначио је пресуду првостепеног суда и пресудом свог другог одељења од 28 марта 1899 год. Бр. 1247 пресудио: да се тужилачка црква кладовска од овог свог тражења одбије, као од тражења недоказаног и неумесног.

По жалби тужилачке стране Касациони Суд у II свом одељењу решењем од 21 августа 1899 год. Бр. 6319. оснажио је горепоменућу пресуду Апелац. Суда.

саопштио :

Милан В. Петровић

секретар неготин. првостеп. суда.

X.

За удовичку пенсију тражи се само десет година улагања у пенциони фонд од стране мужа, без обзира на то, да ли је улагање било непрекидно или не.

Госпођа Милка удова Н. бив. чиновника молила је првостепени алексиначки суд, да досуди пенсију њој и њеном детету.

Да је њен покојни муж био државни службеник и да она по закону има права на пенсију заједно са својим дететом поднела је:

1. Декрет, којим је постављен пок. њен муж за порезника II класе;
2. Последњи декрет, којим је постављен за порезника I класе;
3. Уверење порез. одељка о количини плате и колико је платио удовичког фонда;
4. Извод венчаних, да је она супруга пок. Н.,
5. Умрлицу;
6. Извод из књиге рођених да је после смрти пок. јој мужа остало женско дете и да је у животу.

Према овоме суд се је обратио Управи Фондова да удови г-ђи Милки и њеном детету одреди количину припадајуће им пенсије.

Управа Фондова одговорила је суду: да на основу чл. 16. зак. о пенсионом фонду не признаје г-ђи Милки право на пенсију пошто њен пок. муж није улагао редовно десет година у чинов-

Удовички фонд, већ је улагао 7 год. и 24 дана почев од 18 априла 1893 год. када је повраћен у службу па до 10 маја 1900 год. кога је дана умро. Ранији улози пок. Н. од 14 јула 1888 год. када је постао указни чиновник, па до 19 октобра 1892 год. када је отпуштен из службе, не могу се узети у рачун, јер у време отпуштања није имао 5 година указне службе, па није ни могао задржати право на улагање и ти су улози припали фонду.

Према овоме одговору Управе Фондова суд је нашао :

По чл. 16 зак. о пенс. фонду за удовице и децу умрлих чиновника право на пенсију задобија удовица и деца умрлих чиновника по навршетку десет година редовног улагања.

Поднетим документима утврђује се, да пок. Н. није имао 10 год. редовног улагања, као што горњи пропис законски тражи; јер је 19 октобра 1892 год. отпуштен из државне службе немајући пуних 5 година указне службе, које су потребне за стицање права на улагање у пенс. фонд и улози дотадањи припали су фонду. Од поновног повраћања у државну службу до смрти улагао је редовно 7 год. и 24 дана, који је број година недовољан за стицање права на пенсију, јер по поменутом закону тражи се десет година редовног улагања. С тога је молитељку одбио од тражења као недоказаног и упутно је, да, ако мисли да има права, поведе спор противу Управе Фондова.

Противу оваког решења удова пок. Н. жалила се је Касап. Суду. Касациони Суд примедбама свог II одељења од 18 септем. 1900 год. № 7422 поништио је горње решење првостепеног суда са разлога :

Кад је пок. Милош улагао у чиновнички фонд од 14 јуна 1888 год. па до 19 октобра 1892 год., а то је 4 год. и 4 месеца и 5 дана, па за тим понова улагао од 16 априла 1893 год. па до 10 маја 1900 год. а то је 7 год. и 24 дана, дакле свега као чиновник улагао у фонд 11 год. 4 месеца и 2 дана, што се и од стране првостеп. суда утврђује, то је онда првостеп. суд погрешно, што је молитељицу на основу чл. 16 закона о пензионом фонду одбио од тражења, правећи разлику између првог и другог улагања, под навођењем, да је прво улагање нередовно, а друго редовно.

Према чл. 7 б. помен. закона нередовни су они улози које чиновник, пошто се опет врати у службу из које је био отпуштен, положи фонду за оно време проведено ван службе, да би његова удова и деца имала права на пенсију за све улагане године, наравно само ако је такав чиновник био десет година улагач; према томе редовни су сви они улози, што их је чиновник уложио у поменути фонд за време службе.

WWW.UNILIB.RS Закон, дакле, тражи за пензију удовица и деце умрлих улагача само да улагач има десет година редовног улагања, без обзира на то: да ли су оне проведене непрекидно или у више пута; јер се непрекидно улагање тражи само у случајима, које предвиђа чл. 7. а. истога закона, а на против право на улог па и на пензију губи се само у случајима чл. 7. тога закона, на име, кад чиновник који је провео 5 година у државној служби као улагач, па службу оставио или изгубио, напусти право улагања у фонд.

По овим примедбама првостепени суд, усвојивши их, донео је друго решење: да г-ђа Милка удова пок. Н. има права на пензију и т. д. које је Касациони Суд оснажио.

15 марта 1901 гнд.

Београд.

саопштио :

П. М. Вучковић
правник IV год.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Л И С Т А К

Д-р МАНДЕЛБАУМ ПОЊОВА ПРЕД СУДОМ

Историја српског кривичног правосуђа у последње време уписала је у своје листове једну од веома ретких и интересантних кривичних парница, какве су веома ретке не само у српском, него и у светском правосуђу. Кривично дело д-ра Манделбаума било је једно од најтежих дела, које су имали наши судови да расправе. За убијство докторове жене, поред његовог слуге — сељака Божица Савића, оптужен је и сам д-р Манделбаум. Дело је било замашно, а начин његовог извршења тајанствен. Оно је од самога почетка свога заинтересовало не само околину у којој се је догодило, већ и све кругове нашег друштва и јавно мњење, и још више, оно је изазвало живо интересовање страног образованијег света. Читаоцима „Бранича,“ којима је, нема сумње, ова кривична парница из новинарских чланака већ позната, изнећемо у збијеном прегледу њен ток у оба суђења и најважније измене њене.

5 јуна 1898 год. Клара жена д-ра Аврама Манделбаума, лекара из Ђуприје, осванула је мртва. Тога дана рано у јутру виђен је слуга докторов Божица да трчи кроз чаршију и виче како је у собу његове госпође — докторке Кларе — ушао један Влаха са великом шубаром и заклао докторку. Д-р Манделбаум био је тада у варош, где је по наредби општ. суда, која му је дан раније, као општ. лекару, издата, још од пре 4 сата прегледао месарнице, пекарнице итд. Још није посао свршио, а до њега допре глас да му је жена убијена, на што он одјурн кући и кад је у собу своје жене ушао, Клара је заклана на патосу лежала.

Разуме се, да је и полиц. власт још тога јутра била на лицу места, она је одмах предузела истрагу и Божица притворила. Очекивао је се, да ће рад иследне власти тајанственост овога дела бар колико толико објаснити, ако не и потпуно расветлити. У ствари није тако било. То ће се јасно из доцнијег излагања видети, а ми за сада овде констатујемо, да је само услед неправилне

www.unil.rs
 УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
 радње иследне власти у претходној истрази, као и услед недовољне пажње лекарских вештака, од којих се с правом могла тражити и сувише велика озбиљност и пажња, пошто је њихова реч била, тако рећи од пресудне важности, могло и морало доћи до тле, да су судови који су при првом суђењу д-ра Манделбаума осудили на двадесетогодишњу робију, на поновном суђењу ослободили га као невина.

Први акт иследне власти био је полицијски увиђај. У целој процедури при извиђају кривичних дела увиђај иследне власти је један од најважнијих аката. Изналажењу праве истине у кривичној парници он много доприноси. Но у овом случају није тако било. Увиђај полиц. власти, може се рећи, био је први корак којим се је стало на пут који не води истини. То је поновно суђење потпуно утврдило. А ми овде износимо стање како је у полиц. увиђају описано. Заклана Клара нађена је у својој соби опружена по патосу на леђима. С обе стране главе две локве крви. Нађена је гола; нагота кошуљом покривена. *Ни у кући, ни у соби где је заклана Клара лежала, није било никаквих трагова од крви, а ни од блага, а ових би морало бити да је ко са стране ово дело извршио, јер је било кише тога јутра. Кућа је са свију страна ограђена добром оградом и нема трага да је ко са стране дошао.* Нађена крв је фришка.

Наређен је и лекарски увиђај, и он је још истога јутра учињен. И ако је, чак и лајцима, познато правило „да сваки случај, који може имати судских последица, и који за собом повлачи кривичну одговорност других лица, мора да се подвргне тачној и исцрпној секцији,“ *лекари секцију нису вршили.* Они су видели ону велику рану на врату заклане Кларе, и одмах им је узрок смрти био јасан. На лешу Кларином нашли су повреде, за које су нашли да су постале у самој одбрани. А сем тога донели су и други, у овој ствари веома важан закључак, *да су убиство морала извршити два и то снажна напашаца.* Крв су нашли у течном стању, јасно црвене боје, а леш врућ. На д-ру Манделбауму на мишици леве руке нашли су малу огреботину, али нису могли одредити начин њеног постанка.

Слуга докторов Божин Савић испитиван је тога дана у два маха: први пут у 9 сати пре, други пут у 1 сат по подне. На првом испиту представио је, да је Клару сам заклао за то што га је бедила, да јој је украо 5 дин. и претила му да ће га за то уапсити. Кад је доктор из куће отишао, а то је било око 3¹/₂ сата, он је улетео у собу са ножем, шчепао г-ђу Клару за гушу; вукао се с њоме по кревету док је није уморио; по том је свалио на патос и заклао је. После је изашао у варош и јавно како је

Један Влах у великој шубари ушао у собу г-ђе Кларе, па је тражио помоћ. И на другом испиту Божин је признао, да је ово дело извршио, али је сада и доктора за саучесника означио. Ту је овако представио догађај. Доктор је са убијеном Кларом рђаво живео. На неколико дана пре извршенога дела доктор му је казао да њих двоје Клару закољу, па на дан догађаја он је доктора по његовој наредби пробудио у 2¹/₂ сата. Доктор га је позвао да закољу Клару и обећао му 6 дуката, ушли су у њену собу, но она је спавала. Божин је шчена за руку, ну она се почне будити и отимати. Доктор му притрчи у помоћ, шчена је за ноге, скину је обоје за тим на патос, окрену на леву страну и тако ју је доктор држао и био њој лицем окренут, а он је тада нож превлачио и Клару клао. По овоме доктор је отишао, и после 1¹/₂ сата он је истрчао у варош и јавио за догађај.

Чим је овако утврђено и то лекарским увиђајем да су морала бити два нападача, а полицијским да нико са стране ово дело није могао извршити а нарочито кад је и окривљени Божин доктора за саучесника у овоме делу означио, са свим је природно било, да се истрага обрне против онога другог лица, које је још једино у кући било, а то је против самог д-ра Манделбаума. Последна је власт тако и урадила, већ кроз два дана доктор је као окривљеник по овом делу саслушаван, а по том је одмах притворен и окован. Он је се бранио, да у времењу извршенога дела није био код куће, јер је тога јутра између 3¹/₂ и 3³/₄ сата из куће у варош изишао, а дело је се доцније догодило. Али последна власт истинитост његове одбране није одмах извидела, ствар је била од пресудног значаја, за питање о кривци докторовој; па ипак је последна власт није извидела. То јест она је то учинила али доцкан. Ово је била фатална погрешка, која је у предмет унела потпуну збрку. Тек кроз *тринаест* дана по извршеном убиству када је леш убијене Кларе у велико у гробу био, последна је се власт сетила да је потребно, да лекари одреде време кад је се ово дело догодило. Лекари (д-р Цвијетић и д-р Поповић) су вештачили, али по сећању, јер леша тада већ није било. Последица тога је била, да су они дали исказе, који су сасвим противни њиховим првим исказима. Сад су обоје изјавили да је леш био *хладан* (раније *врски*), а д-р Поповић је изјавио, да је крв била *слабе усирености* (први пут обоје *течна*) и да укоченост није наступила. Ипак су куражирали да утврде, *да је клање извршено око 3 сата у јутру*.

Истрага је и даље вођена. При претресу стана докторовог нађена је на једној његовој блузи једна мрља. Управо да ли је једна или две то се из акта не може видети, јер се у актима говори час о једној, час о двома мрљама. Доктор је се бранио да

Уместе од операције једног детета и сведоцима сведока утврђено је, да је он ту операцију доиста и вршио и да је тада крв шибила. Лекари су за мрљу изјавили да је слична крви.

Како је Божин тврдио да је доктор са убијеном Кларом рђаво живео, то су и о томе испитивани сведоци, али осем једне праће и једне вешерке, сви су осведочили да је доктор са убијеном Кларом лепо живео.

Утврђено је сведоцима и то, да је доктор тога јутра био у 3 $\frac{1}{2}$ —4 сата у вароши.

Испитано је и неколико сведока који су потврдили, да је доктор онога јутра кад је преглед вршио био веома збуњен, па чак ни добро јутро није људима називао. Бар тако је иследна власт записала.

Пронађен је и нож, којим је дело извршено на месту које је Божин означио, а у авлији докторовој. Утврђено је да је нож Божинов.

Најзад утврђено је лекарским мишљењем и то, да је ово обичан начин убиства клањем, за који не треба знање анатомије.

То су најглавнији резултати претходне истраге.

Доктор је за ово дело спроведен суду, као и његов слуга Божин, и обоје су решењем судским за ово дело под суд стављени.

Тужба државног тужиоца резимирала је резултате претходне истраге. Она је против слуге Божиног изнела његово признање, а против д-ра Манделбаума ове основе подозрења: 1) што је Божин, који је за себе кривицу признавао, за саучасника означавао — т. 4 § 123 крив. пост.; 2) што је по лекарском увиђају дело извршено у 3 сата, а доктор је, по своме признању, изашао из куће после тога времена, дакле је у времену извршења дела био код куће — т. 7 § 121. крив. пост.; 3) што је нађен у његовој авлији нож којим је дело учињено — т. 1. § 121. крив. пост.; 4) што су на његовој блузи нађене 2 крвне мрље, а на мишици леве руке огреботина — трагови учињенога дела — т. 9 § 121. крив. пост.; 5) што је по сведоцима 2 сведока рђаво са убијеном Кларом живео т. 4 § 121. крив. пост.; 6) што је по сведоцима неких сведока тога јутра био збуњен — § 126 крив. пост., и што је се лажно бранио, да је приликом операције детета имао белу блузу, а он је имао бео капут — § 125 крив. пост.

При саопштењу ове тужбе Божин је дао једну изјаву, која се разликује од његових ранијих исказа, на име: он је казао да дело није ни сам ни у друштву с киме извршио, а код полицијске власти морао је онако да говори, јер је везиван и тучен.

Претрес је био одређен за 11 септембар 1898 год. На њему је Божин дао четврти исказ, да је се Клара сама ножем по врату

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИВЛИОТЕКА

WWW.UNKRSKI

удариле и заклале се. Он је послом ушао у собу и затекао ју је на покширу да врши нужду. Она је на њега скочила са столицом да га удари, а кад ју је он у томе спречно, она је узела нож, и у сецању око ножа, она се удари и падне мртва.

Лекари су казали и то: Д-р Цвијетић да је дошао у $6\frac{1}{4}$ сати и нашао је леш осим груди *хладан* (обоје први пут *врух*, други пут *хладан*), крв *усирену* (обоје први пут *течну*, други пут Д-р Поповић крв *слабе усирености*), а укоченост није наступила (први и други пут *ништа о овоме*). Мишљења је да је дело извршено у $2\frac{1}{2}$ — $3\frac{1}{2}$ сата (први пут *око 3 сата*). Д-р Поповић једино по стању *укочености* закључио је, да је дело извршено у $3\frac{1}{4}$ — $4\frac{1}{4}$ сата (први пут *око 3 сата*. О *укочености* први пут *ништа*, други пут: *укоченост није наступила*).

Сведоци, за које је на испиту код исл. власти записано, да су тврдили, да је доктор онога јутра био збуњен, посведочили су да они то нису приметили, *нити су тако исл. власти говорили*.

Један од она два сведока који су код исл. власти сведочили о рђавом животу докторовом са убијеном Кларом, изјавио је, да су они лепо живели и да је *иследна власт погрешно његов исказ записала*.

12 септембра 1898 год. Ћупријски првостепени суд изрекао је пресуду, којом је опт. Божин осуђен на 15 година робије, а Д-р Манделбаум *ослобођен као невин*.

Предмет је више пута ишао Апелационом и Касационом Суду и отуда враћан првостепеном суду. Дело је било слато и Глав. Санит. Савету и он је дао овакво мишљење :

1.) да искази лекарских вештака због своје недоследности и разноликости нису довољно поуздани за прецизан одговор на питање у колико је времена убиство извршено. Мишљења лекарских вештака, да је злочин извршен у 3 или $3\frac{1}{2}$ часа изјутра, не може се према томе сматрати као оправдано, а још мање као доказано оним разлозима, које су навели;

2.) ако се узме као релативно највероватније оно што је утврђено како лекарским, тако и полиц. увиђајем, т. ј. да је леш Кларе Манделбаум нађен *врух* и да је изливена крв око њега била јасно црвене боје, течна и свежа, онда се ништа не противи замисли, да је злочин јамачно и доцније могао бити извршен, но што су то Ћупријски лекари одредили.

Апелациони Суд, сматрајући ово мишљење Савета као неприцизно, на основу увиђаја Ћупријских лекара и осталог ислеђења, нашао је да против Д-р Манделбаума стоје сви основи тужбом државног тужиоца изнети (сем основа под бр. 3), а сем тога и основ из т. 11 § 12 крив. пост., да је се оптужени Д-р Ман-

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИВЛИОТЕКА

WWW.UNIBELGRADE

делбаум трудио да осујети ислеђење против себе, да је с тога и Божиња и Д-р Манделбаума *осудио свакога на 20 година робије у тешком окову*. Ова је пресуда и извршеном постала и 6 маја 1899 године Д-р Манделбаум спроведен је на издржање осуде.

Све до 27 августа 1900 год, доктор је ову казну у београд. казненом заводу издржавао. Тога дана, указом Његовог Величанства Краља, а на основу § 340 крив. пост., одобрено је Д-ру Манделбауму поновно ислеђење и суђење ове кривнице. У ствари никаквог ислеђења до претреса није било.

Први акт који је Д-ру Манделбауму саопштен била је тужба државног тужиоца. Сви основи који су изнети ранијом тужбом против доктора, изнети су и у овој тужби.

Претрес је био одређен за 19 октобар, а трајао је до 23 октобра 1900 год. закључно.

Један од најважнијих нових доказа било је друго мишљење Главног Санитетског Савета, које је Савет дао по молби докторовој са робије. Њиме се тврди :

1.) да је раније мишљење Саветско одлучно и прецизно и да је исто Савет објаснио и оправдао ;

2.) да ниједна околност у разматраним актима не оправдава закључак лекарских вештака, да су убиство морала извршити два нападача, а не један, то тврђење ничим није оправдано ;

3.) да није било никакo допуштено са онаком сигурношћу и то на основу онако несигурних и противречних података лекарских вештака какви се у актима налазе, утврђивати, да је убиство у датом случају морало бити извршено у 3 или 3¹/₄ часа из јутра ;

4.) да је тврђење Ђупријских лекара о начину клања и о томе да су повреде нађене на лешу убијене Кларе панете у самоодбрани претпоставке, ничим неоправдане и недоказане. Лекари су јако погрешили што нису извршили потпуно лекцију леша, пошто би то може бити у многoме чему, ако не сасвим, изменило њихове погледе на овај тако важан случај ;

5.) савету изгледа немогуће, да је скоро немогуће замислити, да крв из пресечених артерија онога калибра који имају каротиде, не шиба (као што је у овом случају нађено), и јако пада у очи, што се у томе погледу ништа није нашло. Већ ова околност показује од какве је големе важности за целокупно схватање овога случаја могла бити тачно извршена секција, *која би, може бити, чак и потврдила причање осуђеног слуге Божиња, да је Клара Манделбаум прво удављена, па тек онда заклана.*

Према овако јасно и прецизно исказаном мишљењу две од најважних околности, које су против доктора стајале отпале су.

Лекарски увиђај оглашен је за неупотребљив како односно времена кад је злочин извршен, тако и односно тврђења, да су морала бити 2 нападача.

Ну не само то, него је и сам Д-р Поповић неупотребљивост овога увиђаја потврдио односно најважнијег питања о времену, изјављујући „да је лекарски увиђај по овоме питању скроз неупотребљив и да је ова неупотребљивост толико силна, да се не може нико упуштати у нагађања кад је дело на основу лекарског увиђаја могло бити извршено“. Па ипак су и Д-р Поповић и Д-р Цвијетић при првом суђењу, и то у више прилика, баш на основу овако неупотребљивог лекарског увиђаја, одлучно и категорично тврдили: злочин је око 3 сата извршен, а ова њихова изјава била је један од врло важних основа, по којима је Д-р Манделбаум на робију осуђен. Грешка је се, дакле, исправила, али тек пошто је Д-р Манделбаум 2 године тешке последице њене отрпео. Д-р Цвијетић остао је при своме ранијем исказу односно времена извршења дела. Обоје су изјавили још и то: да полицијски орган убијене Кларе нису прегледали, и ако су повреде на доњим екстремитетима биле на предњој страни, јер нису имали повода за то; да је могло бити и више, а не само 2 нападача, и да мрљу нису испитивали, већ су по изгледу тврдили да је крвна.

Ну није ово све што је поновно ислеђење утврдило. Оно је изнело и праву вредност полицијског увиђаја. Ево како.

Несумњив је факат, да је онога јутра кад је дело извршено било кише; то је и сâм иследник у полиц. увиђају констатовао. А велики број сведока утврдио је, да је онога јутра кад је дело извршено, пре доласка полиције било више од 50 људи у соби убијене Кларе. Логички је закључак, да је у време доласка полиц. власти морало бити и одвише каљавих трагова. Ако ни од кога, а оно бар од самог Д-р Манделбаума, који је с тога, како и сам Божин вели, пре полицијске власти дошао. Али полиц. власт те трагове није видела; бар је тако у своме увиђају записала.

Суседи докторови потврдили су, да је ограда око куће докторове била и *сувише рђава и оагала* и да је се лако могла прескочити, а полиц. власт, утврђујући да нема трага да је ко са стране дошао, видела је да је ограда добра и сигурна.

Полиц. увиђај тврди, да је на доктору на мишици леве руке нађена огреботина, ма да она доктора није свлачила. Међу тим ову су огреботину нашли лекари, који су д-ра Манелбаума после извршеног полиц. увиђаја прегледали. Значи да је полиц. увиђај писан *после лекарског увиђаја*. С тога у полиц. увиђају вели се: „после свршеног увиђаја Божин је доктора као саучасника у овом делу означио.“ Божин је доктора *први пут* теретно на испиту

своме у 1 сат по подне. Излази да је увиђај полицијски после тога времена и ван лица места писан.

Још боља слика претходне истраге. Сведоцима сведока утврђене су и ове интересне околности: да је иследник при испиту Божиновом постављао овоме таква питања, на која је овај имао да одговара само »јесте« и »тако је;« да је иследник забрањивао при суочењу докторовом са Божином да доктор у очи гледа Божиног; да иследник противречности у исказима Божиновим није хтео да записује; да се Божин у сату није разумевао (што је у осталом и он сам на једном своме испиту казао), јер је на питање иследника одговорио, да у фртаљу сата има 5 минута што иследник није хтео да запише; да иследник исказ Божинов није писао онако како га је овај казивао, већ га је стилизовао на свој начин (отуда Божин отпочиње један свој испит овако: »давно је казано заклела се земља рају, да се сваке тајне знају«); да су присутници сиктерисани што нису хтели да потпишу протоколе, које им је иследник на потпис подносио; да ни један од присутника при испитима код иследне власти није био одређен од стране општ. суда за то и т. д. и т. д.

Одбрана је скренула пажњу на психолошку оцену ислеђених околности: зар је могуће, баш и ако би се узело, да су доктор и убијена Клара рђаво живели, да за своју размирицу и њено крваво решење не нађу никакав други тренутак него баш онај, у коме њихов син полаже писмени испит зрелости и са кога треба да иде сутра дан на усмени? Зар је могуће замислити да је д-р Манделбаум за извршење овога убијства изабрао баш оно време, кад је сваког тренутка могао очекивати општинског полицајца, да по њега дође да преглед врше, и зар д-р Манделбаум не би имао толико других начина за извршење овога дела, но би изабрао овај — најзверскији — начин?

Ево како одбрана представља начин извршења дела:

»Тај младић (Божин), који је после тешких пољских радова дошао у благовање, са простим погледима, са сељачким најгрубљим осећајима, улази у собу једне жене, која лежи на кревету »бела« и која је, у томе тренутку, за њега најлепша жена на свету, јер младић од 18½ година налази да је врло лепо — уписано лепо — чак и оно, што ми у старијим годинама критикујемо и налазимо да би могло лепше и пријатније бити, и тај младић, по бујноме нагону саме природе, атакује на своју жртву. А када неће да му подлегне, онда он у своме заносу — у беснилу — јер човек у таквом тренутку, нарочито као што је Божин, чини што и сам не зна и, што је најприродније, у тој борби хвата своју жртву и дави је. Одбрана је дубоког убеђења, да је Божин своју

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИВЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

www.unizg.rs
 УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
 Гаждарицу удавио — уморио — за тим се од тога свога дела унезверио, истрчао на поље, побегао, па се после досетио да се она може повратити и да то може бити по њега од незгодних последица и да је дочепао нож, који је имао под својом главом и онда је онако како је знао — а служио је у касапници — приклао жртву, и онда је одмах потрчао да сакрије траг делу, причајући како је један Влах са шубаром заклао госпођу.“

Овако је исто посведочио један сведок, који је био апсанција судски док је Божић био у притвору судском, да му је Божић догађај испричао.

Према овоме по свршеном и звиђању стање доказа овако је било:

Казивање Божиново, који је код последне власти доктора теретио, неједнако је и није пред судом у очи доктору исказано; мишљење ћупријских лекара, да је злочин извршен у 3 или 3¹/₂ сата обеснажено је, а утврђено је да је доктор тога јутра око 3¹/₂ сата из куће изишао; није морало бити два нападача, а могло их је бити и више; за мрље није утврђено да су крвне, а и ако се узму као такве, утврђено је, да су оне проузроковане операцијом; огреботина није постала при извршењу дела; доктор је са убијеном Кларом лепо живео; нож којим је дело извршено није докторов већ Божинов, и нађен је онде где је Божић казао; онога јутра кад је дело извршено доктор није био збуњен, нити је ма чиме утврђено, да је се доктор трудио да осујети ислеђење против себе.

Ћупријски првостепенни суд и при овом, као и при првом суђењу нашао је, да д-р Манделбаум није крив, па га је с тога као *невина ослободио*.

Пресуда је била поништена од Касационог Суда што суд није Божића позвао и саслушао, и кад суд није хтео примедбе Касационог Суда да прими, онда му је општа седница Касационог Суда наредила да то учини.

И суд је Божића испитао, он је сада дао исказ који се од свих ранијих разликује. Дело је, вели, он сам извршио, а у осталом испричао је догађај као приликом првог претреса, с том само разликом, што је онда тврдио да је се сама Клара ударила ножем и пала мртва, а сада је признао, да ју је он један пут ножем ударио и она је од тог једног ударца пала мртва.

После овога *суд је ипона д-ра Манделбаума као невинна ослободио* и ова је пресуда извршеном постала, јер ју је и Касациони Суд оснажио.

Тиме је ова кривична парница свршена. Правда је задовољена, али је ова кривична парница оставила врло жалостан доказ докле може ићи незнање или неправилна радња једног иследника!

Ћуприја.

Мих. М. Радивојевић
 судски писар.

Глад — неодољив случај?

Ми ћемо овде изнети један конкретан случај, који се судио у првостепеном лесковачком суду, а који је одобрен и санкционисан и од стране највишег суда у земљи, од стране Касационог Суда.

Познат је случај:

»Да је Апелациони Суд у Амлану потврдио пресуду првога суда у Шато-Тијери, којим се *ишита испод суђења* једна девојка, која је — глађу морена — украла један хлебач. Конференција париских адвоката претресла је услед тога питање: »да ли се глад, која мори и принуди неко лице на крађу јестива, може сматрати као случај *неодољиве силе*«, предвиђен чл. 64. француског кривичног закона. Конференција је донела одлуку у позитивном смислу, т. ј. »да се глад може узети као *неодољиви случај*«.

И у теорији кривичног права утврђени су случајеви који извињују казну, а међу те случаје се спадају готово лимитативно побројани:

- 1., нужда;
- 2., нужна одбрана;
- 3., принудна — неодољива сила — *vis compulsiva*;
- 4., неурачунљивост;
- 5., доба старости.

У нашем кривичном закону а у глави IV., говори се: »о извињујућим и казну умањујућим околностима«, а у глави V.: »о олакшавајућим и отежавајућим околностима«,

Кад се пажљиво прочитају законски прописи, који се налазе у поменутим главама, увидеће се, да и ти законски прописи готово не одступају од саме теорије.

У § 59. т. 2. крив. зак. поред осталог вели се: за олакшавајуће околности сматраће се, ако је кривац *тешком невољом*, и т. д. *на зло дело наведен*.

Заиста овај законски пропис, кад се протумачи, значи, ни више ни мање, но да се под *тешком невољом* има и треба да сматра на првом месту *глад*.

Познати пришевци у француској револуцији: »леба, леба, не видесмо давно«, као каква струја *дражили* су париску или боље рећи француску санкилотију; познато Наполеоново: »Војници! ви сте *гладни* и жедни...« — оправдаваше у ратном праву све несреће и варваризам, што га чињаху војници француски.

Глад и куга, бич су човечанству, тада је све допуштено, тада се све извињава, — па и *казна*.

Овај конкретни случај, који ћемо изнети, десио се, као што рекосмо, у округу врањском, а суђен је у лесковачком првостепеном суду.

Година 1897, код нас у Србији, била је, услед поплаве, гладна година. Цела је Србија давала и купила прилоге, да се помогне поплављенима.

Теорији кривичног права, да би се казна могла на какво кривично дело, respective на учиниоца кривичног дела применити, мора се гледати и пазити на: *место*, где је оно учињено; *време*, кад је учињено; *начин*, како је учињено; мора се гледати на *самог учиниоца* — на *његов положај*; на *околности*, којје прате учиниоца, управо на околности које га гоне да чини кривична дела; на *ступањ образованја* учиниоца кривичнога дела; на добре или рђаве жетве у дотичном месту, на намеру кривца и т. п.; и т. п.

Поред осталих округа, код нас у Србији, поплава је захватила и врањски округ. Жетве није готово ни било. Глад је владала свуда. Живе душе морају да једу, трбух хоће леба, а кад тога нема, *није га Бог дао*, није родило, онда је онај који га нема *готов на све*, а на првоме месту на — крађу.

Главни јунак овога догађаја, који ћемо изнети, јесте Ђерим Тафић, циганин из Коњувца, отац *шесторо деце испод 15 година*.

Довољан је овај први поглед, на да читалац, и не читајући сам догађај, а да има на уму све околности, па да казну, коју би *учинилац* заиста заслужио под законим погодбама, — *извини и опрости*.

I. Опис догађаја

а., *исказ приватног тужиоца* :

»Стојан Николић, тежак из Црквице, предстаде канцеларији начелника среза јабланичког па каза: Ноћу, између 14 и 15 децембра 1897 године, непозвати лопов, избио је шип на вратима моје воденице, у »Речици«, постојеће, и из исте украо ми једну пуну врећу са мељаним *ашеничним и јечменим брашном*, а том приликом однео ми је и једну празну врећу. Те ноћи нико у воденици није био, јер није имало помељара и за то ову крађу приметио сам сутра дан, кад сам у воденици отишао. Украђено брашно било је у тежини до 100 ока. За ову крађу ја сам био јавио нашем кмету; али, како нисмо имали никаквих трагова за тражење крадљивца, са трагањем је стануто. Ономад, наш кмет, тражећи код *Ђерима Тафића*, »скитничког циганина«, наишао је на две моје вреће, које је он рашио, па од њих направио покровце.

Кад сам ја за то сазнао, прегледао сам покровце и наишао сам, да су исти од мојих врећа направљени.

Јавим ово суду и Ђерим призна, да су они од мојих врећа, и да ми је он украо жито — брашно.

За ову крађу тужим Ђерима власти среској и тражим да се за исту по закону казни, и да ми украђено брашно по оцени вештака накнади, а вреће, као моја својина, да ми се врате. Да су вреће моја својина, поред признања Ђерима, позивам се још и на сведоке: Николу Соколовића и Ранђела Николића, из Црквице, који ми је једну врећу и пружио.

II. Процена и полицијски увиђај

Покрађене вреће и брашно Стојана Николића, тежака из Црквице, вреде свега дин. 28.

Воденица оштећеног Стојана постоји на реци званој »Мала река«, а на месту »Ружувојка«, на четврт сата одстојања од села Црквице. Воденица је поточара, од једног камена. Зграда је од слабог материјала — чатмара. Улазна врата од саме зграде, окренута су к јужној страни, а затварају се дрвеном кључаницом, намештеном на унутарној страни. На самој згради и вратима нема никаквог трага од обијања. Крадљивац је ушао унутра, пошто је отворио врата јаким притиском, и тада је избио шип, укуцани у ћерчиво. Сем ових места, других нема, који би ишли у прилог овог ислеђења.

По начину извршења ове крађе, иста долази у ред опасних.

III. Кратак испит окривљеног Ђерима

»Ја се зovem Ђерим Таџић, вере сам мухамеданске, стар 30 година, ожењен, имам шесторо деце испод 15 година, а где сам се родио не знам.

Ја сам заиста ову крађу брашна у једној врећи извршио, али, колико је било у врећи брашна, нисам мерио, а знао сам да је ово брашно у воденици тужиоца Стојана. Ја сам ово учинио зато што сам оптерећен са девет чланова у породици, те сам морао да крадем, кад новаца нисам имао, зашта да купим брашно, те да чељад у кући израним, а да то нисам учинио, и да брашно не узех, сва би ми чељад поумрла од глади, па би још више жалости било«. —

IV. Решење иследника

По представци оштећеног Стојана ова крађа извршена му је на опасан начин. Тужени Ђерим признаје, да му је једну врећу брашна из воденице украо, *а правдајуки се*, да је то у нужди учинио. Дело ове крађе његове казнимо је по § 223. т. 2 крив. зак., па с тога а на основу § § 117, 125 и 131. т. 1. крив. суд. пост

Решава :

Да се Ђерим стави под кривичну истрагу, и да за време исте у притвору буде, што му саопштити одмах". —

V. Искази сведока

а. Ранђел Николић, земљод. из Црквице, осведочио је, да је заиста нађена врећа, код оптуженог Ђерима својина тужиоца Стојана, јер ју је он сâм и правно, а познао би је међу стотину других врећа". *Овом је сведоку 70 година;*

б., Раденко Соколовић, из Д. Колеувца, показао је, да је заиста тужилац Стојан куповао неке вреће, а јели баш та, што му се показује, не зна, и неће да греши душу". *Овоме је сведоку 68 година.*

VI. Формални испит Ђеримов

Ја сам Ђерим Тафић, земљоделац из Г. Коњувца, а по мало храним се и свирањем у зурлу, вере сам мухамеданске, имам *шесторо деце, имања никаквог немам*, а у сталном кадру службно писам, неписмен сам. Ја знам, зашто се узимам на испит, и ево све ћу да кажем, како је у истини било.

Зимус око Св. Николе, неимајући никакова рада, где би могао што год зарадити, и отуда храну за децу набавити, те у вече, пред сами мрак, отидох воденици тужиоца Стојана, која постоји на Малој Реци, у атару црквичком, близу пута, да га замолим, да ми мало брашна за израну деце даде, за које да му доцније *штогод одрадим*, али њега ту не беше. Причеках га туна, колико за пола сахата, али он не дође. Хтедох ићи његовој кући, да га молим за брашно, али одустадох од тога, јер помислих, да ми неће дати. Осмотрих око воденице, не би ли кога било, но баш никога не видех, и онда приђох воденичним вратима, која кад ћушнух — отворише се — и ја унутра уђох. Видех унутра брашно у врећи и преручих га у једну празну костретну врећу, и натоварих као бисаге, па их упртих на рамена и однесох кући, *и тиме децу зараним, која већ беху обамрла.*

Пошто учиних ову крађу, ја сам мислио да одем код тужиоца, и да му вратим вреће и јавим за ову крађу, али од тога одустадох, *што се бојам да ме не бије*, и тако брашно поједох са децом, а од вреће, пошто их раших, начиних један покровач, те сам са њиме *децу завијао*, јер да тога није било, деца би зимус од зиме поскапала.

Ја ову крађу писам извршио од беса, већ *из нужде* и крајње беде и несреће, јер сам децом силном оптерећен, а *глад ме је на то приморала и принудила*. Више немам шта да кажем нити да

www.unibg.org
 УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
 нећу се бранити, па ме убите, ако сам крив. Немам ништа, немам имања, и ако будем осуђен немам ни да платим трошкове.

VII. Општинско уверење

Ђерим Тафић, скитачки турски циганин, из Горњег Коњувца среза јабланичког округа врањског. Ожењен.

У задрузи има:

1.,	жену Шару	стару	40 година;
2.,	Фатиму — кћер	»	15 »
3.,	Мехмета — сина	»	10 »
4.,	Ајат — син	»	8 »
5.,	Нива — кћи	»	5 »
6.,	Цафа — »	»	2 »
7.,	Лула — »	»	1 »

Од имања нема нигде ништа; а владања је доброг, *но хоће по мало да краде*. (Тако стоји изрично наведено у уверењу).

Пошто је дело било потпуно ислеђено, донета је одлука, да се окривљени, са свима актима и украђеним врећама, спроведе лесковачком суду на осуду.

Решењем првостепеног лесковачког суда од 6. марта 1898. год. № 2994, а по расмотрењу акта, оптужени Ђерим би за ово дело *опасне крађе*, казнимо по § 223. крив. зак., стављен под *поротни суд* и у *притвор*. Противу овог решења Ђерим се није жално.

VIII. Тужба државног тужиоца

Државни тужилац г. Михаило Д. Јовановић, судија лесковачког првостеп. Суда, оптужио је суду Ђерима Тафића. Његова тужба гласаше:

„Ђерим Тафић, циганин из Г. Коњувца, стар 30 година, ожењен, има 6. деце, вере мухамеданске, српски поданик, који би решењем Суда Лесковачког под № 2994 стављен под поротни суд и у притвор за то: што је ноћу, између 14 и 15 децембра 1897 год., обрио врата на воденици Стојана Николића, из Црквице, и из исте украо му 100 ока смлевеног мешаног брашна и две вреће у вредности 28 дин., — чиме је учинио кривицу казниму по § 223. крив. зак. и чл. 12. зак. о пороти.“

На основу чл. 15. закона о пороти, подносим поротном суду следећи списак доказа:

- 1., решење тога суда, којим се оптужени ставља под поротни суд и у притвор Бр. 2994.;
- 2., Тужбу оштећеног Стојана под Бр. 1579.;
- 3., Процену покрађених ствари, на којој су потписати: Тана Голубовић и Антоније Николић, из Брестовца. Бр. 15800.;

4., Увиђај полициске власти, на коме су потписани: Горча Миловановић и Арса Станојевић, из Црквице, Бр. 1581.;

5., Испит оптуженог Ђерима Бр. 1458 и 1909.;

6., Испит сведока Ранђела Николића, из Црквице, и Николе Соколовића, из Д. Коњуваца, Бр. 1860.;

7., Уверење о владању оптуженог Ђерима.

Тужим суду оптуженог Ђерима и молим поротни суд, да га огласи за крива, а државни суд, да га по наведеном законском пропису на казну осуди, као и на плаћање трошкова и накнаде приватном тужиоцу.

На претрес треба позвати именована лица, браниоца, а оптуженог извести из притвора.

Предајем суду и сва акта.

IX. Дан претреса 31—III—1898 г.

1., *Оптужени Ђерим* признао је и код суда на претресу, да је ову крађу извршио, по да је то учинио *из велике нужде*, пошто је година рђава била, а сиљном је децом оптерећен, те да би их заранио, да не скашћу од глади, он је морао ову крађу да изврши.

Молио је суд, да га ослободи казне јер је *великом нуждом сиротињом и невољом нагнан на ову крађу*;

2., *Бранилац оптуженог* молио је суд да има у виду признање оптуженог, а и неодољиве околности, које су га принудиле на крађу јестива, јер би му деца помрла од глади, да то није учинио. Молио је поротни суд, да оптуженог огласи за некрива. Али, ако би суд стекао убеђење, да је Ђерим крив, онда нека му узме у обзир;

1.. признање;

2., што је тешком невољом за себе и своју децу нагнан да ово дело учини, и

3., добро владање оптуженог.

3., Приватни и државни тужилац тражили су осуду.

X., Одлука поротног суда

По свршеном ислеђењу овога дела, поротни је суд, ценећи доказе, како *за*, тако и *против* оптуженог изнете, нашао;

Да овде, према полициском увиђају и исказу приватног тужиоца под заклетвом, стоји дело крађе. Да противу оптуженог Ђерима, да је он учинилац ове крађе, стоји;

Његово признање, да је он обио дрвену кључаоницу на воденици, и од приватног тужиоца украо једну пуну врећу брашна

и једну празну врећу од кострети, знајући да је ово брашно тужиоца Стојана, а ово његово признање слаже се са свима истраженим околностима.

Према свему овом, поротни суд по својој *савести* и *убеђењу* основаном на извиђању и познавању ствари, изриче: да је оптужени Ђерим за ово дело крађе *крив*.

XI., Пресуда државног суда

Према оваком закључку поротног суда, државни је суд нашао:

Да овде стоји *дело опасне крађе*, судски казимо по т. 1. § 223. крив. зак.;

Да оптужени од олакшавних околности има:

1., признање;

2., добро владање и

3., што је великом нуждом нагнан на ово дело — т. 7, 4 и 2. § 59. крив. зак.;

Да се оптуженом има одмерити казна по наведеном законском пропису, с обзиром на признате му олакшавне околности;

Да је одговоран за трошкове, браниоцу награду и сведоцима и поротницима дангубу — §§ 322, 323 и 328. крив. с. пост.; а нађене вреће, да се врате тужиоцу — § 35. крив. зак., — па са изложеног и § 240. крив. суд. пост.

Пресуђује:

1., Оптужени Ђерим за ово дело крађе казни се: *са шест месеци дана затвора*;

2., једну годину полициског надзора;

3., » » губитком грађанске части;

4., да плати трошкове.

Овом пресудом државни тужилац није био задовољан, и изјавио је жалбу Касационом Суду.

XII., Највиша санкција судске пресуде

Касациони Суд, решењем својим од 28. априла 1898 год. Бр. 3722, а у III. одељењу своме, разматрив по жалби државног тужиоца акта кривице Ђерима Тафића, оптуженог због опасне крађе, заједно са пресудом лесковачког првостеп. суда, — *нашао је*: да је иста пресуда на закону основана, па ју је на основу § 274 зак. о пост. суд. у кривичним далима за *снажну огласио*, а жалбу одбацио.

XIII., Бегство Ђерима

Осуђени Ђерим није сачекао у судском притвору, саопштење одлуке највишег суда већ је, сигурно нагнан својим тешким по-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

догајем, као отац *шесторо нејаке деце*, побегао из судског притвора, верујући да он није био крив, што је ову кривицу, нагнан тешким положајем, учинио.

XIV. Одлука судска о бегству Ђерима

Како се Ђерим налази у бегству, те је немогуће спровести га, ради издржања осуде, то писати начелствима: нишком, прокупачком, алексиначком, врањском и пиротском, да се Ђерим најживље тражи, и у случају проналаска суду лесковачком упути а у случају непроналаска суд извести.

Начелнику среза јабланичког, где је Ђерим и стално живео депешом јавити, да Ђерима потражи у селу Г. Коњувцима, као и у околним селима, па ако га пронађе, нека га спроведе суду,“

XV., Расписи суда и потера за Ђеримом

Начелству округа Нишког	
»	» Прокупачког
»	» Врањског
»	» Пиротског
»	среза Јабланичког

Ђерим Таџић, циганин из Г. Коњувца, који је пресудом противног Лесковачког суда осуђен на 6 месеци затвора, за дело опасне крађе, утекао је из ово судског притвора 3 априла текуће године.

Ђерим је раста средњег, црне боје, од одела има на себи псцепане чакшире и једно гуњче старо. Бос је и има црну стару шубару. У случају проналаска истог, моле се Начелства, да га суду овом упуते. —

До данас, кад овај случај пишемо, Ђерим још није пронађен, нити се зна где је.

По причању осуђеника с којима је Ђерим био у судском притвору, Ђерим се увек жалио на судбину своју и своје јадне деце, и говорио је, ако одем на „робију,“ они ће сви да помру од глади.

Сигурно, нагнан тим тешким околностима породичним, а и сиротињом својом, решио се да побегне, мислећи да на тај начин, макар и кријући се од власти, радом и свирањем породицу исхрани.

Неки од судских притвореника рекоше, он је говорио да хоће, да се *обеси*. Сиромах, ако је то урадио опростио се бар свију мука и невоља које су га пратиле, оставив жену и *шесторо деце*, да се муче до смрти, или да падну на терет општини и друштву. Немци лепо кажу: Noth weiss kein Gott, па сигурно и Ђерим, у крајњој нужди, за јестивом, за насушним хлебом, за децу своју, учинио је оно, зашта је доцније искусио тешку казну, а што би у оста-

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

ном и сваки добар отац, у оваквом *несрећном случају*, за децу своју учинио, и не мислећи на законе последице. —

Критички поглед на овај случај. Утврђено је:

1., да је Ђерим извршио ову крађу, нагнан нуждом и сиротињом, да исхрани себе и силну породицу;

2., да је доиста сиромах, да нема никаквог имања, да има жену и шесторо деце;

3., да је била глад у целом округу;

4., признање његово, да је прво дошао у воденицу, да замоли тужиоца Стојана, да му даде мало брашна за исхрану деце но да га није нашао у воденици;

5., да је заиста брашно употребио *на исхрану деце*, а вреће *на покривање*, да му не би деца поскапала од зиме;

6., утврђено је да је повод крађе била глад, која је морила и целу његову породицу и нагнала њега на крађу јестива — брашна.

Кад се све ово напред описано узме у обзир, онда човек мора да се запита: да ли није суд погрешно, кад је оваку пресуду донео? — Мора се, по науци, по здравом разуму, по свима приликама, које су пратиле учиниоца овог дела, као и по човечности, — узети, да је пресуда судска *строга*.

Али, кад се има у виду, да у нашем казненом закону нису прописани законски прописи, по којима би се *глад имала узети као недољиви случај и извини казну*; кад се, даље, узме да је ово дело судила *пирота*, и да постоји *признање* оптуженог Ђерима, да је ову крађу извршио, онда мора доћи до закључка, да је тако *морало* да буде, и *да је правда задовољена*. —

Повуцимо паралелу између напред изнетог случаја у Француској и описа овог нашег догађаја, па ћемо одмах јасно увидети:

Да је овај наш конкретни случај, како по својој природи, тако и по мотивима и побудама, много *тежи извинијући*, но случај који се десио у Француској, где је се пустила испод суђења девојка, која је глађу морена, украла један хлебца. —

Тамо је једна девојка гладна; овде је гладан учинилац дела — крађе брашна — *гладна* је жена, гладно је *шесторо нејаке деце...*!

У интересу човечности и правде, као и циља казне, *баш поводом* овога случаја, где је један убоги сиромах, отац *шесторо деце*, који су сви глађу били морени, зарад спаса и опстанка *свију* укућана, учинио ову крађу *брашна*, да их исхрани, — требало би и код нас *позитивно решити питање*, да се *глад, која мори и принуди неко лице на крађу јестива, може сматрати као случај недољиве силе*, и као такав да извине примену казне.

Позитивно решење овог питања, требало би да постане и закон.

WWW.UNILIB.RS Дух закона мора бити у хармонији са временом у коме се живи. Све државе расипају милионе на реформе закона, само да би ступиле у коло модерних држава, па и ми, решавајући оваква питања у духу времена у коме живимо, морамо бити у заједници са осталим модерним државама. —

Закључак

Нема сумње да је овај конкретан случај врло интересантан и да даје повода за расправу питања: *да ли се може узети глад као неодрљиви случај?*

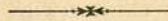
Позитивним решењем овог питања, пресуде судске биле би *праведне*.

У овом конкретном случају, *глад као неодрљиви случај*, није извинио оптуженог Берима, већ је овај искупио последице закона за учињено кривично дело.

У сравњењу наше одлуке, да је Берим за крађу брашна *крив*, са одлуком пресуде првостепеног суда у Шато-Тијерне, у Француској, којом се пушта једна девојка *испод суђења што је глађу морена* украла један хлебца, — за стрчњака је веома јасно, *да је према свему изложеном пресуда*, над оптуженим Беримом изречена, *неправедна*. —

Ту *неправедност* да изнесем, била ми је намера, а за наше стручњаке нека ово буде један пример за позитивно решење овог питања.

М. Ст. Драгутиновић
секретар судски.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД

Оцена г. д-ра Ивана Штрохала Дела пок. Живка М. Милосављевића: Римско Приватно Право, књига I.

Та је оцена изашла прво у „Мјесећник-у“ загребачког правничког друштва, у свескама за месеце студени и просинац (бр. 11 и 12) прошле године, по том је отштампана и у нашем „Браничу.“ Она обухвата пуних шеснаест листа и долази до закључка: да ова Живкова књига не ваља и да је пок. Живко био пука незналица, јер није познавао ни најелементарније појмове из правне науке, посебно из Римскога Права (стр. 713).

Кад сам добио једанаести број Мјесечника и разгледао местимице прву половину те оцене, ја сам се забезекнуо од чуда, јер, познавајући пок. Живка, нисам никако могао ни помислити, да се са основом може изрећи такав закључак о њему и његовом раду. Одмах сам са неком грозничавом журбом похитао да сравним нека места оцене са књигом Живковом. На своју велику радост, ја сам се убрзо умирио, јер сам при том упоређењу, и ако хитном, увидео, да се нисам варао у пок. Живку. Ових дана добио сам нешто слободна времена да пажљиво промотрим и проверим целу оцену г. Штрохалову, и сада могу са потпуном сигурношћу рећи: *да је та оцена кроз и кроз нетачна и тенденциозна.*

Провиђење је међутим хтело, да ова критика г. Штрохалова не затече у животу пок. Живка, и да јој он сам не покаже праву њену вредност. Ја сам, истина, узео на себе тај посао, али ми ипак није могућно претресати г. Штрохалову оцену у свима њеним појединостима, јер за то би ми требало и много више времена и рада. С тога ћу се задржати само на најглавнијим њеним замеркама, а то је потпуно довољно да је покаже у правој њеној боји.

1°. — На страни 709 „Осјене“ г. Штрохал исписује овај пасаж, који се налази на стр. 118 Живкове књиге: „Зато што је мотив по станку правних лица у постигнућу извеснога циља, неки су правници (Савињи, Пухта, Барон и др.) сам субјект правних лица идентификовали са самим циљем, доказујући, да се субјект правнога лица

састоји у самоме циљу, који је правом персонификован. Они на тај начин узимају за једно исто објекат и субјекат извеснога правног лица, што је наравно очевидна погрешка. Циљ се не може узети за субјекат правнога лица већ ту субјекат правнога лица треба тражити у нечему другоме што стоји изван циља коме се тежи. Полазећи са тога гледишта, а имајући пред собом и саме облике правних лица у рим. праву, ми налазимо, да субјекат правнога лица треба тражити у некоме идеалном лицу, у некоме замишљеноме центру или језгри правне способности и правне делатности, у замишљеноме бићу помоћу којег се постављени циљ може постићи.⁶ За тим га пропраћа овим речма: »Ових пар реченица најбољи је доказ да г. писац не познаје науке о правним лицима. Г. Писац ваљда је чуо, да је наука о правним лицима врло препорна. Ну г. писац није си дао труда, да упозна што је у тој науци препорно, што учи мишљење, уз које пристаје већи део правника, у чем ли се остала мишљења разликују, те тако заступа ова различна мишљења. Г. писац измислио си је сам неко мишљење; *nadalje izmislio si je sam mišljenje drugih pravnika, s kojim mišljenjem, navodi on, da se on ne slaže; konačno g. pisac izmislio si je sam i zastupnike toga drugoga mišljenja.* Г. писац, премда је навео имена правника, који иначе мисле, ипак није навео, где су изражена та њихова мишљења. *Moguće je, da je г. писац мислио: »Ови правници написали су многа дјела, које не могу бити сваком позната, па тко ће ми доказати, да у тим различним дјелима нису заступали мишљење, које им ја родитељет. Савињи, Пухта и Барон су доиста писали многа дјела, ну сјегурно није нити један од њих у ни једном дјелу писао, тко је субјекат правнога лица и није идентификовао субјекат правнога лица са циљем правнога лица и тако по наводу пишчеву узео за једно исто објекат и субјекат правнога лица.«*

На ову замерку имам да кажем ово: G. F. Puchta у своме делу: Institutionen, zweiter Band. § 191. стр. 6. вели ово:

»Man kann sagen, der Zweck selbst, für den sie (т. ј. правна лица) bestimmt sind, wird als rechtliches Subject der Güter betrachtet. Dies wird sich sofort bei den einzelnen Arten der juristischen Personen, die nun aufgezählt werden sollen, herausstellen.«

»b) Vgl. zu den Folgenden von Savigny: System des heut. R. R. II. § 86. ff.«

Нисам имао при руци ово дело Савињијево, да извадим из њега место, на које овде упућује Пухта, али ипак држим, да се и самим овим цитатом јасно доказује да и Савињи у овом питању мисли као и Пухта, јер се овај овде и позива на њега ради јаче потврде својега мишљења.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

www.unibz.rs

Dr. J. Baron у своме делу: *Geschichte des Römischen Rechts*

§ 61, стр. 116. о том питању вели ово:

„Juristische Person ist ein erlaubter dauernder Zweck, welchem kraft Rechtssatzes die Vermögensfähigkeit zusteht. Der Zweck kann verschieden sein: ein religiöser, sittlicher, gemeinnütziger, gewerblicher... Diese Zwecke können nur dann mit Erfolg gepflegt werden, wenn gewisse Güter ausschliesslich ihrer dauernden Forderung gewidmet werden: geschieht dies, so erscheint der Zweck dem Menschen gleichgestellt, denn es ist ihm dieselbe Vermögensfähigkeit beigelegt wie dem einzelnen Menschen, er wird als eine Person fiugirt, er ist personae vice, privati loco und wird von den Neueren juristische Person genannt.“

Ето нам сами: Пухта, Барон и Савињи (преко Пухте) потврдише овде као своје оно мишљење за које г. Штрохал тврди, да га је пок. Живко измислио и њима подметнуо!

И само ово довољно је, да се види са коликим је знањем и са каквом објективношћу написата „осјена“ г. Dr. Штрохала. Али ми се ипак нећемо овде зауставити.

2-о На истој страни „Осјене“ (стр. 709) г. критичар каже ово: „На стр. 43 вели г. писац (т.ј. Живко), да постоји мишљење: да је закон од XII Таблица чиста копија закона грчких државица и градова, а нарочито Солоновог законодавства.¹⁾ Опаска¹⁾ гласи: „Puchta op. cit. I. § 54, стр. 110.“ *„Одатле би сватко закључивао, да Пухта мисли, да је закон од XII Таблица копија закона грчких државица. Да иако Пухта тога не мисли, о том онај, који донекле позна Пухтина дјела, неће нити посумњати.“* Овде је г. Штрохал изврнуо ствар. У примедби, коју он напред наведе, пок Живко се одиста позива на Пухту и Кика, али никако у циљу који му г. Штрохал подмеће, него једино зато да и они, са њим заједно, потврде како „међу правницима постоји још изодавна једно, премда доста усамљено, друкчије мишљење: „да је закон од XII Таблица и т. д.“ Да се тај цитат има узети само и једино у томе смислу, најбоље се види из ове реченице, која се налази на страни 44 Живкове књиге: „Према свему овоме може се рећи укратко: да је закон од XII Таблица написмено стављено и уређено обичајно право Рима, комбиновано у неким тачкама с одредбама грчких закона и то где где зачињено идеама грчких философа²⁾“ У тој примедби²⁾ Живко наводи многе писце, а међу њима *Ed. Cuij op. cit. d. стр. 135* и *Puchta l. cit. 110*. Из тога сваки мора закључити, да је пок. Живко том примедбом хтео рећи, да је само то мишљење Пухтино и Киково, а тако је и у ствари. Могло би се, истина, помислити, да је г. Штрохалу случајно промакла ова примедба²⁾ на страни 44, те је услед тога сасвим нехотично на овоме

месту учинио пок. Живку ону незаслужену замерку. Али то не стоји, јер је г. Штрохал морао знати, да се паметан човек никад неће, у потврду својих навода, лажно позивати на писце који су противног мишљења, и уз то још и тачно означити место на коме се налази њихово мишљење.

3-е На страни 708 „Осјене“ г. Штрохал вели: „Гледе питања, од кога доба треба сматрати сенатске одлуке за изворе приватнога права наводи г. писац (т. ј. Живко) на страни 31 три мишљења. Међу другим и трећим од ових мишљења је према оному, како их је г. писац протумачио доста тешко наћи разлику. Толико се ипак даде разабрати, да су по првом од тих мишљења сенатске одлуке постале извором приватнога права тек од доба царства, дачим су по осталим мишљењима исте биле донекле извором приватнога права већ и пре царства. Прво од ових мишљења вели г. писац да заступа међу осталима: „Krüger op. cit. § 12“, а треће међу осталима: „Krüger, стр. 81—82“ и писац сам. — Што се имаде разумјети под Krüger, да ли обадва пута исто? Г. писац наводи од Кригера на стр. VI у новијој општој литератури римскога права једино: *Geschichte der Quellen und Litteratur des Römischen Rechts*. 1888“. У § 12 на стр. 81—82 те књиге говори се и збиља о сенатусконсултима. По том би по пишчеву назору Кригер у *истом дјелу на истом мјесту* заступао два противна мишљења, а писац не налази за вриједно, да то истакне, него на против промјеном методе навођења завађа у блудњу, да се туј ради о двим различним дјелима. Кригер међутим не заступа два противна мишљења о наведеном питању“.

У § 12 или на страни 81—82 своје *Geschichte der Quellen* и т. д. Кригер вели ово: *Der Senat, welcher in der Republik Gesetzgebungsrecht nicht erlangt hatte, sondern nur durch Auslegung der Gesetze schaffen konnte, tritt in der Kaiserzeit schon frühzeitig als Gesetzgeber auf, das Senatusconsultum ist der Lex gleichgestellt worden, als noch die Volksgesetzgebung theoretisch und praktisch in Geltung war*“). Према томе, Кригер дели само прво мишљење, па зато га је пок. Живко и навео у примедби¹⁾ после Accarias, чије је мишљење такво исто. У примедби²⁾ пак Кригер је наведен само услед нехотичне грешке, а никако, као што г. Штрохал подмеће, у циљу да се представи како „у истом дјелу и на истом мјесту“ заступа два противна мишљења. Тако што не може пасти на памет ником наметном човеку. Ко може озбиљно и за тренут помислити, да се чувеном романисти Paul Krüger-у може десити и таква грешка, да „у истом дјелу и на истом мјесту“ заступа два супротна гледишта? Кад је то немогућно, онда како се може и то озбиљно узети, да је пок. Живко, кога смо сви познавали

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

као разборита и смишљена човека, могао тако што хотимице подметнути Кригеру? За мене је јасно, да је и г. Штрохал, кад је запазио ову штампарску грешку, одмах увидео у чему је ствар, али да само није хтео као такву и забележити је у својој осјени, него му је требало да од ње направи ветрењачу Дон Кихотову:

4-о На страни 659 „Осјене“ г. Штрохал каже: „На страни 100 г. писац вели, да међу лица, на чију способност за правне радње утиче стање здравља услед болести или услед природних недостатака, спадају и телесно болесни а међу ове: слепи, глуви, немим, глувонемим и т. д., на страни 101 каже, да се сва таква лица стављају под старатељство; набрајајући али на стр. 289 случајеве старатељства, не набраја старатељство над телесно болеснима: слепима, глувима, немима, глувонемима и т. д.“

Међутим то није истина! На страни 291. своје књиге пок. Живко вели ово: „Овакво једнострано старатељство би поправљено преторским правом. Преторском реформом унесени су у право о старатељству два нова принципа: 1-о . . . и 2-о Старатељство је... нужно и онима који су лишени слуха и говора, surdi, muti, као и онима који су услед какве непрекидне болести у немогућности да се брину о овојим интересима, debiles, et qui perpetuo morbo laborant. Ова последња врста старатељства названа је cura debilium (§ 4 Just. I. 23)“. Као што се из тога види јасно, замерка је г. Штрохалова неправедна, јер пок. Живко није испустио из вида старатељство телесно болесних лица.

5-о На страни 722 „Осјене“ г. Штрохал је навео овај пасус из Живкове књиге: „Тако је поникло новије римско брачно имовно право, засновано на начелу одвојености имовних сфера појединих супруга, које је начело ублажено установом мираза“ (стр. 212). Напомињући даље, како се Живко „у опасци к тому позивље на Н. Dernburg, Pandecten t. III (2), § 11, г. Штрохал тоном научника светскога гласа, у чије се знање не сме посумњати, додаје: „Дернбург је збиља тога мишљења. Мишљење ово Дернбургово је у правној знаности доста усамљено. С тога не би било зло, да је г. писац, када је већ усвојио то мишљење, такођер навео друго мишљење“.

Ни ова замерка г. Штрохалова није никако оправдана, јер никако није истина, да је Дернбург усамљен у томе мишљењу „да у римском праву постоји правилно одвојеност имовине обих супруга“. А ево доказа и сувише:

D-г C. von Czychlarz, професор права на универзитету у Бечу, у својој књизи: Lehrbuch der Institutionen des römischen Rechtes на стр. 245 вели: „Das Ergebnis ist: bei der freien Ehe haben wir zwei getrennte selbstständige Vermögen, das des Mannes und das der

Frau, die Ehe begründet weder eine Vermögensgemeinschaft, noch einen Einfluss des einen Ehegatten auf das Vermögen des andern. Kraft der Ehe allein wird an den Vermögensverhältnissen der Ehegatten nichts geändert. Даље, на страни 246 додаје: *Positive Vermögensänderungen werden durch die Ehe nur mittelbar herbeigeführt, insofern in ihr der Anlass liegt, mit Bezug auf die Bedürfnisse der Ehe die Vermögensverhältnisse durch besondere Rechtsgeschäfte abzuändern. Auf solchen die Förderung des ehelichen Wesens bezweckenden Geschäften beruhen die dos und die donatio propter nuptias*“.

D-r J. Baron, професор на универзитету у Берну, у својој књизи: „Geschichte des römischen Rechts, на страни 56 вели ово: „Die Wirkungen der freien Ehe beziehen sich nicht auf das Vermögen der Frau, sondern bloss auf die Personen der Gatten. An dem Vermögen der Frau erhält der Mann kein Recht: weder Eigenthum noch Niessbrauch noch Verwaltung“.

Тако исто учи: Charles Mainz. Cours de droit romain, tome III. стр. 20.

Тако исто тврди и G. F. Puchta: Institutionen, Zweiter Band, стр. 407.

6-о На страни 662 „Осјене“ г. Штрохал чуди се „Живковој тврдњи (стр. 53), да су у Римљана постојале школе, у којима је право предавано теоријски и систематски и које су се разликовале по томе да ли се у њима правна наука почиње (instituiere) или завршује (instruere)...“ То је, вели са пуно научног ауторитета, једна од „Smijelih tvrdnja“, у доказ које се не позивље нити на какове текстове нити на какову стручну књижевност. Да ово није никаква смијела тврдња, г. Штрохал би се уверио, да је само, пре него што је написао своју оцјену, дао себи труда прочитати од Otto Karlowa, професора на универзитету у Хајделбергу, Römische Rechtsgeschichte, erster Band, а посебно оно што је изложено на стр. 672—677, нарочито пак ово: „Gegen Ende der Republik ging ein instituere, eine erste Einführung in den Elemente des Rechts, dem instruere voraus, und daneben wird noch ein Zuhören beim Respondieren der namhaften Juristen erwähnt. Diese Stufen des juristischen Studiums haben sich in der Kaiserzeit, ja man kann sagen, im grossen und ganzen bis zu Justinian erhalten (стр. 675).“

7°. На страни 661 Осјене г. Штрохал наводи, како је Живко на стр. 25 своје књиге рекао: да је Хадријан наредио правнику Салвију Јулијану, да скупи, пречисти и уреди принципе преторскога права у свези с правом едиката курилских, „и кад је то било извршено, он му једним сенатусконсултумом даде законску

силу.“ Г. Штрохал на то додаје: „*Ta se nauka ne slaže sa našim stručnom književnošću.*“ И овде је г. Штрохала знање издало. Да је тако ево доказа.

9°. Otto Karlowa на страни 629 напред наведеног дела вели овако о том питању: „*Dasß vielmehr die von Julian zustande gebrachte Ediktsredaktion gesetzliche Kraft haben sollte, kann nicht wohl einem Zweifel unterliegen, da Justinian berichtet, dieselbe sei auf Antrag Handrians durch einen Senatusschluss bestätigt worden.*“

8°. На страни 662 Осјене г. Штрохал означаје као „*smielu tvrdnju*“ и овај пасус: Јулијанова Збирка начела преторског права назвата је *Edictum perpetuum*.“ Да она није тако баш настрана ево доказа:

9°. Otto Karlowa, у поменутом делу на страни 630, говорећи како је стање настало после издања збирке Јулијанове, вели: „*Seitdem ist auch nur von einem edictum ptatoris die Rede, welches jetzt in einem anderen Sinne, wie früher, als edictum perpetuum bezeichnet wird.*“ „А одмах мало доцније: „*So wird denn Julian als der Verfasser dieser Ediktsredaktion welche dauernde Gesetzkraft erlangt hat, edicti perpetui conditor und ordinator genannt...*“

9°. На истој страни Осјене г. Штрохал такође ставља у ред „*Smielich tvrdnja*“ да је Трибонијан био „*министар правде*“ (стр. 61). Да ни то није баш тако смијела тврдња, нека г. Штрохала увери професор на бечком универзитету von Czyhlarz. У својој књизи: *Lehrbuch der Institutionen des romischen Rechtes*, на страни 26 он вели: „*Mit der Ausführung der Arbeit wurde Tribonian, der mittlerweile zum quaestor sacri palati (Justizminister, erhoben worden war*“ и т. д.

10°. — На страни 654 Осјене г. Штрохал замера, што пок. Живко није више обратио пажње спољној историји римскога права, него је целу збио цигло у 34 ретка, „једино је г. писац набројио и времено означио 4 периоде, у које се историја римскога права дели.“ Ту је исту замерку поновио и на страни 660 Осјене речима: „Тако је н. пр. читаву спољну историју римскога права написао у 34 ретка.“ Та је замерка, међутим, сасвим неоснована, јер се у Живковој књизи говори о спољној историји римскога права почевши од 12 стране све до 85 завршно. Г. Штрохал овом замерком превиђа оно шта се разуме под изразом: спољна историја римског права. Тај је појам пок. Живко дао на стр.: 13 своје књиге речима: „То је управо историја извора и доцније судбине римскога права.“ Њега даје и Р. Namur у књизи својој *Cours d' institutes et d' histoire du droit romain*. 3 изд. Tome I § 7. „*L' histoire externe (du droit romain) s' occupe des sources du droit ro-*

WWW.UNILIB
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

www.unibevrzi.hr main et des travaux scientifiques auxquels il a donné naissance. On y comprend ordinairement l'exposé de l'organisation politique de Rome et des principaux faits de l'histoire romaine. Тај појам исто тако одређује и Accarias у делу Précis de droit romain, tome I, стр. 18, где испицује наслов овако: Des six sources du droit écrit, ou histoire externe du droit romain., и на стр. 22, где вели „Etudier les sources du droit..., c'est en quoi consiste l'histoire externe du droit...“ Да је г. Штрохал имао ово на уму, сигурно не би овакву замерку учинио, ако не једанпут, а оно бар не би два пут.

11°. — На страни 659 Осјене г. Штрохал означаје да пок. Живко противречи самом себи, што на стр.: 48 своје књиге говори о „промени републиканског режима у монархијски“, кад је већ на стр.: 13 историју римскога права поделио на: I периоду Краљевине, II. Републике, III. Принципата или Дијархије, IV Монархије. То је доиста тако, кад се гледа само на речи; али ипак ту нема никакве противречности, кад се зна смисао тих речи. Овде је у питању појам Принципата или Дијархије. Ево шта о њој вели П. Виџемс у својем делу: Римско Јавно Право, (превод Живка Милосављевића) на стр.: 16. „Правно узев, римска државна управа за време три прва века Царства беше Диархија од императора и сената.“ За тим на страни: „Императорску епоку поделићемо на две периоде: Диархију, спремљену у прелазној периоди која почиње Цезаровом диктатуром, и Монархију.“ Према томе, како периода Принципата тако и она Монархије нису ништа друго него саставни делови једног истог режима, императорског, само је прва блажи, а друга одређенији његов облик. Кад је пок. Живко на страни 48 своје књиге поменуо „промену републичког режима у монархијски“, он је под речи „монархијски“ разумео „императорски“ режим. Ту му је само требало да нагласи утицај који је имала промена политичког режима на развитак правне науке, а не и то да тачно покаже какав је баш режим заменио Републику. То је већ био рекао на стр. 13. Ово је у исто време одговор и на замерку која се налази на стр. 713 Осјене, у којој се г. Штрохал ишчуђава зашто је пок. Живко на стр. 13 своје књиге периоду од Августа до Константина назвао „Дијархиом.“

12°. На страни 662 Осјене г. Штрохал означаје као смелостврђење и то „да над влашћу старешине породице *stricto sensu* нема више власти, осим цензорове контроле, која је генералне природе.“ Да ни то није никакво смело тврђење ево доказа:

Paul Frédéric Girard, професор на париском универзитету, у своје делу: *Manuel élémentaire de droit romain*, 2° изд. на стр. 11 говори о том питању овако: „A la tête de chaque maison, il y a un patriarche, un *paterfamilias*, dont l'autorité absolue, limitée

seulement par la contume et l'opinion...», а затим на стр: 131
 »Le paterfamilias a sur les personnes in patria potestate une auto-
 tité absolue... mettant d'un côté tous les droits et de l'autre tous
 les devoirs, excluant par suite toute limitation outre que celles tirées
 des moeurs ou de la religion.«

Осим тога П. Виљемс, у делу: *Римско Јавно Право* (превод) вели
 на стр. 73: »Paterfamilias имађаше у својим рукама сва она права
 која састављају patria potestas и уживаше их без икаквог закон-
 ског ограничења. Оштрину тих права ублажаваше мало једини mos
 majorum? и т. д.« За тим на стр. 305: »Цензори... у исти мах овла-
 шћени су да воде истрагу и доносе одлуку о моралном владању
 грађана. Тако је почетак онога већег права, jus censurae, на основу
 којег они вршише строг надзор над приватним и јавним моралом,
 и кажњаваше сваки акт који им се чињаше да стоји у супротно-
 сти са mos majorum.... Н. пр. рђаво васпитање деце, свирепост
 према робовима и т. д.«

Тако исто вели и Otto Karlowa на стр. 235 и 236 своје Römische Rechtsgeschichte, erster Band.

13°. — На страни 713 Осјене, г. Штрохал вели ово: »Не-
 разумљиво је, зашто г. писац на стр. 98, набрајајући по правну
 способност одлучне добе, набраја 1. infantiu, 2. pubertas, а код
 тога набрајања испушта добу од 7 до 14 односно 12 године (im-
 pubertas).« На ово имам да кажем, да је то сасвим неистина. На
 страни 99 Живкове књиге стоји ово: »Лица која се налазе у добу
 између седме и четрнаесте године, зову се infantiae majores или
 impuberes. Код тих лица способност за вољу стоји на вишем ступњу
 но код оних која су у ступњу инфанције; али...«

14°. — Г. Штрохалу (стр. 714 Осјене) је врло неразумљив и
 одношај плебисцита (на стр. 20 Живкове књиге) и закона донесе-
 них in comitiis tributis (стр. 18 књиге Живкове). Ни ту нема ни-
 какве погрешке. Живко је одвојио plebiscitum као засебан извор
 права, различан од закона, само за епоху до lex Hortensia, јер је
 дотле та одлука плебејских скупштина потребовала одобрење се-
 ната (patrum auctoritas), ако се хтело да важи за цео народ, а не
 само за плебејце. После закона Хортенсија, као што и сам Живко
 вели на стр. 21: »Од тога доба израз plebiscitum постаје синоним
 с изразом lex, па тако се плебисцити и помињу.«

Ја се овде заустављам, и ако нисам ни из близа показао све
 погрешке и сва извртања г. Штрохалова.

Држим, да сам у ових четрнаест тачака потпуно оправдао свој
 суд: да је г. Штрохалова оцена Живкове књиге и пош. Живка
 кроз нетачна и тендециозна, који сам одмах у почетку исписао.
 Мени је немогућно улазити у све ситнице ове његове оцене, у

којима би се, поред све тендециозности, показала и крајња тесногрудост г. Штрохалова. Тако н. пр. г. Штрохалу је и то за мерање, што се Живкова књига не дели у §§-е „којих бројеви би текли у непрекинутом следу од почетка књиге па до краја; него г. писац једино дели који пут поједине главе на више §§-а.“ Исто тако он сматра за потребно замерити, што Живко „не назначује опаске следом, који би текао од почетка па до краја поједине главе, поједине тачке или појединога §-а, него „тјера бројевни след опазака за сваку страну напосе.“

Далеко је од мене, међутим и да помислим, да у Живковој књизи нема никаквих погрешака и још чега што би се дало тачније и боље рећи. Али која је књига без такве махне? *Humanum errare est!* И научници светскога гласа, кад доживе да иприреде друго издање књиге, која им је донела и глас и славу, не стиде се на корицама њеним у томе издању, па чак и у доцнијим, иставити белешку: „*Поправљено и допуњено*“ издање. Да се г. Штрохал у својој „Осјени“ ограничио на тим грешкама и недостатцима, ја му не бих ни речи рекао. Али осећаји поштовања према светлој успомени пок. Живка никако ми не допуштају да се неко на његов рачун уздиже, *измисљајући* погрешке у његовој књизи.

Спасоје Радојичић.

Hys Ernest, Études de Droit International et de Droit Politique (deuxième série) Bruxelles et Paris. 1901 в 8° VIII, 340.

Читаоцима *Бранича* познато је име проф. Најса у толикој мери, да нам није потребно говорити им о општим цртама његових расправа. Овде је скупљен други њихов низ (први је изашао 1896), а о појединима од њих ми смо им недавно већ говорили на овом истом месту. Поред исцрпног му рада *О неутралности и О Поморскоме Праву*, овде је још и *Европски Концерат и Појам Међународног Права*. Остали се чланци баве више развијањем саме науке О Међународном и Општем Јавном Праву, и упознавањем с најугледнијим радницима на та два поља. Тако се ту упознајемо с Џорџом Букананом (191—205), с Томом Кампанелом (206—239), са сером Енријем Вотомом (253—259), докле се једна нарочита глава бави научном преширком Гроцијевих следбеника (260—272) а друга опет Историјом развијања Међународног Права у Белгији (273—290). Књига се завршује извештајем о Бенхамовој заоставштини у Британском Музеју. — Ово набрајање је довољно, те да се увиди, да ће ова нова Најсова књига добро доћи сваком ко се бави Међународним и Општим Јавним Правом.

De la Grasserie Raoul, *Des Principes Sociologiques de la Criminologie*, Paris, (V. Giard et E. Brière) 1901. 8° VII. 442.

Дело чији наслов овде исписујемо образује књигу XXIII Међународне Социолошке Библиотеке (Bibliothèque Sociologique Internationale), која излази под уредништвом Р. Вормса, главног тајника Међународног Социолошког Института у Паризу. Из те библиотеке ми ћемо овде навести неколико дела, која ће неминовно занимати наше читаоце. Ту долазе: Дилијенфелдова *Друштвена Патологија* (1896), Нитијево *Становништво и Друштвени Систем* (1897) Позадина *Савремена учења о пореклу породице, друштва и државе*, Гидингсови *Основи Социологије* (1897), Сигелова *Психологија секта* (1898), Балдвиново *Друштвено и нравствено објашњење основа умнога развијања* (1899) и т. д. — У делу које је пред нама, и за које је предговор написао сâм Чезаре Ламброзо, писац износи и нове и врло занимљиве научне погледе о друштвеним основима у Криминологији, придржавајући се у велико нове позитивне школе у науци о Кривичном Праву. Пошто је у уводу изложио своје основно гледиште, а за тим дао дефиниције и главну поделу Криминологије, он за тим аналише кривичну обвезу, па тек онда прелази да говори о абнормалнима, о злочинцу, о жртви злочина, да после свега тога излаже своје мисли о улози друштва у злочину, о узроцима овога последњег, о начинима његовог извршавања. Кад је проучио суштину и биће злочина, писац онда прелази на истраживање средстава за борбу против њега, другим речима на Криминалну Политику. Као што се види, дело је од највећег интереса како за теоретичара тако и за практичара, и спада међу она, која обележавају своју појаву у развијању самих општих погледа.

Costa Emilio, *Corso di Storia del diritto romano dalle origini alle compilazioni giustiniane*, књ. I. *Le fonto, La familia e la persona nel diritto privato*. Bologna, 1901. 8° XXVI, 411.

Професор свеучилишта на ком је правна наука имала своју прву колевку, Емилио Коста је већ познат у стручном свету са својих ранијих радова, нарочито са својих извршних студија о имовинском праву у Плаумовим и Теренцијевим Комедијама. Дана нас пружа прву част једнога дела, које ће у правно историској науци заузети врло угледно место. При томе се с разлогом, нарочито с обзиром на библиографију, ослања на познато Паделетијево дело (које је Ф. Холцендорфљевим старањем изишло и

www.unizg.hr немачком језику), те нам књижевност по овоме предмету даје тек од године 1877 на овамо.

„Мјесећник“ — правничког друштва у Загребу, доноси у априлском броју свршетак расправе вредног професора наше Велике Школе, г. Живојина Перића:

„Неколико мисли о промени народности у случају анексије.“ Ова расправа г. Перића, штампана у мартовском и априлском броју „Мјесећника“, заслужује пажњу наших правника и осталих јавних раденика. У нашем листу приказивани су бројеви „Мјесећника“ од јануара и фебруара, као и за прошлу годину. Сад нам је намера да овим, што до сада рекосмо, скренемо пажњу својих читалаца на овај ваљано уређени правнички лист, који у два последња броја — за март и април — има 6 оригиналних чланака из правних и државних наука и једну беседу Милана Рајца о „двема институцијама модерних казних законика,“ поред обилно сакупљених ситних ствари из области правосуђа.

Jambert Gaston, L'indépendance Grèque et l'Europe, Paris, (Plon) 1900. 8°. 424.

Писац овог дела излаже постанак, развијање и утврђивање данашње грчке државе, износећи улогу коју су у томе имале Русија, Француска и Инглеска и мене кроз које је цело то дело имало да прође. Изамберова књига веје слободоумним духом и љубављу за мале и подјармљене народе, те је тим симпатичнија онима, суштина чијег живота и јесте у томе: да се боре за свој опстанак с много јачима и силнијима од себе. — Ма да је о данашњој Грчкој врло много писано, ипак ова Изамберова књига има и доста нових података и доста врло занимљивих погледа.

Б Е Л Е Ж Н И К

Рад Управног Одбора Удружења Јавних Правосластупника

Записник XXXIV састанка, држаног 2 марта 1901 год.

I.

Прочитан је и примљен записник прошлог састанка.

II.

Примљена је к знању изјава г. Марковића, да је рачуне у погледу на друштвене улоге склопио, а да ће кроз који дан средити рачуне од продатих сређака, те ће моћи све рачуне поднети рачунопрегледачима.

III.

Одлучено је да се расправа г. д-ра Мих. Полићевића, адв. штамна у »Браничу,« а за тим у књигу, која ће бити прештампана у којем дневном листу.

Записник XXXV састанка, држаног 8 марта 1901 год.

I.

Прочитан је и примљен записник прошлог састанка.

II.

Одлучено је: Да се против г. М. Ст. Марковића подигне тужба због неполагања рачуна.

Оптужити га одмах Господину Министру Правде.

III.

Пошто је г. Трифковић променом положаја престао бити члан управног одбора и одговорни уредник »Бранича,« то је за члана управног одбора утврђен г. д-р Цеваировића заменик, а за одговорног уредника »Бранича« изабрат је г. Миловановић потпредседник удружења.

I.

Прочитан је и примљен записник прошлог сасстанка.

II.

Пошто је г. председник изнео представку г. д-ра Д. Мијушковића, касационог судије, одбор је одлучно: да се г. председник власти да изда у име удружења штампару г. Д. Димитријевићу за отштампане табакe „Енциклопедије права“ с талијанског од д-ра Мијушковића обвезу у суми колико буде изнела, па да г. Мијушковић може подићи табакe из штампарије, с том обвезом, да удружењу од те свеске уступи у својини онолико комада, колико ће бити довољно према цени књиге да се подмири сума издата од стране удружења. Даље штампање тога дела продужиће г. Мијушковић о својем трошку и од друге свеске уступиће удружењу 50 комада. На корицама ове књиге биће слика добротвора Дим. Николића — Беље, из чијег ће се фонда друга свеска штампати, а стојаће и натпис да је припомогнуто штампање и удружењем јавних правозаступника.

Ова је одлука донета у смислу раније из прошле године.

III.

Решено је: да се *одмах* од повереника и претплатника прикупи сва претплата ради подмирења трошкова око „Вранича.“

IV.

Поводом писма једног престоничког адвоката одлучено је, да се умоли Господин Министар Правде, да у смислу закона забрани адвоцирање пензионерима, који немају право на то.

Избор судија. — На основу члана 34 закона о судијама постављени су г.г. Димитрије Маринковић, министар у пенсији, Димитрије Радовић, председник Касационог Суда у пенсији, Андра Николић и Светозар Гвоздић, државни саветници, — за чланове одбора, који ће под председништвом министра правде, извршити кандидацију за прво постављање судија Касационог Суда, председника и судија Апелационог Суда и председника и судија првостепенних судова.

Министарска промена. — Последњом променом министарства учињене су ове измене: Д-р Михаило Вујић, министар спољних послова, постављен је за министра председника, и задржао је дотадањи портфељ; Госп. Алекса Јовановић, министар председник и министар правде, постављен је за члана Државног Савета, с тим, да заузме место после Љубомира Каљевића, члана Државног Са-

вета; Госп. Драгутин Стаменковић, начелник министарства унутрашњих дела, постављен је за министра грађевина, а досадањи министар грађевина, Госп. Андра Јовановић, стављен је на расположење.

Уставна промена. — У последње време круже гласови, да ће се, ускоро извршити промена устава у Србији. Како се чује, нови Устав биће октроисан и садржаће одредбе, којима ће Народно Представништво бити заступљено овим системом: Горњи и Доњи Дом. Како нам нису познати детаљи новог Устава, а и сам начин доношења изгледа сумњив; то се уздржавамо, да у напред говоримо о истом.

Муреј Хол - жена. — У Њујорку је преминуо пре месец дана Муреј Хол, један од најактивнијих чланова Ирокоског Клуба. Тек пошто је умро, утврђено је, да је био женског пола. Подлегао је раку на прсима. Ма да је био Ђосав, што је у осталом у Америци чест случај, ипак на њему није издавало ништа: ни глас ни покрети ни живот, његов спол. Тако је он могао гласати, заседавати као поротник, становати тридесет година у истом градском крају, не изазвав никада сумњу у своје мужаство. Био је врло познат, ишао је често у крчме и ту пио с женама и девојкама, а није изостајао ни на једном важнијем политичком скупу. Био је доста доброг стања и своје имање оставио је једној по двојеној кћери. Али је најчудноватије то, да се два пута женио! — Присталице еманципације жена дочепале су се овога случаја, те га експлоатишу у прилог давања женама политичких права.

Хистерија у немачкој војсци. — По подацима који су изнети у *Gazette Médicale Militaire* констатовали су у току од два и по месеца 142 случаја хистерије у немачкој војсци. К њима ваља додати још 24 случаја нервностије која је последица рањавања и 109 случајева неврастеније. У највише случајева ове се болести јављају код војника у облику мишићних покрета. Хистерични грчеви наступају обично после тешких физичких напора. Пошто грч умине, болесник остаје обично у неком особитом стању, у коме је склон да почини дела, строго кажњива по војно-судском закону. По најчешће војник се скрива или бежи из команде, те лута без циља по шумама. — Овај појав привукао је на себе озбиљну пажњу не само психијатара већ и саме војничке управе.

Са Велике Школе. — 19. марта ове годане извршен је у правном факултету Велике Школе избор доцента за катедру Кривичног Судског Поступка и једногласно је изабран г. Др. Божа Марковић, писар трговачког суда. Још раније, факултет је пред-

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

WWW.UNI...

можно ванредног професора, Г. Живојина Перића, за редовног професора Велике Школе, те је у седници факултета од 26 марта овај избор и извршен.

Фонд пок. Настаса Петровића бив. професора Вел Школе.

— Распоредним решењем старатељског судије за град Београд од 24 фебруара 1901 год. Бр. 4586 расправљена је и маса пок. Настаса који је умро још 1889 год.

Имовина његове масе састоји се:

1. Из готовог новца злата у . . . . . 4823.11 дин.
2. » » » сребра око . . . . . 480.00 дин.
3. Из четвртине имања у Гроцкој које је наследио од сестре Насте Исајиловић овд. у вредности . . . . . 1425.00 дин.

Од све ове имовине по тестаменту покојниковом образује се „Фонд Настаса Петровића професора Вел. Школе“, којим ће се новцем помагати сиротни великошколци а фондом ће управљати Академски Савет Велике Школе, с тим да се на потпомагање може трошити само приход а да се главница не сме крњити.

Хвала и вечити помен пок. Настасу Петровићу.

Међународно удружење за правне и привредне науке имало је у Берлину 8 фебруара седницу, на којој је држао д-р *Георг ф. Сименс* предавање о „*привредном значају трговинских уговора.*“ Беседник је скренуо пажњу на то, да су трговински уговори појава најновије културе. Човечанству у номадском стадијуму нису били у опште потребни трговински уговори, у земљорадничком стадијуму готово никако, а индустријским народима, чије је главно обележје ропство, врло мало. Тек безбедност путева омогућила је опстанак истих под државном заштитом, а постали су корисним тек онда кад је наступила слободна радња у индустријским предузећима. Д-р Сименс је изнео кратак преглед старијих, познатих уговора, као н. пр. уговор између краља Соломона и тириског краља Ирама, уговор између Атине и конског кнеза Леукона, на основу кога је зајемчен атинском становништву увоз жита из Јужне Русије у Атину, даље на значајан уговор између Картагине и Етрушана, 600 год. пре Христа, у коме се покушало с обе заинтересоване стране, да се сузбије конкуренција Грка и Фокијана. Али сви ови ретки и безначајни уговори нису могли имати никаквих даљих последица, јер су путеви били рђави, бродови мали, потреба за живљим саобраћајем незнатна. Па и само средиземно море кад је потпуно пало под власт Римљана, било је доцније у ствари слободна трговинска област. У средњем веку обновили су се тргови трговинских уговора тек после крсташке војне, кад се Ђеновљани и Млечани поделише у трговини и одоше једни на егеј-

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

ско а други на црно море, и кад су чланови немачке ханзе ступили на северно море. Слично ономе, што је постигла Француска под Францем I и, у главном, под Лујем XIV учинила је и Енглеска, и што је тако рано наступио развитак обеју ових земаља, има се захвалити тој околности, да је било могућно на великим територијама воспоставити централно царинско законодавство, — што није било могућно у Немачкој услед реакције, која је наступила после триесто-годишње војне, и услед обласне поцепаности.

Битни знак, којим се одликују нови трговински уговори, јесте по мишљењу д-ра Сименса њихов политички карактер. Беседник је изнео видљиву супротност између трговинске политике и аутономне политике. Као последицу ове узајамне везе становништва једне земље према становништву других земаља имали су поједини трговински уговори у разна времена и дуготрајна дејства на односе појединих земаља међусобно споља и на развитак народне свести у унутрашњој политици. Д-р Сименс је ово доказао на тако званом Метуеновом уговору, који је закључен 1703 године између Португалије и Енглеске, а којим је Португалија жртвовала своју индустрију за љубав користи од привреде и до најновијег времена стављена била у привредну и политичку зависност Енглеске. Обратно, заснивање царинског савеза припремило је у Немачкој политичко јединство Немачке под вођством Пруске.

Даље је беседник говорио о томе, како су, с једне стране побољшана најновија саобраћајна средства, с друге стране шира државна идеја, која почиње да развија правну државу у привредну асоцијацију — принудили европске државе да развију свој утицај на далеке делове света. Сједињене државе Северне Америке и Русија развиле су се готово у правцу унутарње, обласне привреде. Али, подстакнуте Енглеском сталном тежњом за освајањима, почеле су се развијати у истом правцу. Француска се носи мишљу, да ће помоћу господарства над северном Африком и средиземним морем створити сличну самосталност своје државе. Немачка је међу великим народима понајвише заостала у овом погледу; она мора дакле најозбиљније радити, да у овој борби за самосталност не заостане ни на другом месту, као што је то у изгледу за остале европске државе, на пр. Аустро-Угарску. Немачки се народ на све стране тако намножио, да привреда није у стању да исхрани њене становнике. Средства за исхрану ове превелике намножености становништва могу се прибавити искључиво индустријом, која ће радити у правцу извоза прерађевина. Она теорија, да се новац може стећи радом за унутарње тржиште, и да се на тај начин исхрани многобројно становништво, везана је за то предубеђење, да унутарње тржиште може прибављати потребна

средства за исхрану in natura. Кад отпадне ово предубеђење, пада и на њ ослоњено гледиште.

С тога су трговински уговори потребни као искључиво помоћно средство, да спасе Немачку народност из овог незгодног положаја, док јој не пође за руком, да у другим деловима света стане тако чврсто ногом, да она са сигурношћу може рачунати на унутарњу, обласну привреду, која ће истовремено примити сувишак растуреног становништва.

Опозиција овоме правцу од стране аграријеваца није оправдана: не само у привредном, већ и у политичком погледу морају наступити штете, ако се прекине наједанпут правац рада једне групе, која је дошла на владу и доспела до садашњег развитка. Наступиће веома нагле промене, ако се буде припремало на то, да се растури 7—10 милиона људи и да се ретерира Немачка у засенак провинцијалне државе. Пре 30 година имало се још права у теорији, расправљати питање, да ли би се немачка народност налазила исто тако у добром положају, кад би као Угарска или Белгија тежила за даљим аспирацијама, али говорник није рад да се изражава о припремној жељи, да ли не би и одлучна повученост имала у томе свога удела? Као последица револуционарног законодавства од 1878 и 1879 године прејудицирано је ово питање, и оно има свога смисла само као лозинка: *напред*, јер »назад«
доноси велике опасности.

С погледом на садржај нових трговинских уговора има и ту једна маркантна опасност. Кад би нови трговински уговори донели какву јаку царинску заштиту, онда би индустрија била наклоњена, донекле, да се споји у велике синдикате, да би регудисала производњу и цену. Хафемајер, председник удружења америчких произвођача шећера, позвао се једном приликом, кад је наступила опасност по чланове његовог удружења, на то, да треба тражити поглавитог ослонца за образовање синдиката у царинском законодавству. Јест, али баш синдикати могу по своје руковођењу бити и веома корисни и веома штетни, но имаће под свима околностима дејство, да концентришу индустрију у мало и јаких руку, и да се власници могу подићи, а они су на својим територијама били тако силни, као некада апсолутни краљ. Али, да су овим концентрисањем индустрије створена сва она удружења, која су неминовно потребна била, и помоћу којих је држава и доцније социјалдемократија прихватила ову индустрију, није нимало сумњиво и с тога у Немачкој не треба водити рачуна само о томе питању, да се закључе трговински уговори (на ово се питање у националном интересу одговара позитивно) већ и о питању, како да се закључе. Ако верују тако звани средње сталежни полити-

чари, да се појачава средњи сталеж повишицом житне царине и с тим у вези повишицом индустријске царине — онда ће они, по мишљењу д-ра Сименса, увидети, да су се горко преварили у очекивању.

Д. Н. Ј.

Судски указ. — Сходно новом закону о судијама, који је донела Народна Скупштина у ванредном сазиву свом јануара месеца ове године, изишао је у службеним новинама повећи указ, којим се постављају на места чиновничког нижег особља у првостепеним судовима најпогоднији службеници. Тако је у једном од прошлих бројева „Српских Новина“ публикован повећи судски указ, којим се постављају за писаре и секретаре они свршени правници, који имају најбоље квалификације за та места.

Правници у Народној Скупштини. — У прошлом сазиву Народне Скупштин, која је била у Нишу, фунгирали су као посланици ова г. г. правници: Аврам Шокорац, судија Касационог Суда, Антоније Пантовић, председник општине београдске, Вучко Ђорђевић, председник Апелационог Суда, Вићентије Бешевић, председник општине нишке, Јован Ил. Стојановић, адвокат у Зајечару. Љубомир Симић, судија Касационог Суда, Љубомир Јовановић, председник пиротског првостепеног суда, Милан Ст. Марковић, адвокат у Београду, Никола Стевановић, председник Главне Контроле, Драгутин Стаменковић, адвокат у Београду, Коста Протић, адвокат у Лесковцу и Алекса Поповић, адвокат у Ужицу.

Заслужено одликовање. — Чувени лијонски професор, д-р А. Лакасањ одликован је недавно официрским степеном академских палми од стране француске владе. Обрадовани том пажњом према великом научнику многи његови пријатељи и поштоваоци из Француске и других земаља, међу овима нарочито његови бивши ученици поднели су му овом приликом и са своје стране један спомен као видан знак своје радости, своје преданости и свога поштовања. Професор Лакасањ је основалац и главни уредник чувеног часописа *Archives d' Anthropologie Criminelle*, о коме је било речи у једној од прошлих свезака нашега листа.

Међународно Удружење за Кривично Право. — Ових дана састаће се у Паризу (у стану Société Générale des Prisons) управа Међународног Удружења за Кривично Право, да утврди програм за скуп, који ће ово друштво држати у току 1902 године у Петрограду. Као члан друштвене управе позват је у ову седницу и наш главни уредник, али на њу није могао отићи због овдашњих службених послова.

Д-р Лујо Кнез Војновић. — Бечки и пештански листови почели су у последње време с неком особитом ревношћу распро-

стирати вест, како ће данашњи начелник Министарства и заступник Министра Правде на Цетињу, госп. д-р Лујо Кнез Војновић, напустити свој досадањи положај, додајући уз то, да ће добити одлично место у Бечу. Ми познајемо и подобност и српско одушевљење нашега Луја, те тврдо верујемо да су сви ови гласови измишљени. Не стоји ли у Црној Гори на дневном реду, по речи самог Н. Кр. В. Кнеза Николе, многи законодавни послови? Није вероватно, да ће се мудри Кнез братске нам Црне Горе лишити оваквог једног помоћника баш у данашње време. Госп. Војновић је био пре пет година уз д-ра Вељковића најозбиљнији кандидат за Административно Право на нашој Великој Школи, а од тога времена је објавио (у издањима наше Академије) прву књигу свога изврсног дела *Дубровник и Отоманско Царство*.

Прибира грађу. — Како смо сазнали, уважени Господин др. Богишић прибира податке о постанку свога епохалног дела *Правни одичаји код Јужних Словена* као и о обради *Имовинског Законика* за Црну Гору. Наша је искрена жеља да се та грађа што пре среди и преда јавности, што ће се моћи учинити најпре и најбоље, ако тај посао свога одличног члана прихвати наша Академија Наука.

Ф. Листово Кривично Право. — Како нам се с разних страна упућују питања о штампању овог дела, то смо слободни овим путем известити наше читаоце да је дело више од половине већ штампано, и да ће у рукама читалаца моћи бити пре почетка судског одмора, — ако само у државној штампарији не би било каквих изузетних сметњи за рад на њему.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

Главни Уредник нашег листа, Г. д-р М. Веснић разаслао је
на Цвети овај позив на претплату:

Господине,

Предео сам с француског и спремио за штампу дело

Др. **ЋУНИБЕРТА:**

СРПСКИ УСТАНАК

И

ПРВА ВЛАДАВИНА МИЛОША ОБРЕНОВИЋА

Оно ће изнети преко *четрдесет* штампаних табака, а биће украшено најлепшом и највернијом сликом основаоца наше народне династије. Штампа се о трошку Књижевног Фонда И. М. Коларца.

Др. Куниберт био је кроз пуних двадесет година не само лични лекар Милоша Великог, већ и његов одани помоћник и сурадник на многим важним државним пословима у доба стварања наше данашње Отаџбине, па ми се чини излишним говорити Вам овде опширније о важности тога његовог дела. Надам се да ми нећете одрећи пријатељску услугу, да у својој средини будете за њ скупљач претплате. Молим Вас, да ми, на тај случај, пошљете списак својих претплатника закључно до 15 априла тек. године, како бих, бар приближно, знао: у колико примерака да штампам дело, и како бих могао штампати на крају књиге и имена претплатника.

Делу је цена 7-50 динара (у тврдом повезу 9 динара), и претплату можете слати или непосредно мени или овдашњој фирми: **Јевта М. Павловић и Компанија**. За свој труд имаћете на првих десет примерака дело у лепом повезу; за остале 10% од скупљене претплате, што при шиљању новца изволте одмах задржати.

 Сем нарочито изражене друкчије жеље појединог претплатника све ће се књиге изаслати на Вашу адресу.

Примите, Господине, уз моју захвалност, уверење о моме одличном поштовању.

Београд, Цвети 1901.

Д-р Мил. Р. Веснић

ПРОФЕСОР ВЕЛИКЕ ШКОЛЕ